

”Tää on meijän arkkee täällä”

**Hyvinvointi harvaan asutulla maaseudulla sinne
muuttaneiden kokemana**

Tanja Airaksinen, 165963
Sosiologian syventävien opintojen
tutkielma
Yhteiskuntatieteiden laitos,
Sosiologian oppiaine
Itä-Suomen yliopisto, Joensuun kampus
Heinäkuu 2011

Itä-Suomen yliopisto

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta	Laitos Yhteiskuntatieteiden laitos
Tekijä Tanja Airaksinen	
Työn nimi ”Tää on mejjän arkkee täällä” Hyvinvointi harvaan asutulla maaseudulla sinne muuttaneiden kokemana	
Oppiaine Sosiologia	Työn laji Syventävien opintojen tutkielma
Aika Heinäkuu 2011	Sivumäärä 97 s. + 2 liitettä
Tiivistelmä - Abstract Tutkielmassa pyrin selvittämään harvaan asutulle maaseudulle muuttaneiden kertomien kokemusten pohjalta, mistä hyvinvointi harvaan asutulla maaseudulla koostuu eli millaisia ulottuvuuksia hyvinvoinnin ilmiö saa maalla asuvien näkökulmasta. Aineiston tarkastelussa käytän fenomenologista tutkimusotetta, jolloin yksilön kokemukset ja merkitykset ovat keskeisessä asemassa. Olen kerännyt aineiston teemahaastatteluilla. Haastattelin viittä Pohjois-Karjalaan muuttanutta naista. Hyvinvoinnin käsite jakautuu tässä elintason ja elämänlaadun tekijöihin. Analyysiluvuissa tarkastelen hyvinvoinnin ilmenemistä elintason (materiaaliset tekijät) ja elämänlaadun (immateriaaliset tekijät) tekijöiden kautta. Nämä tulevat esille muuttointresseissä ja puheessa maalla asumisen arjesta. Harvaan asuttu maaseutu on näyttäytynyt aiemmissa tutkimusten elintasomittauksissa heikoimmin menestyvänä alueena. Kuitenkin myös sinne muutetaan. Hyvinvoinnin kokeminen on yksilöllistä. Maallemuutto on valinta, jolla haetaan parannusta omaan ja perheen hyvinvointiin. Omaa elämänlaatua halutaan parantaa osin elintason kustannuksella, jos on tarvetta, ja kaikkia elintasoon liittyviä tekijöitä ei ole mahdollista saada. Maallemuutto pohjautuukin pitkälti elämänlaatuun liittyviin tekijöihin. Elämänlaatua pyritään parantamaan maaseudun tarjoamille tekijöillä. Maalle halutaan sen luonnontilan vuoksi, mutta myös sosiaalisella ja mentaalisella ympäristöllä on suuri vaikutus. Omalla rauhalla ja tilalla on suuri rooli, vaikka myös yhteisöllisyyttä kaivataan. Luonto on haluttu lähelle ja se on yksi muuton keskeisimmistä tekijöistä. Toiminnallisuus ja itse tekeminen ovat myös tärkeässä asemassa. Oma elämä halutaan rakentaa itselle sopivaksi.	
Asiasanat hyvinvointi, elintaso, elämänlaatu, harvaan asuttu maaseutu, maallemuutto, kokemus	
Säilytyspaikka	Itä-Suomen yliopiston kirjasto
Muita tietoja	

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
2. HYVINVOINTI, HARVAAN ASUTTU MAASEUTU JA MAALLEMUUTTO	4
2.1 Hyvinvoinnin määrittelystä	4
2.2 Maaseudun määrittelyä	6
2.3 Maallemuuton ulottuvuuksia.....	13
3. TUTKIELMAN KULKU.....	18
3.1 Tutkimusongelma.....	18
3.2 Fenomenologia - kokemusten tarkastelua	18
3.3 Maallemuuttaneiden teemahaastattelut	20
3.4 Analyysivaihe.....	23
4. MAASEUDUN FYYSISET PUITTEET	28
4.1 Arjen välttämättömyydet.....	28
4.1.1 Arkeen tarvittavat palvelut	28
4.1.2 ”Nykypäivänä on onneks toi sähkönen” – Internet	31
4.1.3 ”Tää on pakollinen oma auto täällä”	34
4.1.4 ”Et pitäs jotain työtä olla” - Toimeentulon mahdollisuus	36
4.2 Sopeutumista ja kompromisseja.....	37
4.2.1 Palveluiden niukkuus	37
4.2.2 Sopeutumista etäisyyksiin	40
4.2.3 ”Semmosta kylän ommaa palvelua”	44
4.3 Elintasosta elämänlaatuun - kiinteistö muuttuu kodiksi	47
4.3.1 Kiinteistöjen hinnat ja asumiskustannukset	47
4.3.2 Omakotitalo ja tontti.....	50
5. ELÄMÄNLAATUA ETSIMÄSSÄ	54
5.1 Oma ja itse.....	54
5.1.1 Oma tila.....	54
5.1.2 Toiminnallisuus.....	57

5.2 Yksin ja yhdessä.....	63
5.2.1 Oma rauha vai tiiviimpi yhteisöllisyys?	63
5.2.2 Ihmiset lähellä ja kaukana	67
5.3 Luonto, hiljaisuus ja rauha	76
5.3.1 Luontoa lähellä.....	77
5.3.2 Rauhallisuus ja kiireettömyys	80
5.4 Tunteet ja turva	82
5.4.1 Turvallisuudesta turvattomuuteen	83
5.4.2 Viihtyminen.....	86
6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	89
Lähdekirjallisuus	94
Liite 1	98
Liite 2	100

1. JOHDANTO

Hyvinvointiin ja sen kokemiseen vaikuttavat useat seikat. Myös asuinympäristöllä on tähän oma vaikutuksensa. Itseäni kiinnostaa kysymys siitä, miksi maalla asutaan ja mikä saa muuttamaan sinne. Kysymys on kiinnostava niin yksilön kannalta kuin laajemmastakin näkökulmasta. Ympäristönä maaseutua pidetään monesti hyvänä ja kauniina, mutta toisaalta arki voi olla työlästä keskusten ja hyvinvointipalvelujen siirryttyä kauemmas. Tämä ristiriita lisää kysymysten mielenkiintoa. Jokaisen maalle haluavan on myös ratkaistava tämä ristiriita oman hyvinvointinsa parhaaksi. Tarkastelua laajentavat vielä yhteiskunnalliset seikat, muun muassa alueellisesti erikaltaiset maaseutualueet. Aihe on laaja ja tarjoaa useita tarkastelukulmia aina maalla asumisen oikeudesta sen mielekkyyteen, tai rasitteesta mahdollisuudeksi.

Maaseutu ja kaupunki ovat lähtökohdiltaan erilaisia. Ne muodostavat luonteeltaan erilaiset asuin- ja elinympäristöt. Tästä seuraa, että niiden hyvinvointitekijät voivat olla osittain erilaisia. Maaseutua ja kaupunkia ei tarvitse asettaa toisilleen vastakkaisiksi, mutta niiden erot tulee kuitenkin huomioida ja todeta. Lisäksi kaupungin ja maaseudun rajoja on yhä vaikeampaa määrittää. Esimerkiksi maaseudulle tyypillisenä pidetty kulttuuri on muuttunut, eikä maaseutu ole enää yksistään idyllinen maalaismaisema heinäseipäineen ja peltoineen. Koska maaseutua on vaikea määrittää tai rajata, tarvitaan erilaisia määrittelyjä. Etenkin maaseutupolitiikassa ja maaseudun kehittämisessä on maaseutualueiden tyypittelyssä käytetty kuntien sijaintiin sekä rakenteeseen ja kehityspiirteisiin perustuvaa kolmijakoa: kaupungin läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu, erotuksena kaupungeista (mm. Keränen ym. 2000, Malinen ym. 2006). Maaseudun määrittelyyn palaan luvussa 2. Aiempien tutkimusten perusteella on todettu, että kaupungin ja maaseudun vastakkainasettelu alkaa olla perusteetonta juuri siksi, että maaseutu sisältää toisistaan eroavia alueita. Kaupungin läheinen maaseutu näyttääkin voimistuvan paikoin jopa kaupunkia enemmän. (mm. Heikkilä ym. 2002.) Hyvinvointi on jakautunut eri tavalla eri maaseutualueilla, ja siksi se, millaisesta maaseudusta puhutaan, nousee keskeiseen asemaan. Tässä tutkielmassa rajaan maaseudun harvaan asuttuun maaseutuun. Aiemmista tutkimuksista on havaittu, että hyvinvointi on esimerkiksi yleensä käytetyillä elintasomittareilla mitattuna heikointa tällä alueella (mm. Heikkilä ym. 2002, Kainulainen ym. 2001).

Vaikka harvaan asuttu maaseutu on osoittautunut alueellisessa tarkastelussa heikoimman hyvinvoinnin alueeksi, myös sinne muutetaan. Vapaehtoisen muuton takana on yleensä hyvinvointiresurssien vajaatila tai puutteelliset tarpeentyydytysmahdollisuudet. Tällöin muuttomotiivi osoittaa sen hyvinvointiresurssin, jonka tarvetta lähtöalue ei ole pystynyt täyttämään. (Söderling 1988, 37.) Lähtöalue ei pysty tarjoamaan muuttajalle sitä, mitä hän kaipaa tai tarvitsee, ja tuloalueen odotetaan tuovan parannusta tähän. Toisin sanoen muutolla tavoitellaan jotain parempaa. Tavoitemuutolla pyritään parantamaan omaa ja perheen asumisoloja ja näin hyvinvointia (Kumpulainen 1933, 61). Muutolla ei haluta ainakaan huonontaa omaa olemista. Koska maalle muutetaan, voidaan olettaa, että siellä nähdään olevan jotain sellaista, joka on hyvää oman ja perheen hyvinvoinnin kannalta. Tällä tutkielmalla haluan selvittää, **mitkä tekijät maaseudulla koetaan hyvinvointia edistäviksi tai heikentäviksi. Mitä maalta etsitään ja mitä löydetään? Mistä tekijöistä harvaan asutun maaseudun hyvinvointi koostuu siellä asuvien näkökulmasta?** Näitä tekijöitä etsin haastattelemalla harvaan asutulle maaseudulle muuttaneita, ja kysyn heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan maalla asumisen arjesta ja muuttointresseistä. Tarkastelen myös, mitä aiemmista tutkimuksista on selvinnyt maallemuutoista. Haastattelujen kohteeksi rajasin maallemuuttaneet, sillä muutto voidaan nähdä aina jonkinlaisena valintana, ja voisi olettaa, että muuttaneet ovat aktiivisesti pohtineet sitä, mitä maaseudulle muuttaminen voi heille tuoda, ja samalla sitä, mistä heidän on ehkä luovuttava.

Muuttoliikkeen rakenteisiin ja suuntiin vaikuttavat niin asunto-, työmarkkina- kuin palvelurakenteet sekä näiden kautta alue- ja yhdyskuntarakenteisiin liittyvät muutokset. Näistä puitteista muuttajat viime kädessä valitsevat itselle mieluisimman ja omiin tarpeisiin sopivimman asuinpaikan. (Kytö & Aatola 2006, 91.) Muutolla voidaan tarkoittaa niin asuinpaikan vaihtoa kuin siirtymistä uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Sosiaaliset ja kulttuuriset siteet heikkenevät lähtöpaikalla, jolloin uudessa paikassa luodaan uudet siteet. (Kumpulainen 1993, 15.) Tässä tutkielmassa muuttoa tarkastellaan näistä molemmista näkökulmista. Muutto nähdään asuinpaikan, etenkin asuinympäristön vaihtona, mutta myös muuton sosiaalista puolta tarkastellaan. Muutto voidaan eritellä vielä tavoitemuutoksi tai pakkomuutoksi. (esim. Kytö, 1998, 32) Tavoitemuutolla on nimenomaisesti tähdätty muuttoalueelle, kun taas pakkomuuttoon liittyy esimerkiksi työn perässä liikkuminen. Molemmat näistä voivat suuntautua myös maaseudulle. Nyt katseet on kuitenkin kohdistettu

tavoitemuuttoon, sillä tutkielman informantit ovat halunneet nimenomaan maaseutuympäristöön.

Tutkielman empiirisessä osassa tarkastelen, mitä haastattelemani muuttajat ovat tavoitelleet maallemuutolla ja millaisen asuin ympäristön maaseutu tarjoaa heille. Voisi olettaa, että jos harvaan asutulla maaseudulla elintasomittauksissa hävitään muille alueille, niin luultavasti elämänlaadulliset tekijät korostuvat. Hyvinvointi on subjektiivinen käsite, ja jokainen toimija on oman hyvinvointinsa paras asiantuntija. Muuttaneita haastatteleamalla pyritään saamaan selville yleisesti hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Tätä kautta tavoitteena on saada tutkittavasta asiasta tietoa yksittäisten toimijoiden näkökulmasta. Haastateltavien näkemykset ja kokemukset maalla asumisen arjesta ovat keskeisessä osassa tässä tutkielmassa. Vaikka haastattelut koskettavat näitä nimenomaisia maallemuuttaneita, heidän asumiskokemuksensa paljastavat myös jotain yleistä maalla asumisesta ja hyvinvointitekijöistä sieltä. Aineisto koostuu viidestä Pohjois-Karjalan harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueelle muuttaneen haastattelusta. Kaikki haastateltavat ovat naisia, joten tässä tutkielmassa korostuu naisten osuus.

Kun selvitetään tekijöitä, jotka huonontavat hyvinvointia, voidaan tämän tiedon avulla pyrkiä parantamaan ja kehittämään näitä osa-alueita. Esimerkiksi poliittiseen päätöksentekoon ja maaseudun kehittämiseen tarvitaan konkreettisia arjesta nousevia perusteluja. Maaseutupolitiikan kokonaisohjelmassa 2009–2013 sanotaan seuraavaa:

”Ohjelman nimi, Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi, viittaa maaseudun merkitykseen koko maallemme. Se viestittää myös, että koko Suomessa tulee olla tasa-arvoiset mahdollisuudet hyvinvointiin. Harvaan asuttu maaseutu on kehityksessä jäämässä muista alueista jälkeen, mikä uhkaa sen hyvinvoinnin edellytyksiä. Se on yhteiskunnallinen epäkohta, johon on puututtava.” (MYTR 2009, 5.)

Katson harvaan asutun maaseudun kehityksen huomioimisen olevan tärkeää muun muassa siksi, että viimeisimmän maaseututyypittelyn perusteella yli puolet Suomen pinta-alasta kuuluu harvaan asuttuun maaseutuun (tyypittelyssä koko kunta lukeutuu johonkin tyyppiin). Edelleen tällä alueella asuu noin kymmenen prosenttia koko maan väestöstä. (Malinen ym. 2006, 7.) Tämän kymmenen prosentin hyvinvointia ei voida unohtaa. Tässä tutkielmassa haluan antaa äänen harvaan asutun maaseudun asukkaille.

2. HYVINVOINTI, HARVAAN ASUTTU MAASEUTU JA MAALLEMUUTTO

Koska tarkastelen tässä tutkielmassa hyvinvoinnin kokemista maalla asuttaessa, esittelen seuraavassa, mitä hyvinvoinnin käsite tässä tutkielmassa sisältää. Hyvinvoinnin käsitteen lisäksi myös maaseudun käsite on laaja. Olen rajannut maaseudun harvaan asuttuun maaseutuun. Harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueella korostuvat pitkät etäisyydet, harva asutus ja luonnonympäristö. Lopuksi esittelen vielä hiukan aiempaa maallemuuttotutkimusta ja tarkastelen niiden pohjalta maallemuuttajia ja muuttointressejä.

2.1 Hyvinvoinnin määrittelystä

Hyvinvointi on yksi keskeisimpiä yhteiskuntatieteiden käsitteitä. Tämän vuoksi sen määrittely ei ole yksiselitteistä. Kaikkien käsitteiden sisällöt ovat aina yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti tuotettuja, ja niiden sisältö riippuu myös ajasta ja paikasta, jossa niitä käytetään. Hyvinvointi on erityisesti laadultaan vaikeasti rajattava, sillä sen sisältö on vahvasti sidoksissa yhteiskuntaan ja aikaan. Hyvinvoinnin käsitteeseen liittyy ajatus hyvästä yhteiskunnasta, ja tiedolla hyvinvoinnista pyritään vaikuttamaan yhteiskunnallisiin valintoihin. (Allardt 1976, 16–17.) Hyvinvoinnin tutkiminen onkin kiinteässä yhteydessä yhteiskunnan ja sosiaalipolitiikan tavoitteisiin.

Sen lisäksi, että hyvinvointi voidaan asettaa hyvän yhteiskunnan perustaksi, sen voi katsoa yleisesti tarkoittavan jonkinlaista hyvän elämän ja hyvän olon tilaa yksilön näkökulmasta katsottuna. Hyvinvoinnin ja hyvän määrittely ilmaisee samalla myös sosiaalisia arvoja. Hyvinvoinnin saavuttamisen voi katsoa sisältävän tiettyjen arvojen toteuttamista (Allardt 1976, 28.) Toisaalta yhteiskunnassa vallitsevat arvot määrittävät sen, mitä pidetään hyvänä ja tavoiteltavana. Hyvinvoinnin tutkiminen paljastaa yksilöiden arvostuksia ja arvoja siitä, mikä koetaan itselle hyväksi. Muun muassa asuinpaikan valinta voi tuoda esille ihmisten arvoja. Toisaalta arvojen voi nähdä auttavan ihmisiä valintojen tekemisessä, esimerkiksi tärkeiksi koetut arvot vaikuttavat muuttopäätökseen ja sen suuntaan. (Tuorila 2006, 20.)

Usein muutolla halutaan lisätä omaa ja perheen hyvinvointia; siksi muutot paljastavat hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Muun muassa harvaan asutulle maaseudulle muutetaan paremman elämänlaadun ja elintason toivossa sekä ihmissuhteiden takia. Kaupunkiin

muutetaan puolestaan lähinnä siksi, että tavoitteena on kohottaa elintaso. (Heikkilä ym. 2002, 112.) Hyvinvoinnin koostuminen riippuu myös siitä, missä ympäristössä sitä arvioidaan. Hyvinvointitekijät voivat olla erilaisia alueellisesti tarkasteltuina. Näin on ainakin elämänlaatua koskevien tekijöiden kohdalla. Esimerkiksi maaseudulla tekijöinä voivat olla puhdas ilma ja avara elinympäristö, kun taas kaupungissa kokonaishyvinvointia voi muodostaa osaltaan palveluiden läheisyys tai virikkeellinen elinympäristö. (mt. 18–19.)

Elintaso ja elämänlaatu

Hyvinvointi voidaan jakaa elintasoon ja elämänlaatuun. Allardtin (1976) mukaan *elintaso* koostuu niistä tekijöistä, jotka saavutetaan aineellisten tai persoonattomien resurssien avulla. Näillä resursseilla yksilö voi ohjailta elinehtojaan. *Elämänlaatu* sisältää puolestaan sosiaaliset ja itseänsä toteuttamisen tarpeet, jotka määritellään inhimillisten suhteiden perusteella. Näitä suhteita ovat ihmisten väliset, ihmisen ja yhteiskunnan sekä ihmisen ja luonnon väliset suhteet. Elämänlaadulliset tekijät ovat siis niitä, joita ei ole määritelty aineellisten resurssien perusteella. Elämänlaadulla halutaan osoittaa, että hyvinvointiin liittyy myös muuta kuin aineellista hyvää. (mt. 18, 32–33.) Oletettavasti maalla asumisen näkökulmasta elämänlaadulliset seikat korostuvat, sillä elintasoon liittyvissä tekijöissä joudutaan joustamaan.

Hyvinvoinnin tutkimisessa ja mittaamisessa voidaan lähteä liikkeelle aina eri maiden kokonaishyvinvoinnin tarkastelusta yksilön yksittäisiin onnenkokemuksiin asti esimerkiksi BKT:n mittaamisella tai analysoimalla yksilöiden kokemuksia omasta hyvinvoinnistaan. Hyvinvoinnin tarkastelussa voidaan näin ollen käyttää sekä objektiivisia että subjektiivisia mittareita (Heikkilä ym. 2002, 19). Allardtin (1976, 33) mukaan sekä elintaso että elämänlaatua voidaan tutkia joko objektiivisesti tai subjektiivisesti. Objektiivisilla mittareilla ja ulottuvuuksilla kerätään yleistä tietoa hyvinvoinnista, kun taas subjektiivisilla mittareilla tarkastellaan yksilöiden tyytyväisyyden tunnetta ja kokemusta hyvinvoinnista (Heikkilä ym. 2002, 19). Elintaso on mitattu muun muassa seuraavilla tekijöillä ja muuttujilla: toimeentulo, asuminen, työllisyys, koulutus, terveys, hyvinvointipalvelut sekä kunnan rakenteet. Elämänlaatua on puolestaan tarkasteltu muun muassa suhteilla lähiympäristöön, perheeseen ja ystäviin, yhteiskunnallisen vaikuttamisen, harrastustoiminnan ja rikollisuuden muuttujilla sekä subjektiivisilla kokemuksilla onnellisuudesta, tasa-arvosta tai oikeudenmukaisuudesta. (esim. Allardt 1976, Kainulainen ym. 2001, Heikkilä ym. 2002.) Näillä voidaan selvittää niin

maakohaista, alueellista kuin yksilöllistä hyvinvoinnin tasoa. Laadullisessa tutkimuksessa tarkastelun kohteena on subjektiivinen näkökulma. Myös tässä tutkielmassa huomio kiinnitetään yksilöllisten kokemusten tarkasteluun.

Hyvinvointia kuvaamaan on kehitelty erilaisia sosiaali-indikaattoreita, kun on haluttu saada tietoa yhteiskunnan tilasta ja hyvinvoinnista. Näiden muuttujien antamat arvot määrittävät elintasoa. Saadut luvut kertovat hyvinvoinnin laadusta riippuen siitä, mitä yhteiskunnassa milloinkin pidetään toivottuna. Sosiaali-indikaattorit painottavat aineellista hyvinvointia. Niiden avulla hyvinvointi on pyritty saamaan luvuiksi, kvantitatiiviseen muotoon, jotta niitä pystyttäisiin käyttämään esimerkiksi poliittisten päätösten perustana. Kaikkia arvoja ei kuitenkaan voi luotettavasti operationalisoida ja kääntää numeroiksi. Tällaiset tekijät ja kokemukset voivat jäädä tutkimuksissa syrjään, ja tätä kautta on myös vaarana, että ne ohitetaan poliittisessa keskustelussa. (Allardt 1976, 17–18, 31.) Siksi näitä tekijöitä on tutkittava laadullisin menetelmin. Ihmisten kokemuksia tutkimalla voidaan tavoittaa myös hyvinvointiin vaikuttavat immateriaaliset tekijät.

Elintason voidaan siis katsoa pitävän sisällään materiaalisia tekijöitä ja elämänlaadun hyvinvoinnin immateriaaliset osat. Tässä tutkielmassa keskityn tarkastelemaan hyvinvoinnin subjektiivista kokemista sekä elintason että elämänlaadun perspektiiveistä. Tarkastelun kohteina ovat yksilön kokemukset elinoloistaan, mutta myös kokemukset suhteesta toisiin ihmisiin, luontoon ja yhteiskuntaan. Asuinympäristö, tässä tapauksessa maaseutu, luo puitteet elämiselle ja hyvinvoinnin toteuttamiselle. Osaltaan myös asuinympäristön oletetaan luovan hyvinvointia. Hyvinvointi tai pahoinvointi tulee esille ihmisten kertomissa hyvissä ja huonoissa kokemuksissa. Oletettavasti maaseudun luomat puitteet eroavat joiltain osin kaupungin tarjoamasta ympäristöstä.

2.2 Maaseudun määrittelyä

Maaseutuun kohdistuvissa tutkimuksissa maaseudun määrittely on tärkeässä asemassa. Maaseudulle ei ole olemassa yhtä yleistä ja kaiken kattavaa määrittelyä, vaan määritelmiä ja mielikuvia maaseudusta on paljon. Määrittelyn tekee tärkeäksi mutta samalla myös vaikeaksi muun muassa se, että maaseutualueet eivät ole keskenään samankaltaisia, vaan maaseutu jakaantuu esimerkiksi luonteeltaan, asutukseltaan, elinkeinoiltaan ja aluekehitykseltään

erilaisiin alueisiin. Esimerkiksi Prattin (1996, 77) poststrukturalistisen tulkinnan mukaan ei ole olemassa yhtä maaseutua vaan pluraliteetti, monia maaseutuja. Perinteisesti maaseutu on määritelty suhteessa kaupunkiin. Se, mikä ei ole kaupunkia, on maaseutua ja päinvastoin. Rajaa kaupungin ja maaseudun välille on kuitenkin vaikea asettaa. (Aho & Ilola 2004, 10.) Koska maaseudusta ei voi esittää täysin kattavaa yleistä määrittelyä, joka tutkimuksessa on keskeistä määritellä, mitä maaseudulla kulloisessakin tarkastelussa tarkoitetaan ja mitä sen katsotaan pitävän sisällään. Maaseudun määrittely riippuu myös siitä, määritelläänkö maaseutua hallinnon, kehittämisen vai tutkimuksen tarkoitukseen ja mistä näkökulmasta sitä tarkastellaan ja kuka tarkastelee.

Suomen maantieteellinen sijainti määrittää osin maaseutualueiden luonnetta. Suomi on OECD:n kansainvälisesti hyväksytyn maaseutumäärittelyn, joka perustuu väestötiheyteen, mukaan EU:n harvimpaan asuttu jäsenvaltio. Suomi on siis kaikkienensa hyvin maaseutumainen maa. (MYTR 2008, 6.) Suomen syrjäinen sijainti ja pohjoinen ilmasto poikkeavat monesta muusta maasta. Esimerkiksi lähtökohdiltaan Suomen maaseutualueet eroavat monesta Euroopan maasta harvalla väestötiheydellään, pitkillä välimatkoilla keskuksiin sekä karulla ilmastolla ja luonnonolosuhteilla, jotka vaikuttavat muun muassa kasvukauteen. (Malinen ym. 1994, 9.) Laajasti määritellen miltei koko Suomi voitaisiin lukea maaseudeksi.

Maaseudun määrittelyn kriteerit vaihtelevat maittain, ja myös Suomessa on useita erilaisia maaseutumäärittelyksiä. (Aho & Ilola 2004, 10.) Eri maiden viralliset määritelmät vaihtelevat suuresti. Esimerkiksi Norjassa maaseutualueeksi luetaan alueet, joiden asukasmäärä on alle 200, ja vastaavasti Portugalissa maaseutua ovat alle 10 000 asukkaan keskittymät. (Robinson, 1990, 3.) Suomessa maaseutualueiksi luetaan yleisesti haja-asutusalueet ja alle 500 asukkaan taajamat (Toimiva maaseutu 1996, 20, 22). Tämä maaseudun määrittelytapa on vakiintunut etenkin maaseutupolitiikassa. (Oksa & Rannikko 1995, 3).

Tilastollisten määritelmien lisäksi maaseutua voidaan määritellä esimerkiksi sen luonteen tai käytön perusteella. Maaseutua määriteltäessä on käytetty esimerkiksi sosiokulttuurisia, ammatillisia ja ekologisia määritelmiä (Robinson 1990, 13). Pratt (1990) esittää puolestaan kolme tulkintaa, joiden mukaan maaseutua on pyritty määrittelemään. Nämä ovat empiristis-rationaalinen, kulttuurinen ja poststrukturalistinen tulkinta. (Pratt 1990, 70–71, myös Rosenqvistin 2000 mukaan.)

Suomessa perinteisiin elinkeinoihin, maa- ja metsätalouteen, nojautuvasta maaseudusta on puhuttu elinkeinomaaseutuna. Koska maaseudun merkitys tuotantoalueena on pienentynyt ja maaseudulla asuvien työpaikat löytyvät pitkälti taajamista ja keskuksista, puhutaan elinkeinomaaseudun sijaan asumismaaseudusta. Tämä tarkoittaa sitä, että maaseutu on muuttunut paikaksi, jossa asutaan ja vietetään vapaa-aikaa työssäkäynnin suuntautuessa muualle. (esim. Oksa & Rannikko 1995, 3; Lehtola 2001, 29.) Tämä näkyy myös monen maallemuuttajan kohdalla, sillä usein maaseutuymäristöstä etsitään juuri asuinpaikka, kun taas työymäristö löytyy toisaalta.

Maaseutu voidaan määrittää myös mielikuvien näkökulmasta. Laajasti tarkasteltuna sen voidaan katsoa perustuvan elämäntapaan, arvoihin ja kulttuuriin, jolloin viitataan talonpoikaisuuteen, metsäläisyyteen tai muihin merkityksiin, jotka vaikuttavat suomalaisten tajunnassa. (Oksa & Rannikko 1995, 4). Lisäksi henkilökohtainen maaseutukuva muodostuu lopulta jokaisen oman tietämyksen ja kokemusten perusteella (Rouhiainen 2000, 32). Maaseutua rajattaessa onkin muistettava, että yksilöiden näkökulmasta katsottuna maaseutu käsitetään pitkälti omien mielikuvien avulla, jolloin jokaisen maaseutu saa omanlaiset piirteensä.

Oksa (1992, 997) puolestaan pitää maaseudun määrittelyille yhteisinä piirteinä luonnon keskeistä merkitystä asuinymäristössä, pitkiä välimatkoja, alhaista väestötiheyttä sekä yhteyttä perinteisiin luontoon liittyviin talouden muotoihin (ammatteihin). Pidän tässä tutkielmassa maaseudun määrittelyn lähtökohtana juuri näitä piirteitä, etenkin kolmea ensimmäistä piirrettä. Tarkennan rajausta vielä maaseudun kolmijaon pohjalta, jolloin saan tarkasteluun mukaan alueiden kehitysten erilaisuuden. Tässä tutkielmassa olen rajannut maaseudun niin, että tarkastelun kohteeksi muodostuvat harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueet. Nämä alueet on hallinnollisesti ja kehittämisen kannalta määriteltä heikon kasvun alueiksi, mutta niille muuttavat yksilöt ajattelevat todennäköisesti toisin.

Harvaan asuttu maaseutu

Tässä tutkielmassa harvaan asutulla maaseudulla tarkoitetaan kuntapohjaisen kolmijaon mukaista määrittelyä. Maaseutupolitiikassa ja etenkin maaseudun kehittämiseen kohdistuvassa puheessa maaseutu määritellään maaseututyypittelyn eli kolmijaon mukaan.

Tämä jaottelu perustuu alueiden erilaisuuden huomiointiin. Maaseututyypittelyissä Suomen kunnat on jaettu tämän kolmijaon mukaan, jolloin Suomi on jaettu nimellisesti neljänlaisiin kuntiin: kaupunki, kaupungin läheinen maaseutu, ydinmaaseutu, syrjäinen tai harvaan asuttu maaseutu. Tämän tyypittelyn on tarkoitus toimia alueellisen kehittämisen apuna, ja sillä on pyritty helpottamaan aluekehityksen suunnittelua. Jaottelu perustuu kuntien sijaintiin ja rakenne- ja kehityspiirteisiin. (Keränen ym. 2000, Malinen ym. 2006.)

Kuntapohjaista kolmijakoa on käytetty myös aiemmissa hyvinvointia ja maallemuuttoa koskevilla tutkimuksissa (esim. Kainulainen ym. 2001, Heikkilä ym. 2002, Kytö & Aatola 2006, Tuorila 2006). Kuntapohjainen maaseutujaottelu soveltuu tilastollisiin tutkimuksiin, jolloin niissä voidaan käyttää koko kuntaa kattavia aineistoja. Myös kvalitatiivisissa tutkimuksissa kolmijakoa käyttämällä voidaan saada selville tietoa lähtökohtaisesti erilaisilta alueilta.

Maaseutupolitiikan kokonaisuohjelmassa 2009–2013 (2009, 17) harvaan asuttu maaseutu määritellään seuraavasti: *”Tämän alueen uhkana on huonon kehityksen kierre: nuoret muuttavat pois, palvelut kaikkoavat, maatalous ohenee, uudet työpaikat eivät riitä korvaamaan perinteisten työpaikkojen poistumaa, vanhusväestön määrä lisääntyy ja kuntien taloudellinen kantokyky on kovilla. Kasvukauden lyhyys ja luonnon asettamat muut reunaehdot salpaavat alkutuotannon kehittymisedellytyksiä. Harvaan asutulla maaseudulla on kuitenkin myös kilpailukykyisiä teollisia ja kaupallisia yrityksiä ja voimistuvia matkailu- ja kaivospaikkakuntia sekä elinvoimaisia kyliä. Valtaosa harvaan asutun maaseudun kunnista sijaitsee Itä- ja Pohjois-Suomessa.”*

Muiden maaseutualueiden kehitys on suotuisampi. Kaupungin läheisellä maaseudulla katsotaan olevan parhaat kehittymismahdollisuudet. Alueiden asukkaat voivat käydä töissä lähikaupungeissa. Tyypillistä kaupungin läheiselle maaseudulle on muuttovoitto, joka mahdollistaa sen, että kunnat voivat tarjota monipuolisia palveluja ja tehdä investointeja. Etenkin lapsiperheet suosivat kaupungin läheistä maaseutua. Kaiken kaikkiaan hyvinvoinnin arvioidaan olevan näissä kunnissa maan parasta tasoa. Ydinmaaseutu puolestaan määritellään vahvaksi alkutuotantoalueeksi, jolla voi kuitenkin sijaita joitakin teollisuuden toimialakeskittymiä. Ydinmaaseudun läheisyydessä on useita keskisuuria keskuksia, jolloin alueella on toiminnoiltaan monipuolisia kuntakeskuksia ja elinvoimaisia kyliä. Kaupungin

läheisen maaseudun ja ydinmaaseudun kunnat sijoittuvat Etelä- ja Länsi-Suomeen. (MYTR 2009, 17.)

Keskityn tutkielman empiirisessä osassa Pohjois-Karjalan maaseutualueeseen. Viimeisin kuntatyypittely vuodelta 2006 tarkoittaa kuntatasolla Pohjois-Karjalan osalta sitä, että seuraavat maakunnan neljästätoista kunnasta on tyypitelty harvaan asutuksi maaseuduksi: Valtimo, Nurmes, Lieksa, Juuka, Polvijärvi, Eno, Ilomantsi, Rääkkylä, Tohmajärvi, Kitee ja Kesälahti. (Malinen ym. 2006.) On kuitenkin huomioitava, että viimeisin tyypittely ei vastaa vuoden 2011 kuntatilannetta Pohjois-Karjalassa. Vuonna 2009 Enon ja Pyhäselän liittyminen Joensuuhun ei näy viimeisimmässä kuntatyypittelyssä. Tulkitsen, että tässä tapauksessa Enon alue voidaan vielä määritellä harvaan asutuksi maaseuduksi, sillä se on neljän vuoden takaisessa tyypittelyssä määritelty tällaiseksi ja kyseisestä kuntaliitoksesta on tällä hetkellä vielä niin lyhyt aika, että suuria muutoksia alueen sisällä ei ole vielä ehtinyt tapahtua. Toiminnan ja alueen kannalta tällä erottelulla ei lienekään eroa, sillä alue ei muutu kaupungiksi pelkästään nimenmuutoksella. Malinen ym. (2006, 15) arvioivat tyypittelyn yhteydessä, että jos suuria kuntaliitoksia ja muutoksia tapahtuu, on kuntapohjaisen tyypittelyn mielekkyyttä arvioitava uudestaan. Jos kunnat muodostavat suuria alueita, näiden taajama- ja maaseutualueet voivat erota toisistaan niin fyysisesti kuin toiminnallisestikin. Tyypittely tuskin vastaa tarkoitustaan, jos esimerkiksi nykyinen Joensuun alue määritellään yhdeksi tyypiksi.

Erottelen harvaan asutuksi maaseuduksi luokitellun kunnan vielä taajaman ja haja-asutusalueen suhteen, jolloin rajaan pois taajaman keskuksiin ja kirkonkyliin muuttaneet. Näin tarkastelussa korostuvat etäisyydet, harva asustus ja luonnon ympäristö. Kohdealueeksi muodostuvat **harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueet**.

Maaseudun määrittelyn jälkeen on kuitenkin muistettava, että maaseudulla asujat käsittävät maaseudun omalla tavallaan, eivätkä tutkimusten ja asukkaiden käsitykset välttämättä vastaa toisiaan. Erityyppisten maaseutualueiden eroja voi olla hankala nostaa esiin, sillä ihmiset eivät muuta yleensä tietoisesti harvaan asutulle maaseudulle tai kaupungin läheiselle maaseudulle, vaan omaan toiveympäristöön. (Tuorila 2006, 7.) Lisäksi määriteltiinpä maaseutu miten tahansa, rajat ovat aina jossain suhteessa keinotekoisia, sillä alueiden erot voivat vaihdella pienelläkin alueella.

Alueiden erilaisuudesta

Harvaan asutun maaseudun kunnat sopivat tämän tutkielman maaseudun määrittämiseen paitsi siksi, että syrjäisyys määrittää alueiden olemusta, myös siksi, että maaseudun voi nähdä luovan elämäntavaltaan traditionaalisen ympäristön, kun taas kaupunki edustaa modernia elämäntapaa. Harvaan asuttu maaseutu näyttäytyy perinteisen elämäntavan ympäristönä palveluiden ja ihmisten vähyys vuoksi. Modernin elämäntavan omaavana kaupunki nähdään maaseutuun nähden korkeamman elintason alueena. Maaseutu ei ole kuitenkaan yhtenäinen alue, ja eroja on syntynyt maaseutualueiden välille. Esimerkiksi maaseudun kolmijako itsessään osoittaa maaseudun sisältävän erilaisia alueita, jotka eroavat toisistaan rakenteen ja kehittämistarpeiden suhteen. Vaikka harvaan asutun maaseudun asema näyttää heikoimmalta, jotkin kaupungin läheisen maaseudun kunnat ovat kehittyneet jopa kaupungeja suotuisammin (Heikkilä ym. 2002, Kainulainen ym. 2001, Malinen ym. 2006).

Tuloerojen kasvun lisäksi on havaittu, että myös alueellinen eriarvoistuminen on kasvanut. Tämä johtuu pitkälti siitä, että muuttoliike on suuntautunut jo pitkään kasvukeskuksiin, jolloin nämä alueet ovat kehittyneet muuttotappioalueiden jäädessä tämän kehityksen ulkopuolelle. Muuttotappiot, taloudellinen taantuma ja huoltosuhteen vinouma ovat tehneet etenkin harvaan asutun maaseudun asemasta tukalan. (Heikkilä ym. 2002, 17, 116.)

Tilastollisesti mitattavan hyvinvoinnin eli elintason liittyvien tekijöiden muutosta on tutkittu alueellisesta näkökulmasta. Hyvinvointierot kasvoivat kuntatyyppien välillä 1990-luvun aikana (Kainulainen ym. 2001, 75). Karvosen ja Kauppinen (2009) mukaan hyvinvoinnin alueelliset erot ovat syventyneet 2000-luvun aikana. Esimerkiksi harvaan asutun ja kaupungin läheisen maaseudun väliset erot ovat kasvaneet. Huono-osaiset kunnat sijoittuvat entistä vahvemmin Itä- ja Pohjois-Suomeen. Toisaalta hyvän elintason kuntia on laajemmalla alueella 2000-luvun puolivälissä kuin 1990-luvulla. Etenkin kaupungin läheisellä maaseudulla on ollut positiivinen kehitys. (mt. 479.)

Alueiden väliset erot näyttävät samanlaisilta myös Heikkilän ym. (2002) kyselyaineistoon perustuvan tutkimuksen perusteella. Kaupunkimaisissa kunnissa aineellinen elintaso on osoittautunut korkeaksi. Toisaalta psykososiaalisten ongelmien määrä on keskimääräistä suurempi. Syvällä maaseudulla aineellinen elintaso on vaatimattomampaa, ja myös psykososiaalisia ongelmia on runsaasti. Kaupungin läheisellä maaseudulla yhdistyvät puolestaan kohtuullinen elintaso ja vähäinen psykososiaalisten ongelmien määrä. (mt. 109.)

Aho ja Ilola (2004, 166) toteavat, että heidän tutkimuksensa ei tue aiemmissa tutkimuksissa esille tulleita eroja eri maaseututyypin välillä. Heidän tarkastelussaan syrjäiset maaseutukunnat eivät erottuneet kaupunkien läheistä maaseutua huonompina asuinympäristöinä. Tutkijat kuitenkin huomauttavat, että koska heidän tutkimuksensa sisälsi vain kymmenen maaseutukuntaa, yleistyksistä ei voida olla varmoja. Ahon ja Ilolan (2004) tutkimus perustuu kyselyaineistoon. Tilastoaineistoihin pohjautuva, objektiivisesti mitattu, hyvinvointi ei ole ainoa hyvinvoinnin määrittäjä. Ihmisten omat käsitykset ja kokemukset hyvinvoinnista ovat tärkeässä osassa. Heikommaksi mitattu elintaso ei määritä suoraan elämälaadullisia tekijöitä. Lisäksi kuntatarkasteluissa eivät erotu yksilölliset kokemukset.

Hyvinvointieroihin liittyvässä keskustelussa ajankohtaisia teemoja ovat myös hyvinvointipalvelujen laatu ja saatavuus. Hyvinvointipalvelut voidaan nähdä sekä yksilöllisinä että alueellisinä hyvinvoinnin osatekijöinä. (Karvonen & Kauppinen 2009, 470.) Palveluiden supistuminen maaseudulla alkoi 1960-luvulta, jolloin maaseutualueet kärsivät suurista muuttotappioista. Asukkaiden myötä vähenivät myös palvelut, erityisesti kyläkoulu- ja kyläkauppapalvelut. (Lehtonen 2001, 103.) Alueellinen tasa-arvo on ollut Suomessa osa hyvinvointipolitiikkaa. Hyvinvointivaltion tehtävänä on pidetty erilaisten palvelujen tuottamista ja tarjontaa koko maalle. Hyvinvointipalvelujen tuottaminen siirtyi hyvinvointivaltion kasvun aikana julkisen talouden piiriin. Alueellista tasa-arvoa korostava aluepolitiikka on toiminut pitkälti hyvinvointipalvelujen syntymisen taustalla. Yhtenäisillä palveluilla on haluttu tasata väestön terveys-, koulutus- ja elintasoeroja maan eri osien välillä. Hyvinvointipalvelut ovat luoneet samalla työpaikkoja. 1990-luvulla kansantalouden kasvuun perustunut julkisen sektorin laajentaminen pysähtyi, ja kilpailukyky alkoi nousta keskeisemmäksi tekijäksi. Lama heikensi kuntien taloutta, ja sitä kautta niiden asema hyvinvointipalvelujen tuottajana ja järjestäjänä alkoi muuttua. Valtio ja sitä myötä kunnat alkoivat vetäytyä niille kuuluneista hyvinvointitehtävistä ja leikkaamaan palvelutuotantoa. (Lehtola 2001, 114.) Tämä on johtanut etenkin pienten ja syrjäisten kuntien kohdalla siihen, että palveluja on ollut vaikea säilyttää. Palvelujen tuottamisesta ja tuottajista käydään koko ajan keskustelua.

2.3 Maallemuuton ulottuvuuksia

Maallemuuttoa koskeissa tutkimuksissa on käsitelty esimerkiksi muuttajia, muuttointressejä ja maalla viihtymistä. Maallemuuttoa voi tarkastella muun muassa alue- ja yhdyskuntarakennediskurssin, maaseudun kehittämisdiskurssin tai maallemuuton arkitodellisuuden ja maalla asumisen arjen näkökulmista (Heikkinen ym. 2003, 16). Tässä tutkielmassa näkökulma on lähinnä maalla asumisen arjen tarkastelussa.

Heikkilä ym. (2002) tarkastelevat tutkimuksessaan muun muassa muuton ja hyvinvoinnin välistä yhteyttä. Vaikka muutolla pyritään saavuttamaan parempaa, siihen voi liittyä myös hyvinvoinnin heikkenemistä ainakin alussa. Esimerkiksi sosiaalinen kiinnittyminen voi viedä vuosia, ja vanhojen sosiaalisten suhteiden korvaajia voidaan joutua etsimään pitkäänkin. Heikkilän ym. mukaan hidas sopeutuminen heikentää hyvinvointia etenkin maaseudulle muutettaessa. Kuitenkin, jos maalle juurrutaan, ihmissuhteet ja kotipaikkarakkaus sekä muut elämänlaadulliset tekijät voivat mennä elintasollisten seikkojen ohi. Toisaalta tutkijat toteavat, että vaikka maalla palveluja kehitettäisiinkin, ne eivät takaa ihmisten jäämistä asuinalueelle, jos sieltä ei löydy toimeentuloa. (mt. 112–113.) Elintason ja elämänlaadun painoarvo voi näin vaihdella. Pyrin analyysissa selvittämään haastattelujen pohjalta, millä tavalla elintasolliset ja elämänlaadulliset seikat tulevat esille maallemuutossa ja maalla asumisessa. Analyysin tulkinnoille olen hakenut vertailupohjaa muun muassa Kumpulaisen (1993), Pekkasen (1996), Högbäckan (2003) ja Tuorilan (2006) haastatteluista toteutetuista tutkimuksista. Heikkisen ym.(2003), Heikkilän ym.(2002), Ahon ja Ilolan (2004) sekä Kydön ja Aatolan (2006) tutkimukset tuovat mukaan kvantitatiivisen tutkimusotteen näkökulman.

Tutkimustulosten vertailua vaikeuttaa se, että maaseutualueet on rajattu ja määritelty tutkimuksissa eri tavoin. Esimerkiksi Ahon ja Ilolan (2004) tutkimuksessa, jossa tarkastellaan suomalaisten maallemuuttaneiden kokemuksia muutosta ja maalla viihtymisestä, kyselyn kunnat on valittu kolmijaon pohjalta niin, että jokainen maaseudun kuntatyyppi on edustettuna. Lisäksi vastaajat ovat sekä haja-asutusalueilta että taajamista. Esimerkiksi Pekkasen (1996) tutkimuksessa tarkastellaan haja-asumisen etuja ja haittoja. Kyseisessä tutkimuksessa maallemuuttajien intressejä ja elämänlaatua tarkastellaan myös osin alue- ja yhdyskuntarakenteen suunnittelun ja haja-asutuksen yhteiskunnallisen kannattavuuden näkökulmasta. Kumpulainen (1993) on puolestaan tutkinut Joensuusta ympäristökuntiin suuntautuvia muuttoja. Tämä tuo mukaan lisää tämän tutkielman tutkimusalueen näkökulmaa.

Maallemuuttajan kuva

Aiempien tutkimusten (mm. Nivalainen 2002; Heikkinen ym. 2003; Aho ja Ilola 2004; Kytö ja Aatola 2006) perusteella ilmenee, että maaseudulle muuttaneiden joukko on melko heterogeeninen. Tämän vuoksi ei voi esittää yhtä selkeää kuvaa tyypillisestä maallemuuttajasta. Seuraavassa esittelen kuitenkin aiempien tutkimusten perusteella joitakin havaintoja maallemuuttajista.

Nivalaisen (2002, 31) mukaan maallemuuttajat ovat iältään usein muita muuttajia vanhempia ja useammin eläkkeellä olevia, kun taas Ahon ja Ilolan (2004, 72–73) kyselyn enemmistön muodostivat nuoret ja keski-ikäiset muuttajat. Myös Heikkisen ym. (2003, 41–42) tutkimuksen maallemuuttaneista alle 44-vuotiaita oli yli 60 prosenttia. Kolmasosa oli 45–64-vuotiaita ja yli 65-vuotiaita oli vain muutama prosentti. Perherakenteeltaan maallemuuttajat ovat useimmin pariskuntia tai lapsiperheitä (Nivalainen 2002, 31; Heikkinen ym. 2003, 40–41; Aho & Ilola 2004, 73). Lisäksi Heikkisen ym. (2003, 40–41) kyselyjen perusteella yksin asuvia oli runsas kymmenesosa.

Maallemuuttajien koulutustaso on alhainen, ja he ovat keskimääräistä pienituloisempia. (Nivalainen 2002, 31.) Tätä tukee myös Ahon ja Ilolan (2004, 76–77) tutkimuksen vastaajien jakauma koulutustasossa. Vastanneista noin 60 prosenttia oli ammatillisen tutkinnon suorittaneita, 23 prosenttia oli ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta ja korkeakoulututkinnon suorittaneita oli 13 prosenttia. 3 prosenttia oli suorittanut ylioppilastutkinnon mutta ei muuta tutkintoa. Heikkisen ym. (2003, 42) sekä Ahon ja Ilolan (2004, 80) kyselyihin vastanneiden sosioekonomiset taustat olivat yhtenevät. Muuttajista miltei puolet oli työntekijöitä, noin joka neljännes alempia toimihenkilöitä, kun taas ylempiä toimihenkilöitä oli hieman vähemmän. Yrittäjien määrä oli noin 10 prosentin luokkaa.

Eri maaseutualueiden välillä on havaittu myös joitakin eroja. Kydön ja Aatolan (2006, 28) mukaan harvaan asutulle maaseudulle muuttajat ovat iältään keskimäärin vanhempia kuin muualle maaseudulle muuttavat, ja muuttajien kotitalouksien koko on pienempi (yhden hengen talouksia). Harvaan asuttu maaseutu näyttää olevan etenkin eläkeläisten suosiossa, kun taas lapsiperheet ovat suosineet enemmän kaupungin läheistä maaseutua tai ydinmaaseutua. Eläkeläisistä moni on palannut paluumuuttajana synnyinseudulleen. (mt. 25.) Myös maakuntien välisessä muutossa eli kaukomuutossa muuttajat ovat monesti eläkeläisiä

tai paluumuuttajia, kun taas saman maakunnan sisällä tapahtuvissa lähimuutoissa maalle suuntavat yleensä lapsiperheet. (Nivalainen 2002, 32–33).

Pekkanen (1996, 66) puolestaan arvioi oman haastattelujoukkonsa perusteella, että haja-asuminen on keski-ikäisten hyvin toimeentulevien pariskuntien ja vähätuloisempien suurperheiden asumismuoto. Edellisten kuvausten perusteella näyttääkin siltä, että maallemuuttajien pääjoukon muodostavat sekä keski-ikäiset, tai eläkeikäää lähestyvät pariskunnat, että lapsiperheet.

Tilastolliset tutkimukset luovat maallemuuttajista edellä esitetyn kuvan. Tämän tutkielman aineistossa korostuu naisten lisäksi lapsettomien parien osuus, sillä vain yksi haastateltava oli lapsiperheellinen. Esittelen haastateltavat ja heidän taustansa seuraavassa pääluvussa (ks. luku 3. Tutkielman kulku).

Maaseudulle muuton intressejä

Maallemuuton taustalla voi vaikuttaa useita syitä. Maaseudulle muutetaan sekä itse maaseutuympäristön vuoksi että elämätilannesyiden takia, kuten työhön tai perhesyihin liittyen. (Ahon ja Ilolan 2004, 93.) Esimerkiksi Högbackan (2003) tutkimuksen maallemuuttajat olivat muuttaneet maalle nimenomaan maaseutuympäristön vuoksi. Uranaiseksi tyypitellyt olivat muuttaneet sen sijaan työn takia, ja jatkomuutto työn perässä oli edelleen mahdollinen. (mt. 222, 245.) Kydön ja Aatolan (2006, 38) tutkimuksessa muuttoa oli perusteltu muun muassa työn muutoksella, oman talon rakentamisella, ekologisella elämäntavalla, paluumuutolla tai perheen perustamisella. Seuraavassa luodaan katsaus maallemuuton intresseihin aiempien tutkimusten pohjalta.

Muuttokohteen valintaan vaikuttavat etenkin asuinympäristöön ja asuntoon liittyvät tekijät. Maallemuutossa tällaisiksi tekijöiksi mainitaan usein asuinympäristön rauhallisuus ja viihtyisyys, luonnonläheisyys, yksityisyys ja oma rauha, vapauden kaipuu, turvallisuus, edullisuus, suurempi talo ja tontti, tila ja väljyys. (mm. Pekkanen 1996; Heikkinen ym. 2003; Aho & Ilola 2004; Kytö & Aatola 2006.) Muuttoon vaikuttavat myös lähtöpaikan asumisen kalleus, asuinympäristön epäviihtyisyys sekä melu ja saasteet (Kytö & Aatola 2006, 34) tai taajamien liiallinen tiiviys ja liian pieneksi koetut tontit (Pekkanen 1996, 67). Asuinpaikan valintaan vaikuttavia tekijöitä ovat myös muun muassa riittävä etäisyys vilkkaista teistä,

ympäristön metsäisyys sekä etäisyys naapureihin. Lisäksi maaseutua pidetään lapsille hyvänä asuinympäristönä. (Heikkinen ym. 2003, 52–53, 57.) Ympäristön tarjoama mielekäs tekeminen ja puuhailu sekä harrastusmahdollisuudet nousevat myös esiin. Sosiaaliselta ympäristöltä odotetaan muun muassa sitä, että ihmiset tuntevat toisensa ja pitävät yhteyttä keskenään. Sosiaaliseen ympäristöön liittyvät tekijät ovat kuitenkin vain harvoin muuton keskeisin syy, ja usein fyysiseen ja toiminnalliseen ympäristöön liittyviä tekijöitä korostetaan enemmän. Maaseututaustaisuudella on myös vaikutusta maallemuuttoon. Monessa muutossa ainakin taustalla on halua palata kotiseudulle tai lähemmäs juuria. (Aho & Ilola 2004, 91, 93–94, 106.) Joskus muuttopäätökseen voi vaikuttaa kaupungin läheisyys, kunnan maine, hyvät liikenneyhteydet, kunnan veroprosentti (Kytö & Aatola 2006, 34, 38) tai kyläkoulu, joka on lapsiperheille merkittävä tekijä (Heikkinen ym. 2003, 53). Nopeilla yhteyksillä taajamaan sekä lähipalveluilla on puolestaan havaittu olevan vähemmän ratkaiseva merkitys asuinpaikan valinnassa (mt. 53). Lopulliseen muuttokohteen eli asunnon valintaan voivat vaikuttaa paikkakunnan tuttuus, sopivan kokoisen ja sopivan hintaisen asunnon tai tontin löytyminen, työpaikka ja sen sijainti, asuinympäristön viihtyisyys ja sen tarjoamat toiminta- ja harrastusmahdollisuudet tai perhe- ja ihmissuhteisiin vaikuttavat tekijät (Aho & Ilola 2004, 96).

Erilaiset muuttosyyt voivat korostua myös eri maaseutualueille muutettaessa. Kaupungin läheiselle maaseudulle rauhallisemman asuinympäristön lisäksi houkuttelee tilavampi asunto sekä paremmin varusteltu asunto. Harvaan asutulle maaseudulle suuntautuvia muuttoja tehdään yleisimmin rauhallisen asuinympäristön, työn ja läheisten vuoksi. (Heikkilä ym. 2002, 69.) Sukulaisten läheisyys näyttääkin vaikuttavan muuttopäätökseen etenkin harvaan asutulle maaseudulle muutettaessa (Kytö & Aatola 2006, 39). Myös haja-asutusalueelle muutettaessa sosiaalisilla suhteilla voi olla suurempi vaikutus, muun muassa paluumuuton takia (Kumpulainen 1993, 44). Kaupunkiin ihmisiä vetävät pääasiassa paremmat työ- ja toimeentulomahdollisuudet. Näin kaupunkiin muutetaan ensisijaisesti elintason parantamiseksi. Kaupungin läheiselle maaseudulle houkuttelevat lähinnä elämänlaadulliset tekijät ja harvaan asutulle maaseudulle elämälaadun ja elintason kohottamisen lisäksi vetävät myös ihmissuhteet. (Heikkilä ym. 2002, 69–70.) Kumpulainen (1993, 41) puolestaan havaitsi Joensuun ympäristökuntiin suuntautuvaa muuttoa tutkiessaan, että maakunnan ulkopuolelta muuttoa leimasivat työsytyt, kun taas Joensuusta muuton motiivina olivat usein asumissytyt, tonttiin tai taloon liittyen. Kaukomuuttoja ohjasivat työpaikan muutokset, ja lähimuutolla

pyrittiin asumisen laadun kohottamiseen. Tässä tutkielmassa pyrin muuttointressien lisäksi tarkastelemaan myös muuttajien arkea uudella asuinpaikalla.

3. TUTKIELMAN KULKU

Tässä luvussa esittelen tutkielman metodologisia ratkaisuja. Käyn läpi tutkielman kulkua tutkimuskysymyksistä analyysiin. Ensiksi esittelen vielä tutkimusongelman, minkä jälkeen tarkastelen lyhyesti tutkielman menetelmää. Seuraavaksi tuon esiin aineistonkeruumenetelmän ja sen valinnan sekä kuvaan haastatteluaineiston. Lopuksi olen kirjannut auki analyysin teon vaihteita.

3.1 Tutkimusongelma

Tarkastelen tutkielmassani hyvinvointiin liittyviä tekijöitä maaseutuasumisen näkökulmasta. Etenkin harvaan asuttu maaseutu nähdään heikoimmin menestyvänä alueena, mutta kuitenkin sinne muutetaan. Koska muuttaminen johtuu suurelta osin siitä, että lähtöpaikan tilanteeseen ollaan tyytymättömiä, halutaan muutolla saada parannusta lähtötilanteeseen (esim. Kytö 1998, Tuorila 2006,18). Miksi harvaan asutulle maaseudulle muutetaan, vaikka se näyttää monien tutkimusten ja vertailujen valossa, esimerkiksi palveluiden ja työllisyyden suhteen, menestyvän heikommin muihin alueisiin nähden?

Pyrin tutkielmalla selvittämään:

- Millaisen asuin ympäristön harvaan asuttu maaseutu tarjoaa sinne muuttaneiden kokemana?
- Miksi maalle on muutettu? Mitä maalta etsitään ja mitä sieltä löydetään?
- Mistä tekijöistä maaseudun hyvinvointi koostuu haastateltavien kertomana?

3.2 Fenomenologia - kokemusten tarkastelua

Lähdin selvittämään tutkimusongelmaa empiirisesti kysymällä suoraan maaseudulle muuttaneilta, miten he kokevat maalla asumisen. Laadullisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti pyrin ymmärtämään ja tulkitsemaan informanttien kertomia näkökulmia ja kokemuksia asiasta ja löytämään näistä käsityksistä jotain yleistä. Fenomenologisessa filosofiassa ajatellaan, että jokainen yksilö on aina osa jotakin laajempaa yhteisöä ja jakaa

näin yhteisön yhteisiä käsityksiä ja merkityksiä. Tätä kautta yksilön kokemusten tutkiminen paljastaa myös jotain yleistä (Laine 2001, 28). Todellisuus on sosiaalisesti rakennettu, mutta jokainen tekee siitä oman subjektiivisen tulkintansa. Tulkinta kuitenkin perustuu siihen, mitä olemme yhteisössä oppineet. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 17.) Tämän tutkielman lähtökohta on induktiivinen eli aineistolähtöinen, jolloin liikutaan yksityisestä yleiseen. Vaikka tutkimuksen pyrkimys on saada selville jotain yleistä tutkittavasta ilmiöstä, sillä tuodaan esille myös yksilön näkökulmia ympäröivästä maailmasta. Näin yksilön ääni saadaan näkyville, vaikkakin tutkijan asettamasta näkökulmasta käsin.

Lähden tarkastelussa liikkeelle aineistosta ja sieltä esiin nousevista kokemuksista ja merkityksenannoista. Tarkastelen maallemuuttaneiden kertomia kokemuksia maalla asumisen arjesta. Kokemusten tarkastelu pohjautuu fenomenologiseen lähestymistapaan. Fenomenologian lähtökohta on tarkastella, kuinka yksilöt tulkitsevat heitä ympäröivää maailmaa ja kuinka he sen ymmärtävät (Alasuutari 1994, 63). Näin ollen fenomenologiassa tutkimuskohteena ovat ihmisten kokemukset (Laine 2001, 26). Laine määrittää kokemuksen laajasti ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan todellisuuteen. Näin fenomenologinen tutkimus pyrkii paljastamaan ihmisen suhteen hänen omaan elämismaailmaansa. Edelleen kokemukset muotoutuvat asioille annettujen merkitysten mukaan. Fenomenologia on siis myös merkitysten tutkimista. (mt. 26–27.) Haastattelemieni muuttajien esiin tuomat merkitykset ja kokemukset, toisin sanoen heidän tapansa hahmottaa omaa asuinympäristöään, toimivat näin lähtökohtana analyysille. Muuttajat kertovat kokemuksiaan esimerkiksi arjen toimivuudesta tai sitä vaikeuttavista asioista tai siitä, millainen merkitys luonnonympäristöllä tai maaseudun sosiaalisella tilalla on heille. Näitä kokemuksia ja merkityksiä olen etsinyt systemaattisesti aineistosta ja muodostanut niistä kokonaisuuksia, jotka ilmentävät tutkittavan hyvinvoinnin luonnetta.

Fenomenologisessa tarkastelussa näkyy hermeneuttinen ulottuvuus siten, että kerrottuja merkityksiä ja kokemuksia pyritään ymmärtämään sekä tulkitsemaan. (Laine 2001, 29). Ehdotonta totuutta maailmasta ei voida kuitenkaan tavoittaa, sillä ilmiöt saavat eri merkityksiä eri aikoina ja eri kulttuureissa (Hirsjärvi & Hurme 2009, 18). Fenomenologia pyrkii kuitenkin lisäämään ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Ilmiöön liittyvien olemassa olevien merkitysten ymmärtäminen on edellytys muun muassa sille, että sitä voitaisiin kehittää. (Laine 2001, 42–43.) Ensin on siis nähtävä ongelmakohdat, jotta niitä voitaisiin parantaa.

3.3 Maallemuuttaneiden teemahaastattelut

Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Koska omista kokemuksistaan voi kertoa vain yksilö itse, luonteva tapa saada tietoa siitä, mitä joku ajattelee, on kysyä sitä häneltä. Tämän vuoksi haastattelu aineistonkeruumenetelmänä on suoriin tapa saada tietoa informanteilta. Haastattelu voidaan rinnastaa keskusteluun, joka käydään haastateltavan ja tutkijan välillä. Tämä keskustelutilanne syntyy useasti tutkijan aloitteesta, sillä saadakseen tietoa tutkimusaiheesta tutkijan on löydettävä informantit, jotka kertovat hänelle siitä. (Eskola & Suoranta 1998, 86.) Tämän tutkielman aineistoksi haastattelin maaseudulle muuttaneita. Valitsin aineistonkeruutavaksi haastattelun, koska tarkoituksena on selvittää muuttajien hyviä tai huonoja kokemuksia maaseudulla asumisessa.

Haastattelun tekoon on olemassa erilaisia haastattelutyyppisiä, joista tutkija voi valita tutkimustehtävän mukaan soveltuvimman. Käyttämäni haastattelutyyppiä voidaan kutsua puolistrukturoiduksi haastatteluksi tai teemahaastatteluksi. Puolistrukturoitu haastattelu sisältää valmiit kysymykset, jotka esitetään kaikille haastateltaville. Jokainen haastateltava saa vastata näihin kysymyksiin omin sanoin. Teemahaastattelussa puolestaan aiheet tai teemat on mietitty etukäteen, mutta tarkkoja kysymyksiä ei välttämättä ole. Kuitenkin kaikki teemat käydään läpi jokaisen haastateltavan kanssa jossain laajuudessa. (Eskola & Suoranta 1998, 87; Hirsjärvi & Hurme 2009, 47–48.) Itse käytin teemoittelun lisäksi aihetta tarkentavia valmiita kysymyksiä. Tekemäni haastattelurunkoa voi kuvata esimerkiksi Eskolan ja Vastamäen (2001, 36) määrittelemän teemarungon kaltaiseksi. Heidän määrittelyssään teemarunko sisältää kolme tasoa, jossa ensimmäisenä ovat teemat eli ne aihepiirit, joista halutaan keskustella. Näitä teemoja seuraavat tarkentavat apukysymykset, joilla aihealuetta pilkotaan helpommin vastattavaksi. Apukysymyksiä seuraavat vielä edelleen yksityiskohtaisemmat pikkukysymykset, joita voi esittää, jos haastateltavan on vaikea päästä alkuun. (Eskola & Vastamäki 2001, 36.) Päädyin tähän tapaan siksi, että teemoittelun avulla sain pilkottua laajaa aihetta pienempiin kokonaisuuksiin, jolloin se on helpommin hallittavissa. Valmiiden kysymysten avulla pyrin saamaan aihealueita konkreettisemmiksi. Näin jokaisen kanssa aihetta käytiin läpi yhteneväisesti.

Haastattelun kysymykset tein aikaisempia tutkimuksia apuna käyttäen. Mietin aiheeseen liittyvän kirjallisuuden pohjalta mahdollisia aihealueita ja kysymyksiä, joista muokkaamalla muodostui lopulta käyttämäni haastattelurunko (liite 1). Haastattelurungon laadinnassa käytin

apuna niin hyvinvointiin kuin muuttoliikkeeseen liittyviä tutkimuksia. Näitä olivat Allardtin (1976), Kainulaisen ym. (2001) ja Heikkilän ym. (2002) hyvinvointitutkimukset sekä Kydön ja Aatolan (2006) muuttotutkimus ja Tuorilan (2006) muuttotutkimuksen haastattelurunko.

Maaseudulle muuttanut - Kuinka määritellään maallemuuttaja?

Tutkielmassa ollaan kiinnostuneita ihmisistä, jotka ovat tehneet valinnan asuinympäristönsä suhteen ja muuttaneet maaseudulle. Jotta voin tunnistaa mahdolliset informantit, on ensin määriteltävä, mitä maallemuuttajalla tässä yhteydessä tarkoitan.

Joensuun ympäristökuntiin suuntautuvia muuttoa tutkinut Kumpulainen (1993, 9) nostaa omassa tutkimuksessaan tarkasteluun maallemuutto-käsitteen. Kumpulainen määrittäisi maallemuuttajan syvemmälle maaseudulle, toisin sanoen haja-asutusalueelle, muuttaneeksi ja jättäisi pois kuntakeskuksiin muuttaneet. Hän kuitenkin itse käyttää tutkimuksessaan maallemuutto-termiä, vaikka tutkimus sisältää sekä taajamiin että haja-asutusalueille muuttaneet. Monissa tutkimuksissa muuttoa tutkitaan kuntakohtaisesti, jolloin esimerkiksi maallemuuttaja määrittyy maaseutukunnan mukaan. Maallemuuttajan määrittely on näin ollen kiinteässä yhteydessä maaseutualueen määrittelyyn. Tässä tutkielmassa tein rajauksen harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueelle muuttaneisiin, mikä tarkoittaa, että muuttokunta on määritelty harvaan asutuksi maaseudeksi ja asuinpaikka sijoittuu taajaman ulkopuolelle. Maaseudulle muuttaneella eli maallemuuttajalla tarkoitan tässä tutkielmassa ihmistä, joka on muuttanut harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueelle 2000-luvun aikana, kuitenkin niin, että hän on asunut nykyisellä asuinpaikalla vähintään vuoden ajan. Rajauksen asutuista vuosista, yhdestä alle kymmeneen, tein paitsi 2000-luvun yhteiskunnallisten muutosten valossa, myös olettaen, että alle kymmenen vuoden takainen muutto ei ole muistamisen kannalta vielä liian kaukana ja toisaalta vuoden kierron nähneenä muuttajalla on jo joitakin kokemuksia asuinalueesta. Lähtöaluetta en rajannut, vaan muuttaja oli voinut muuttaa uudelle asuinpaikalleen kaupungista tai maalta. Lähtöalueella ei ole tässä merkitystä, sillä nyt katsetta ei ole suunnattu muuttajamääriin tms. (esimerkiksi, saavatko maaseutukunnat muuttovoittoa), vaan pyritään selvittämään, miksi maalla asutaan ja miksi sinne halutaan asumaan. Tällöin ratkaisevampaa on tuloalue eli harvaan asutun maaseudun haja-asutusalue ja se, mitä tekijöitä siellä pidetään tavoiteltavina ja haluttavina. Oletan myös, että muuttopäätöstä pohditaan samalla tavalla lähtöalueesta riippumatta. Myös maaseutualueelta toiselle muuttaminen

ilmentää tiettyä valintaa ja näkökulmaa siitä, että maalle on haluttu jäädä. Muuttaja on voinut tulla kaupungista, taajamasta tai joltain muulta maaseutualueelta. Edelleen muuttaneiden iällä, sukupuolella, ammatilla, koulutuksella tms. ei ollut merkitystä haastateltavia valittaessa.

Kohdealueeksi rajasin Pohjois-Karjalan. Pohjois-Karjalan katsotaan sisältävän harvaan asutuimpia alueita Suomessa muun Itä-Suomen sekä Pohjois-Suomen alueiden tapaan. Päädyin tähän rajaukseen myös käytännön syistä. Kun tutkielma toteutetaan Joensuusta käsin, eivät matkustaminen ja matkakustannukset nouse tällöin ongelmaksi. Käytännössä haastateltavat löytyivät lopulta Polvijärven ja Enon alueelta.

Aineiston keruu

Aineisto koostuu viidestä haastattelusta. Tein kolme haastattelua keväällä 2010 ja kaksi haastattelua syksyn 2010 aikana. Haastattelupaikat määräytyivät haastateltavien toiveiden mukaan. Neljä haastateltavaa tapasin heidän kotonaan ja yhden haastattelun tein eräällä virastotalolla. Haastatteluajankohdasta ja paikasta sovittiin aina kunkin haastateltavan kanssa etukäteen puhelimesta. Haastateltavat ja heidän yhteystietonsa sain pääasiassa tuttavien kautta. Käytin myös niin kutsuttua lumipallo-menetelmää (snowball sampling), jolloin edellinen haastateltava antoi seuraavan haastateltavan tiedot (esim. Hirsjärvi & Hurme 2009, 59).

Jokainen haastateltava antoi luvan haastattelutilanteen nauhoittamiselle. Myöhemmin litteroin kaikki haastattelut analyysia varten. Kukin haastattelu kesti keskimäärin puolitoista tuntia. Näistä viidestä haastattelusta tuli litteroitua tekstiä noin 150 sivua.

Kaikista haastatteluista jäi itselleni positiivinen kuva. Haastatteluista tuli melko pitkiä, joten tulkitsisin, että kaikki haastateltavat kertoivat kokemuksistaan mielellään, kaikessa rauhassa ja avoimesti. Kuitenkin jossain kohdin tuli ilmi epäröintiä ja haastateltavat selvästi ilmaisivat, että jokin asia on arkaluontoinen tai sellainen, josta ei mielellään puhuta tuntemattomalle. Tämä tuli ilmi esimerkiksi ilmaisuissa naapureista; ”mitenkä sen nyt sanois”, ”kun ei oikeastaan kehtoisi puhua”. Jotakin ehkä jätettiin kertomatta, vaikka puhetta aiheesta jatkettiin epäröinnistä huolimatta. Haastattelurunko ja ennalta tehdyt kysymykset ohjasivat jokaista haastattelutilannetta.

3.4 Analyysivaihe

Laadullisessa tutkimuksessa aineistosta ei etsitä laskennallisesti yleisintä tai tyypillisintä näkemystä asioista, vaan siinä ollaan kiinnostuneita erilaisista näkökulmista. Tämä periaate ohjasi myös omaa analyysiani. Tarkastelen tutkielmassa muuttajien kokemuksia hyvinvoinnista maalla asumisen kontekstissa. Hyvinvointi jakaantuu tässä tutkielmassa edellä kuvattuihin elintasoon ja elämänlaatuun (ks. luku 2). On kuitenkin huomioitava, että elintason ja elämänlaadun käsitteet menevät arkielämässä osin päällekkäin. Kokemusten jaottelu elintasollisiin ja elämänlaadullisiin tekijöihin ei ole yksinkertaista, sillä samat kokemukset voidaan luokitella joskus molempiin. Näin analyysissä tehty erottelu on teoreettinen. Käytän analyysissa teemoittelua, sillä teemahaastatteluaineisto analysoidaan useimmiten teemoittelemalla tai tyypittelemällä (Eskola & Vastamäki 2001, 41).

Analyysivaihe alkoi jo litteroinnin yhteydessä, jolloin kirjasin ylös joitakin havaintoja. Kun olin tehnyt kaikki haastattelut ja saanut litteroinnin loppuun, aloin käydä aineistoa läpi kokonaisuutena. Lähdin analyysissä liikkeelle aineiston ehdoilla. Ensimmäisellä lukukerralla pyrin hahmottamaan aineiston kokonaisuutena ja kertaamaan vielä itselleni, mitä aineisto sisältää pääpiirteissään. Seuraavilla lukukerroilla otin kunkin haastattelun tarkempaan käsittelyyn ja aloin koota ja tiivistää haastateltavien esille tuomia kokemuksia ja merkityksiä maalla asuminen arjesta. Kun olin käynyt läpi jokaisen haastattelun, aloin jäsentää aineistosta eroteltuja kokemuksia kokonaisuuksiksi. Näin pyrin teemoittelemaan aineistoa. Teemojen avulla on tarkoitus tiivistää aineiston keskeinen sisältö, jolloin pyritään saavuttamaan merkityksenantojen ydin. Merkitysten tavoittamiseksi aineistoa on luettava useita kertoja läpi. (Moilanen & Räihä 2001, 53.) Jokaisella lukukerralla pyrinkin näkemään lisää kerrottuja merkityksiä ja kokemuksia sekä niiden suhteita toisiinsa. Ensin näistä syntyi useita pieniä kerrottuja asiakokonaisuuksia, minkä jälkeen, osin haastatteluteemojen perusteella, puheesta hahmottui laajempia teemoja. Näitä kokonaisuuksia jäsensin edelleen. Teemoittelua voidaan tehdä puhtaasti aineistolähtöisesti, jolloin aineistosta etsitään teemoja, joista informantit ovat puhuneet. Aineistoa voidaan lähestyä myös haastattelukysymysten kautta, jolloin etsitään kunkin kysymysteeman vastauksista tutkittavien esittämiä merkityksiä. Tällöin teemat ovat jo valmiina. (Moilanen & Räihä 2001, 53.) Tässä analyysissä nämä lähestymistavat sekoittuivat, sillä osin merkityksiä nousi kysymysteemojen kautta ja osin aineistosta muodostui uusia teemoja. Ensimmäisessä analyysiversiossa kokemukset hahmottuivat yhdeksän teeman alle. Nämä olivat: palvelut, liikkuminen ja välimatka, taloudelliset tekijät, sosiaaliset suhteet, oma

tila, toiminnallisuus, luonto, rauhallisuus sekä turvallisuus ja turvattomuus. Näitä kokonaisuuksia jäsensin edelleen tämän tutkielman luvuissa 4 ja 5 esitellyillä tavoilla.

Tulkinnoissa on muistettava, että muuttajien suhtautuminen uuteen asuinpaikkaan on usein positiivisempi kuin entiseen asuinpaikkaan. Vaikka tilanne uudella paikalla voi todella ollakin parempi, pyritään sopeutumista ja viihtymistä vahvistamaan keskittymällä uuden paikan positiivisiin piirteisiin ja vanhan paikan negatiivisiin asioihin. Koska muutto on usein tavoitteellista, tällaisella ajattelulla pyritään vahvistamaan muuttopäätös oikeaksi. (Kumpulainen 1993, 90.)

Haastatteluja analysoitaessa kunnioitan haastateltavien anonymiutta. Anonymius on monesti lähtökohtana tutkimuksissa, ja se pyritään säilyttämään mahdollisemman pitkälle. Henkilöllisyyksien sijaan keskeisessä asemassa ovat kerrotut kokemukset. Tämän vuoksi haastatteluissa mainitut ihmisten tai paikkojen nimet olen jättänyt tarvittaessa pois. Pyrin häivyttämään tunnistettavuutta muun muassa numeroimalla haastateltavat. Lisäksi haastateltavien numerot ovat satunnaisessa järjestyksessä. Aineistolainauksen yhteydessä H1, H2, H3, H4 ja H5 tarkoittavat haastateltavia ja H haastattelijaa eli tutkielman tekijää.

Haastatteluaineistoa lainatessani pyrin muokkaamaan puhetekstiä sujuvammin luettavaan muotoon, kuitenkin niin, että puheensisältö ei siitä kärsi. Jos sama haastateltava on puhunut samasta asiasta useammassa kohdassa, olen joissain kohdin yhdistänyt näitä repliikkejä. Tällöin vain saman haastateltavan tekstiä on yhdistetty. Olen myös karsinut jonkin verran *että, öö, hmm, niin kun* -ilmaisujen kaltaisia täytesanoja ja toistoa sitaateista. Muuten haastateltavien puhe on kerrotussa muodossa, ja olen säilyttänyt myös puheiden murreasun.

Hirsjärvi (2009, 232) toteaa, että laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa mahdollisemman tarkalla kuvauksella tutkimuksen toteutuksesta; kaikki tutkimuksen vaiheet on hyvä kuvata auki mahdollisemman selvästi. Tähän pyrin myös tässä tutkielmassa. Edellä olen esitellyt aineiston keruun vaiheita, analyysin tekoa ja menetelmän valintaa. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös tutkijan oma subjektiivisuus, joten myös hänen omat tietonsa ja kokemuksensa vaikuttavat tiedostamattakin tutkimiseen. Tämän vuoksi tutkijan onkin tiedostettava omat lähtökohtansa ja niiden vaikutus aineiston keruuseen ja tulkintaan. Kun nämä tiedostetaan ja tunnustetaan, voidaan tutkimuksen luotettavuutta parantaa. (Ahonen 1994, 122.) Tutkijan on siis aina pyrittävä objektiivisuuteen tunnustamalla esioletuksensa ja arvostuksensa (Eskola & Suoranta 1998, 17). Olen pohtinut näitä kysymyksiä myös omalta

kohdaltani ja oman aiheeni kannalta. Itseäni kiinnostavat näkökulmat maaseudun elämästä ja tarkemmin maalla asumisen arjesta. Olen itse lähtöisin harvaan asutulta maaseudulta, ja näin myös itselläni on omat kokemukset ja merkitykset maalla asumisesta. Vaikka nämä vaikuttavat oman ajatteluni taustalla, olen tutkielmaa tehdessäni kuitenkin pyrkinyt aktiivisesti karistamaan omat mielipiteeni, kokemukseni ja oletukseni ja keskittymään täysin informanttien kertomiin kokemuksiin. Tutkijan rooli oli luultavasti haastavinta säilyttää haastattelutilanteissa, joissa reagointi tapahtuu nopeasti. Pyrin tietoisesti siihen, että en pitäisi haastatteluissa mitään asioita itsestään selvinä, vaan esitin tarkennuksia ja lisäkysymyksiä. En tuonut haastatteluissa esille omia näkökantojani aiheeseen, vaan toimin kuuntelijana. Itselläni puuttuvat omakohtaiset maallemuuton kokemukset, joten haastateltavien näkökulma maalla asumiseen poikkeaa omastani. Kaikkiaan katson, että oma taustani toimii mieluummin apuna kuin haittana tutkielman teossa.

Aineiston kuvaus

Haastateltavia on kaikkiaan viisi. Heistä kolme tulee Enon alueelta ja kaksi Polvijärven alueelta. Asuinpaikkoja ja niiden luonnetta olen kuvannut liitteessä 2. Haastateltavat ovat kaikki erityyppisiä, sillä heillä on erilaiset lähtökohdat, elämäntilanteet ja syyt muutolle.

Kaikki haastateltavat ovat naisia. Tämä ei ollut aluksi tietoinen valinta, vaan lopulta kyseiset haastateltavat olivat ne, jotka tavoitin ja jotka suostuivat haastatteluun. Kysyin myös muutamaa miestä haastatteluun, mutta he kieltäytyivät. Myös Tuorila (2006) toteaa maaseudulle muuttaneita käsittelevässä tutkimuksessaan miesten olleen passiivisempia haastatteluihin osallistujia. Tuorilan tutkimuksessa miehet olivat vedonneet siihen, että vaimo osaisi vastata paremmin. (mt. 3.) Miehet tuntuvatkin olevan haluttomampia kertomaan kokemuksistaan. Lisäksi tähän tutkielmaan sain lähtökohtaisesti suhteessa enemmän naisten nimiä ja yhteistietoja kuin miesten, ja kysyin suoraan heitä haastatteluun, vaikka neljä haastateltavaa oli muuttanut yhdessä miehensä kanssa. Se, että sain naisten yhteystietoja enemmän kuin miesten, voi johtua sattumasta, mutta myös siitä, että pääasiassa nämä yhteystiedot myös tulivat naisilta. Lisäksi esimerkiksi kaksi haastateltavaa toimii omalla asuinpaikallaan yhdistyksissä, ja näin he ovat myös luultavasti näkyvämmiin esillä ja tiedossa. Haastateltavat puhuivat muuttamiseen ja asumiseen liittyvissä asioissa koko perheensä puolesta, esimerkiksi siitä, kuinka perheen tai puolison kanssa on päädytty muuttoon. Näin

haastatteluissa tulevat tavallaan esille kunkin perheen tilanteet ja kokemukset maalla asumisesta. Myös Tuorila (2006, 3) huomauttaa omassa tutkimuksessaan, että hänen haastattelemansa naiset puhuivat monesti me-muodossa edustaen koko perhettä. Perheen muutto ei koske vain yhtä yksilöä, vaan muuton taustalla voisi olettaa olevan koko perheen hyvinvoinnin. Kuitenkin on tärkeää muistaa, että haastattelut ovat aina haastateltavan tulkintoja tilanteesta ja pyrkin erottamaan aineistosta vain kunkin yksilön kokemukset.

Muuttajista kaksi on lähtöisin maaseudulta ja muut kaupungista tai kirkonkylästä. Kaikki ovat kuitenkin muuttaneet nykyiselle asuinpaikalle kaupungista tai taajamasta, kolme Etelä-Suomesta ja kaksi Itä-Suomesta. Kaikilta löytyy jonkinlaista maaseututaustaa tai kokemusta maaseutuasumisesta. Jos maaseudulla ei ole aiemmin asuttu, maaseutukokemus muodostuu mökillä olon kautta tai sukulaisten luona vierailun muodossa.

Haastateltavilla on erilaiset sosioekonomiset taustat. Heistä löytyvät kaupan alan sekä terveydenhoitoalan ammattilaiset, teollisuustyöntekijä, maatilayrittäjä ja käsityöläinen. Kaksi heistä oli haastatteluhetkellä työttömänä, yksi eläkkeellä, yksi opintovapaalla sekä yksi toimi yrittäjänä. Haastateltavat jakautuvat hiukan myös ikärakenteensa puolesta. Haastatteluhetkellä he olivat iältään 27-, 35-, 44-, 53- ja 56-vuotiaita. Haastatelluista kolme on muuttanut nykyiselle asuinpaikalle puolisonsa kanssa, yksi puolisonsa ja neljän lapsen kanssa ja yksi oli muuttanut avomiehensä luo. Kaksi muutoista oli tapahtunut vuonna 2005, kaksi vuonna 2006, ja tuorein muuttotapaus oli vuodelta 2008. Näin jokaisella haastateltavalla oli jo kokemusta maalla asumisesta. Osalla oli jatkomuuttoaikeita tai -haaveita, mutta näiden kerrottiin suuntautuvan edelleen maaseutualueelle.

Kaikki olivat muuttaneet Pohjois-Karjalaan hiukan eri syistä. Vaikka kaikki haastateltavat kertoivat muuton taustalla olevan halun muuttaa maalle, löytyi myös käytännön sanelemia tekijöitä, kuten oman tai puolison työmahdollisuuksien turvaaminen, halvemmat asuntojen hinnat tai puolison kotitalalle muuttaminen. Kaikkien kohdalla muutto liittyy vahvasti elämäntilanteeseen. Muuton on myös katsottu olleen mahdollista nykyisessä elämäntilanteessa. Katson kaikkien kohdalla muuton olevan tavoitemuuttoa. Maalle on haluttu asumaan, eikä se ole ollut kenellekään pakko. Muuttoa on kuitenkin harkittu ja pohdittu monelta kannalta, eikä se ole aina ollut itsestään selvä tai helppo ratkaisu. Osalle muutto on vaatinut pitempää harkintaa. Tuolloin harkinnassa ei ole ollut niinkään maallemuutto itsessään vaan enemmänkin muuton kohde ja sijainti. Epäröijien kohdalla puoliso on ollut ehkä innokkaampi

muuttaja. Osan kohdalla muuttotapahtumasta välittyy innokkaampi kuva maallemuutosta. Katson myös puolisonsa tilalle muuttaneen muuton olevan tavoitemuuttoa, sillä hän kertoi asuvansa mieluummin maalla kuin kaupungissa, vaikka parisuhde oli varsinainen muuton syy. Myös se, että hän kertoi haluavansa asua jopa vieläkin syrjemmässä, osoittaa, että maallemuutto on ollut myös hänelle mieluinen.

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan, millaisten kokemusten kautta maallemuuttajien hyvinvointi rakentuu uudella asuinalueella. Ensimmäisessä analyysiluvussa tarkastelen pääasiassa maaseudulla asumisen elintasoon liittyviä tekijöitä. Tutkin, kuinka maaseudun muodostamaan fyysiseen ympäristöön suhtaudutaan ja kuinka sen katsotaan soveltuvan arjessa itselle. Toisessa analyysiluvussa syvennyn maaseudun tarjoamiin elämälaadullisiin tekijöihin tarkastelemalla, millaiset immateriaaliset asiat vaikuttavat hyvinvointiin. Pyrin selvittämään, mitä maalta on etsitty ja mitä sieltä on löydetty.

Tervetuloa harvaan asutulle maaseudulle.

4. MAASEUDUN FYYSISET PUITTEET

Maaseudun fyysinen ympäristö rakentuu pitkälti luonnon tilasta, harvasta asutuksesta ja pitkistä etäisyyksistä. Aineistosta elintasoja luoviksi tekijöiksi erottuvat muun muassa asumiseen liittyvät tekijät, palvelut, liikkumisyhteydet sekä taloudelliset tekijät. Näistä materiaalisista tekijöistä muuttajat pitävät joitakin asioita arjen kannalta välttämättöminä, joidenkin kohdalla voidaan tehdä kompromisseja ja sopeutua, ja jostakin luopuminen on ollut helppoa. Maaseutuympäristö on tuonut mukanaan myös uusia asioita. Kylän omia palveluja pidetään arvokkaina. Maaseutu tarjoaa myös tontteja ja kiinteistöjä huokeammalla hinnalla kuin kaupunki. Muuttajat joutuvat kuitenkin valinnan eteen, sillä sijoituskohteena kiinteistö maalta ei välttämättä ole tuottava valinta. Monen elintasoon liittyvän tekijän kohdalla päällimmäisenä kokemuksena ovatkin valinta ja sopeutuminen.

4.1 Arjen välttämättömyydet

Tätä tutkimusta varten haastateltujen muuttajien puheessa korostetaan asuinpaikkaa valintana. Nykyinen asuinalue on valittu puutteista huolimatta. Oman arjen sujumisen kannalta on kuitenkin asioita, joita pidetään välttämättöminä. Palveluiden lisäksi myös työpaikat ovat monesti kauempana keskuksissa tai jopa toisessa kunnassa. Pitkien välimatkojen vuoksi liikkumiseen liittyvät kysymykset ovat keskeisessä asemassa arjessa. Sujuvan liikkumisen lisäksi arkea helpottaisivat muun muassa sujuvat Internet-yhteydet, joilla voitaisiin korvata puuttuvia palveluita tai mahdollistaa etätyöt.

4.1.1 Arkeen tarvittavat palvelut

Palveluita on harvaan asutulla maaseudulla niukalti. Kirkonkyliltä ja taajamista löytyvät yleensä peruspalvelut, mutta haja-asutusalueilta palvelut ovat kadonneet miltei kokonaan.¹ Haastateltavien omilla kylillä ei ole juuri palveluita, vain kyläkoulu tai kyläkauppa löytyi vielä muutaman kylältä. Kaikki haastateltavat asuvat haja-asutusalueella, mutta heillä on

¹ Palvelujen kehitystä ja historiaa käsittelee enemmän esimerkiksi Lehtola (2001) tutkimuksessaan *Palvelujen muutos ja syrjäkyläläisten arki*. Palvelujen katoamisesta kylistä esimerkkinä on puolestaan Holmilan (2001) tutkima Maakylä, joka on elänyt palvelurakenteen nousun ja laskun sekä väkiluvun laskun.

erimittaiset matkat taajamaan tai kirkonkylään. Lyhimmillään matka on kaksi kilometriä ja pisimmillään kaksikymmentä kilometriä. Palvelut käsittävät tässä yhteydessä laajasti kaikki palvelumuodot, eikä niitä haastattelukysymyksissä eritelty esimerkiksi julkisiin palveluihin, sosiaalipalveluihin tai kaupallisiin palveluihin. Haastateltavat saivat vapaasti kertoa omista kokemuksistaan ja itselle tärkeistä palveluista.

Vaikka palvelutarjonta ei vastaa kaupungin palvelutasoa, haastateltavat eivät koe luopuneensa itselle välttämättömistä palveluista, sillä nykyinen palvelutarjonta koetaan riittäväksi. Sama tuli esille myös Tuorilan (2006, 41) tutkimuksessa tarkasteltujen muuttajien kohdalla. Yleisesti ottaen haastateltavat ovat olemassa oleviin palveluihin tyytyväisiä, ja arjessa tarvittavat välttämättömät palvelut löytyvät ja sujuvat. Lähimmän keskuksen palvelujen lisäksi erikoispalveluja ja -kauppoja löytyy kaupungista, jos niitä tarvitaan.

H4: Kyllä kaikki löytyy, tällaset ihan normaaliin elämään, että terveydenhoito, hammashoito, neuvolat, kouluterveydenhuollot, tämmöset mejän perheeseen tarvitaan. Kauppa, apteekki, pankki, ja tällaset, mutta tietysti paljonhan palveluja on lopetettu (paikan nimi), että on niitä asiamiehiä jossakkii kaupan nurkassa, mutta ihan kaikki ne palvelut mitä tarviin niin löytyy kyllä, että hyvin vähä joutun esmerkiks Joensuusta sitten hakemaan jottain palveluita. Aika paljonhan sähkösesti pystyy nykyisin tekemään, että ei miun tarvii välttämättä lähteä Joensuuhun ees mittään tekemään.

On joitakin palveluja, jotka katsotaan tärkeämmäksi kuin muut ja joiden halutaan säilyvän. Näitä ovat lähes päivittäin tarvittavat palvelut, kuten ruokakaupat, perusterveydenhuolto ja harrastemahdollisuudet. Tarvittavien palveluiden tarpeellisuus ilmenee pitkälti huolena niiden menettämisestä. Tosiasia kuitenkin on, että palveluita on lopetettu ja supistettu niin, että tällä hetkellä on enää ”niitä asiamiehiä kaupan nurkassa”. Se, että jokin palvelu löytyy, ei vielä takaa sitä, että siihen oltaisiin tyytyväisiä. Tyytymättömyys tulee esille esimerkiksi terveyspalveluiden kohdalla.

H2:[...]Kato ku ei oo ku yks lääkäri täällä, joskus elokuulla sain vasta ajan, jos ei nyt ennen sitä tipaha tästä eestä nämä paikat. (naurua)[...] Terveys, se ois nyt a ja o, ja minä sanon, että miks tiällä ei oo sitä röntkentä, että pittää sen takia tuonne Joensuuhun ajjoo.

Terveydenhuoltoa tarjotaan myös haja-asutusalueella asuville, mutta on eri asia, milloin vastaanotolle pääsee. Terveyspalveluiden kohdalla lähinnä palvelujen saatavuus ja läheisyys ovat etusijalla.

Kyläkoulun säilyttäminen on puolestaan tärkeää niille, joiden kylältä tällainen vielä löytyy. Tosin koulun säilymisen suhteen haastattelemani muuttajat olivat hyvin skeptisiä. Koulujen ei

uskottu pysyvän omalla kylällä enää kovin pitkään. Kyläkoulu nähdään tärkeänä koko kylälle, sillä sen katsotaan aktivoivan tapahtumien kautta kaikenikäisiä asukkaita. Erityisen tärkeä kyläkoulu on lapsiperheille. Haastateltavien puheesta tuli ilmi, että keskusten laajentamisen ja niiden tukemisen ei tarvitsisi olla ainoa tie, vaan matka nähdään maalta käsin samaksi, tehtiin se sitten kumpaan suuntaan tahansa.

H3:[...] sit se, että ympäristö kouluja lähtee [...] niin ei yhtään ajatella sitä, et miks ei niitä yhdistetä ja pidetä pientä tervettä koulua ei mikään homekoulu vaan oikee upea ihana koulu. Niin miks ei niitä yhdistetä, vaan kaikki ympäritään tänne kylälle monen sadan lapsen joukkoon[...]

H4: [...] toisaalta vähä ehkä näpäytyksenä tuonne kirkonkylän suuntaan kun ne halluu kaiken sen palvelun siihen keskittää, ja ne halluuvat lapsetki täältä sinne kouluun ja kaikkee. Ne ei tajjuu että jos myö oltas valittu se kirkonkylä aikanamme asuinpaikaks niin myö oltas valittu se sillon jo, mutta myö valittiin tämä ja myö jottain haluttaan kuitenkin täällä vielä pittää, mitä meillä on mahdollista pittää. Koulu on vielä ihan mahdollista, se on täysin perusteltu, et meillä on vielä koulu, kirkonkylällä ei oo esimerkiks tiloja lapsille tarppeeks[...]

Edellä valinta tulee esille toisesta näkökulmasta. Syrjäisen asuinpaikan myötä on valittu samalla myös kyläkoulu, ja nyt tunnetaan, että tätä valintaa ei yhteiskunnan taholta kunnioiteta. Edelliset sitaatit ovat muista poikkeavia myös siinä suhteessa, että niissä otetaan selvimmin kantaa palveluiden säilymisen puolesta ja siitä, että niiden supistamiseen ei kuitenkaan suhtauduta passiivisesti. Kyläkoulun puolesta on voitu kampanjoida koko kylän voimin ja saatu näin lisää aikaa koululle.

Vaikka yleisesti palveluja pidetään hyvinä ja niiden säilymistä pyritään puolustamaan, haastateltavien kokemuksista löytyy myös toisenlaisia kannanottoja.

H4:[...] en mie oikein vinkus nuitten palvelujen perrään, niin kun ihmiset kauhheesti ku joku viijjään. Kyl se tietysti vanhemmille ihmisille ja semmosille, joilla ei oo kulkuneuvoo taikka eivät käytä esmerkiks Internetiä ennää, niin toki hankaloituu nämä. Mutta tälleen kun nyt, et tarvii ja ossaat sitten toimii ja ehtii sen tiion, mistä se löytyy, niin kyllä se kaikki, oon ihan tyytyväinen, että en kaippaa mittään sen kummempia.

Palvelujen merkitystä hyvinvoinnin elementteinä on hankala määritellä yleisesti, koska kokemukset palveluiden tarpeesta ovat yksilöllisiä. Yksilöllistä on myös mahdollisuus niiden saavuttamiseen. Palveluiden saavutettavuudesta tai niiden riittämättömyydestä puhuttaessa on otettava huomioon, ketkä palveluita tarvitsevat; esimerkiksi lapsiperheiden ja vanhusten painotukset palveluiden suhteen ovat erilaiset (Heikkilä ym. 2002, 95). Tuorilan (2006, 39) mukaan juuri julkisten palveluiden käyttö ei muutu muuton vaikutuksesta, vaan se riippuu

enemminkin elämäntilanteista. Näin terveyspalveluiden tarve tai merkitys ei riipu asuinpaikasta. Pekkasen (1996, 82) tutkimuksen asukkaista moni eli elämänvaihetta, jossa kunnallisten palveluiden tarve oli vähäisimmillään eivätkä elämänarvot olleet niin kulutuskeskeisiä. Heille maaseutuasumisen voikin nähdä soveltuvan hyvin, sillä palveluiden vähyys ei nouse esteeksi syrjemmässä asumiselle. Elämäntilanteiden vaikutus näkyy myös muun muassa Kydön ja Aatolan (2006, 60) tarkastelussa, jossa taajamiin muuttaneiden jatkomuuttoaikeet nousivat, jos palvelutaso koettiin huonoksi, kun taas haja-asutusalueille muuttaneiden jatkomuuttoaikeet eivät vaihdelleet koetun palvelutason mukaan. Tutkijat arvioivat tämän johtuvan muuttovirtojen rakenteellisista eroista, sillä harvaan asutulle maaseudulle muuttaneiden enemmistö koostui lapsettomista pareista ja yksinasujista. Kuitenkin haja-asutusalueille muuttaa paljon myös kasvavia lapsiperheitä, ja heidän kohdallaan palveluiden tarve muuttuu koko ajan lasten kasvaessa. Koulumatkat voivat olla hankalia, ja lasten ja nuorten liikkumismahdollisuudet vapaa-aikana riippuvat monesti vanhempien kyydeistä. (Pekkanen 1996, 82.) Lasten tarvitsemat kuljetukset tulevat esille myös perheellisen haastateltavani kokemuksissa, joihin palataan myöhemmin.

Myös tämän tutkielman aineistosta kävi ilmi, että palveluiden tarve riippuu useista eri tekijöistä, kuten elämäntilanteesta, iästä, työstä tai harrastuksista. Koulu ei ole niin tärkeä, jos ei ole kouluikäisiä lapsia, terveyskeskusta toinen tarvitsee enemmän kuin toinen, lankakauppa olisi käsitöitä harrastavalle tarpeellinen, päivystävän eläinlääkärin nopeampi saapuminen olisi ensisijaista hänelle, jolla on karja navetassa. Lisäksi toisille palveluiden saavuttaminen on helpompaa, toisille vaikeampaa.

H5: No voi olla, että enemmän ehkä se noita vanhempia ihmisiä kirpasee joku terveyskeskuksen menettäminen, että ku aika vähän tulee ite käytettyä niitä palveluja.

Edellinen sitaatti osoittaa juuri palvelutarpeiden yksilöllisyyttä. Toisaalta, vaikka palvelutarpeet ovat yksilöllisiä, ne ovat myös muuttuvia. Elämäntilanteiden muutosten myötä myös palvelujen tarpeessa voi ilmetä muutoksia, jolloin esimerkiksi terveyskeskusta kaivattaisiin lähemmäksi. Näin ollen hyvinvoinnin osatekijät ovat muuttuvia.

4.1.2 ”Nykypäivänä on onneks toi sähkönen” – Internet

Palveluista perusinfrastruktuurin toimimista pidetään välttämättömänä, jotta saavutetaan modernin asumismuodon mukavuudet. Nykypäiväisen tietotekniikan aikana

hyvinvointipalveluihin kuuluvat myös matkapuhelimien kuuluvuus ja Internet-yhteyksien toimiminen. Ainakin nämä olivat tärkeitä tutkielmani haastateltaville.

Infrastruktuurin, kuten energia- tai vesihuollon kerrottiin pääasiassa toimivan. Kritiikkiä puolestaan esitettiin viime aikoina julkisessa keskustelussakin olleesta jätevesiasetuksesta². Se nähdään epäoikeudenmukaisena ja rasitteena maalla asujia kohtaan. Toisaalta haastateltava 5 muistuttaa, että syrjässä asuminen tuo aina omat haasteensa, joten arjessa itsenäisesti selviytyminen nousee keskeiseksi.

H5:[...]et jos sähköt katkee niin sit onki ihan erilaista ku kaupungissa tai jos vedentulo loppuu. Kaupungissa ne asiat on niin itsestäänselvyyksiä ja täällä pitää sitten ite selvittää ja ite saaha kuntoon.

Yhteiskunnallisten muutosten myötä maaseutuasumisella nähdään kuitenkin olevan uusia mahdollisuuksia. Muun muassa liikenneverkostot ja tietoliikenneyhteydet ovat muuttaneet aika- ja paikkakäsityksiä (Kytö & Aatola 2006, 2.) Internet-yhteydet ovat yleistyneet vauhdilla. Esimerkiksi Kytön ja Aatolan (2006, 53) kyselyssä selvisi, että kaupungin läheisen maaseudun taajamiin muuttaneilla 65 prosentilla oli Internet-yhteys ja harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueelle muuttaneista 40 prosentilla. Noin puolet niistä, joilla ei vielä ollut Internet-yhteyttä, aikoi hankkia sen. Tutkimuksessa ei kuitenkaan kerrottu, oliko kaikilla muuttaneilla yhtäläinen mahdollisuus yhteyden hankkimiseen. On otettava huomioon, etenkin harvaan asutun maaseudun kohdalla, että toimivaa laajakaistayhteyttä ei ole välttämättä tarjolla kaikille. Kaikilla tämän tutkielman haasteltavilla oli haastatteluhetkellä käytössä laajakaistayhteys, johon he olivat tyytyväisiä tai melko tyytyväisiä. Kolmella heistä ei ollut ilmennyt minkäänlaisia ongelmia yhteyden saamisessa tai he eivät ainakaan tuoneet näitä esille. Esille tulivat kuitenkin sähköiseen aikakauteen liittyvät ongelmat maalta katsottuna.

Internetin käyttö ja sen tarpeellisuus nousevat selkeästi esille haastatteluissa. Sähköinen asiointi korvaa puuttuvia tai kaukana olevia palveluja sekä helpottaa sosiaalista yhteydenpitoa. Kaikki haastateltavat kertoivat tarvitsevansa Internet-yhteyttä miltei päivittäin. Osa muuttaneista tarvitsee sähköistä verkkoa jo yksin työn tai opiskelun vuoksi.

² Tämä tarkoittaa valtioneuvoston asetusta talousjätevesien käsittelystä vesihuoltolaitosten viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla (542/2003), jonka mukaan haja-asutusalueiden talouksilla on oltava asetuksen vaatimat jätevesien käsittelyjärjestelmät. Jätevesiasetuksen vaatimuksia lievennettiin keväällä 2011 (valtioneuvoston asetus 209/2011).

H5: Tuo se aika paljonki, vähenee se papereiden pyörittely jonkun verran. Nyt tuli uutena, että pysty nuo EU-hakemuksetki laittamaan netin kautta. Et se sit vähentää vähä sitä paperipuolta. Että on se melkein, päivittäin tulee netissä oltua, että ihan tärkeä toiminto.[...] sitten noi elukoihin rekisteröinnit ja semmoset.

Myös erilaisten ostosten tilaamisen, erikoisteestä työkoneen osiin, koetaan onnistuvan tätä kautta hyvin. Lisäksi posti tuo tavarat kotiin asti, kun ne kaupungissa oli noudettava itse. Eniten mainintoja sähköisesti hoidettavista palveluista saivat kuitenkin pankkipalvelut.

H1:[...]laskujen hoitaminen ja sellanen niin, et jos se lähin pankkikonttori on Joensuussa niin kyllähän se ois oikeesti jo rasite. Mutta kun nykypäivänä on onneks toi sähkönen[...]

Tässä kohtaa on syytä muistaa, että pankkiasioden hoitaminen Internetin kautta on tuttua myös monelle pankkien lähellä asuville. Huomattavaa kuitenkin on, että tässä on esimerkki yhdestä palvelusta, joka on voitu korvata sähköisesti, jolloin etäisyys ei ole esteenä. Etäisyys voi olla puolestaan esteenä yhteyksien toiminnassa. Matkapuhelimen huono kuuluvuus tai laajakaistan puute voi vaikeuttaa arkipäivää ja näin laskea hyvinvointia. Lisäksi valinnan mahdollisuudet ovat usein melko kapeat. Esimerkiksi matkapuhelinliittymää ei pysty vaihtamaan edullisempaan, jos sen kuuluvuus on todettu huonoksi. Tällöin yhteyksille tai liittymille ei ole kilpailutusmahdollisuutta. Tämä lisää osaltaan myös eriarvoisuutta liittymien ja yhteyksien käyttäjien kesken sekä käytön kannalta että taloudellisesti.

H3:[...]meillä on yhteys, joka ihan mielestäni toimii kohtuullisesti [...]Mutta siihen mä en osaa sanoa mitään muuta kun, että se on yksi semmonen tekijä, että jos ne [laajakaistayhteydet] vedetään pois ja jos niitä ei rakenneta syrjäkylille lisää, niin ei tarvitse ihmetellä, että täältä porukka katoaa, ja me ollaan yksi pariskunta, joka lähdetään saman tien, jos meillä nää yhteydet loppuu tai tulee sinne yhden megan yhteyteen siihen langattomaan, jolla me ei tehdä mitään. 3G ei toimi, että se on ihan selvä juttu, että me ei pärjätä sitten ilman niitä.

Edellisen sitaatin perusteella näyttääkin siltä, että toimivan Internet-yhteyden koetaan olevan arjen kannalta välttämätön asia. Yhteyksien tarpeellisuus korostuu mitä enemmän niitä tarvitaan arjessa ja mitä enemmän niitä on totuttu käyttämään. Myös Ahon ja Ilolan (2004, 141) tutkimuksen vastaajat olivat kritisoineet tietoliikenneyhteyksien puutteita. Tietoliikennevälineiden ja Internet-palvelujen käytön on huomattu pienentävän jatkomuuttoaikkeitä ja näin lisäävän jossain määrin alueeseen kiinnittymistä (Kytö & Aatola 2006, 53), mikä ilmenee päinvastaisena reaktiona edellisessä sitaatissa. Tuorilan (2006, 42) haastateltavat eivät puolestaan olleet puhuneet juurikaan sähköisistä palveluista. Tuorila pohti puhumattomuuden johtuvan joko siitä, että sähköisiä palveluja ei käytettäisi maalla tai sitten

niiden käyttö on niin itsestään selvää, että niitä ei mainita. Oma aineistoni kuitenkin osoitti, että sähköisiä yhteyksiä käytetään ja niiden toimimista pidetään tärkeänä ja etenkin niiden puutteellisuus tai ongelmat ilmaistiin.

4.1.3 ”Tää on pakollinen oma auto täällä”

Pitkien matkojen takia liikenneyhteydet ovat keskeisessä asemassa maalla asumisen arjessa. Arjen sujumisen kannalta on oltava jonkinlainen kulkuyhteys keskuksiin, jotta päästään palveluiden tai työn ääreen. Koska julkista liikennettä on vähän, ollaan omasta autosta haja-asutusalueella liikkumisen suhteen riippuvaisia. Mitä kauempana taajamasta asutaan, sitä huonommat julkiset kulkuyhteydet ovat. Toisille haastateltaville kylällä kulkeva koululaiskuljetus on ainoa julkinen kulkuneuvo. Toisille linja-autovuorot kulkevat puolestaan vain muutaman kilometrin päästä. Yhdellä haastateltavalla ei ole omaa autoa käytössä, mutta muiden haastateltavien taloudesta löytyy jokaisesta kaksi autoa. Kaikki ne, jotka kertoivat omistavansa auton, pitivät sitä välttämättömänä. Myös Pekkasen (1996, 83) haastattelemat muuttajat kokivat oman auton käytön elinehtona. Mitä kauempana asuu, sitä tärkeämpi oma auto on, jotta arki sujuisi.

H3: Ei mitään. Niin sanotusti ei mitään, että aamulla lähtee meidän kohdalta kaksyhtä yli kaheksan yks bussi, mikä tulee (paikan nimi), tähän koululaiset, ja sit tulee Joensuusta iltapäivällä takasin, esimerkiks töihin ei olis mitään mahdollisuutta päästä julkisilla, ei mitään. Jopa verottajalle jouduin laittaa aikataulut ja kaikki, ja sit he ymmärsi kyllä erinomasen hyvin, että näin se vaan on. Tää on pakollinen oma auto täällä.

Omalla autolla liikkuvat eivät ole riippuvaisia lähiyhteisöstä, ja tarve luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita lähiympäristön ihmisiin vähenee. Toisaalta autottomat ovat yhä enemmän riippuvaisia muista. (Lehtola 2001, 189–191.) Aineiston autoton haastateltava kertoi olevansa melko tyytyväinen asuinpaikkansa päivittäiseen linja-autoliikenteeseen. Lisäksi hän pääsee paljon naapureiden kyydissä asioille, joten liikkuminen onnistuu ilman omaa autoa. Aiemmin hän kävi linja-autolla myös töissä kaupungissa. Kaikki eivät kuitenkaan ole yhtä hyvien kulkuyhteyksien päässä tai vähäisten vuorojen aikataulut eivät sovi itselle. Lisäksi, vaikka esimerkiksi junalla pääsisi kaupungista taajamaan, täytyisi jotenkin kulkea viimeiset kilometrit kotiin. Myös Pekkasen (1996, 85–86) tutkimuksessa kävi ilmi, että julkinen liikenne on vähäistä eikä se vastaa asukkaiden tarpeita. Toisaalta pienten käyttäjämäärien

vuoksi sen kehittämistä taajamatasolle ei odotetakaan. Auton käytöstä ei olla helposti luopumassakaan. (mt. 85–86.) Tekemissani haastatteluissa tuli myös ilmi, että yksi auto ei riitä, vaan sekä itsellä että puolisoilla on oltava auto, etenkin silloin, jos ainakin toinen käy töissä.

H4: [...] kaks autoo pittää olla käytössä, että molemmilla [...] joskus siitä on jo aikkaa niin oli autot pois käytöstä, niin kyllä myö naurettiin, et mitenkähän täältä mihinkään, kun ei linja-autot kule, kun koulupäivinä yksi linja-auto aamulla ja yksi iltapäivällä, että ei oo mittään yleisiä kulkuneuvoja, täältä mihinkään pääse[...]

H2: Ei pärjättäs yhdellä tällä hetkellä, kun on toinen töissä ja varsinnii ku hän on yrittäjä ja sitten ku tiää et miten kaukana [työt] on esmerkiks[...] mut ei myö tultas toimmeen, pittää olla molemmilla auto.

Liikkuvalle yrittäjälle oma auto on varmasti tarpeellinen myös kaupungissa, mutta maalla myös kotona olevalle tarvitaan auto, jotta liikkuminen onnistuu itsenäisesti. Oma auto tuo vapautta liikkumiseen. (myös Pekkanen 1996, 83.) Kauempana asuminen on mielekästä silloin, kun voi itse päättää liikkumisesta ja sen aikataulutuksesta.

Oman auton käyttöä tunnuttiin kuitenkin puolustelevalta, vaikka en omasta mielestäni haastatteluissa kyseenalaistanut millään muotoa auton tarpeellisuutta. Haastateltavat mainitsevat kuin anteeksi pyytäen, että oman auton takia joudutaan kuluttamaan polttoainetta. Lähinnä tämä johtunee siitä, että auton käyttöä pidetään epäekologisena ja siksi haastateltavat tuntevat auton käytön suhteen ristiriitaisuutta. Toisaalta ei haluta saastuttaa, mutta toisaalta auto on miltei ainoa keino liikkua.

H4:[...]en mie ollenkaan koe sitä, että toki autonmittariin tulee kilometrejä ihan hurjaa vauhtia ku on koko ajan, mutta ei se, että sutjakkaastihan tästä siirtyy paikasta toiseen, tiet on kuitenkin suhteellisen hyviä[...]

Tämä ristiriitainen kokemus tuli esille myös Tuorilan (2006, 11) tutkimuksessa, jossa joku piti ns. vihreitä arvoja itselleen tärkeinä, mutta koki, ettei pysty maalla niitä aina toteuttamaan. Asuinpaikalla oli kuitenkin voitu toteuttaa kimpakyytejä. Myös eräs tämän tutkielman haastateltava kertoi suunnittelevansa yhteisten kyytien mahdollisuutta omalla kylällä. Tällöin päästäisiin lähemmäs ekologisuutta ja taloudellisuutta. Tällainen suunnittelu ilmentää myös halua aktiivisesti muokata asuinympäristön puitteita uudelleen omien arvojen ja hyvinvoinnin mukaisesti.

4.1.4 ”Et pitäis jotain työtä olla” - Toimeentulon mahdollisuus

Toimeentulon turvaaminen on monesti tekijä, joka ylipäättään mahdollistaa muuton. Kahdella haastateltavalla muuttoon ja taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavat myös työpaikkojen siirtyminen. Yhden haastateltavan oma työpaikka siirtyi Pohjois-Karjalaan, ja toisen haastateltavan puolison työpaikan vaihtaminen oli vahvasti muuton taustalla. Myös puolisonsa maatilalla muuttaneen työ vaihtui muuton myötä maatalan töihin.

H3: [...]että työn perässä.[...] Sitten tietysti pelon vallassa vähäsen, silleen sitaateissa pelon vallassa, aattelin näin, että työpaikka vielä säilyy, niin tehtiin semmonen rohkee.[...]

Toimeentulon ja työpaikan säilyminen tai vaihtuminen voivat olla osaltaan vaikuttamassa muuton suuntaan. Tutkielmani työn perässä muuttaneet olivat päätyneet maallamuuttoon, vaikka työpaikan sijainti olisi mahdollistanut myös kaupunki- tai taajama-asumisen. Mieheensä työn perässä muuttanut puolestaan kertoi, että hän oli ollut muuttoon lopullisesti tyytyväinen vasta sitten, kun muuton yhteydessä myös hänelle itselleen oli varmistunut työpaikka. Hän ei olisi halunnut jäädä kokonaan kotiäidiksi, koska pitää työstään. Työ onkin yksi hyvinvoinnin tekijöistä. Högbäck (2003, 249) huomasi, että hänen aineistonsa maallamuuttajille itsensä toteuttaminen kodin ulkopuolella oli tärkeää esimerkiksi oman työpaikan muodossa. Vaikka työtä pidetään tärkeänä lähinnä toimeentulon kannalta, se tarjoaa monelle myös henkilökohtaisen henkireiän ja mahdollisuuden omaan elämään (Tuorila 2006, 11).

Työelämässä olevat haastateltavat olivat yleisesti ottaen valmiita muuttamaan työpaikan vuoksi. Kukaan ei kuitenkaan kertonut haluavansa asumaan takaisin kaupunkiin.

H5:[...]kyllähän se nyt, et pitäis jotain työtä olla, että sitten voisin olla valmis työn perässä muuttamaan, jos sitä ei ois täällä.[...]

Kaksi haastateltavaa oli haastatteluhetkellä työttöminä. Molemmat olivat kuitenkin olleet töissä muuton jälkeen. Työttömyysjaksot eivät ole saaneet heitä kuitenkaan välittömästi harkitsemaan poismuuttoa. Tässä näkyy samankaltaisuutta Högbäckin (2003, 248) muuttajiin, jotka painottivat yksilöllistä elämää. Tähän kuuluu se, että he olivat muun muassa työn suhteen valmiita menemään monenlaisia uria. Sen lisäksi, että alan vaihdot olivat mahdollisia, työuraan näyttivät kuuluvan välillä myös työttömyysjaksot. Högbäckin (2003) mukaan maaseudulla asuvilla naisilla on vaikeuksia palkkatyön löytämisessä. Kun maatalous vähenee edelleen, maaseudulla on yhä enemmän palkkatöistä kilpailevia naisia. Naisten työllistyminen

maaseudulla onkin haaste. (mt. 307.) Naisia on yleisesti paljon palveluammateissa ja -aloilla, ja palveluista tyhjenevällä maaseudulla näitä töitä on vähenevästi.

4.2 Sopeutumista ja kompromisseja

Haastattelemini maallemuuttajien puheesta tulee esiin, että he ovat tehneet tietoisien ja pohdittujen valinnan kaupungin ja maaseudun välillä. Kumpulainen (1993, 102) näkee jälkiteollisen yhteiskunnan vaurauden ja teknisten apuvälineiden tuoman liikkumavapauden mahdollistaneen sen, että asuinpaikkaa voidaan korostaa valintana. Maallemuuton vuoksi on oltu valmiita luopumaan jostain tai ainakin tyytymään vähempään, jotta on saatu muuta itselle tärkeäksi koettua. Joidenkin asioiden kohdalla on vaadittu sopeutumista, sillä kaikki ei ole tai ei toimi niin kuin kaupungissa.

4.2.1 Palveluiden niukkuus

Palvelut ovat eräs niistä tekijöistä, joiden kohdalla maallemuuttajat kokevat tehneensä kompromisseja. Olemassa olevista palveluista puhuttiin yleisesti melko myönteisesti. Kuitenkin niiden saavuttaminen vaatii suurempia ponnisteluja kuin kaupungissa. Uusi ympäristö on myös vaatinut totuttelua ja arjen uudelleen järjestämistä joltain osin.

H4: Kyllähän ne tietysti sillä tavalla että, kun oli tottunu siihen, että se ratikka siitä ikkunan alta mennee ja tietysti semmosia palveluja on ihan äärellään ja kaikki on sillä tavalla niin sanotusti helppoo[...]

Palveluiden vähäisyys on tiedostettu jo muuttovaiheessa ja se tiedostetaan edelleen. Haastateltavat tuovat esille, että he ovat tehneet tietoisesti valinnan muuttaa haja-asutusalueelle ja jo tullessa on ollut tiedossa, että palveluja on niukalti. Juuri tilanteen tiedostamisen kautta palveluiden vähyys ei ole ongelma. Muuton onnistumisen kannalta palvelutasosta on hyvä olla mahdollisimman paljon tietoa jo muuttopäätöstä tehtäessä (Tuorila 2006, 41). Kaikkinensa palvelut eivät kuitenkaan ole ratkaisevin tekijä maaseudulle muutettaessa, vaan enemmän kiinnitetään huomiota esimerkiksi rauhalliseen ympäristöön (mm. Pekkanen 1996, 81; Tuorila 2006, 41).

Vaikka maallemuuttajat ovat olleet valmiita osin luopumaan palveluista, muutos on vaatinut myös sopeutumista, eivätkä vähäiset palvelut ole kenellekään ihannetilanne. Myös Ahon ja Ilolan (2004, 140) tutkimuksessa tuli esille, että vaikka pitkiä matkoja ja palveluiden puutteita pidettiin osin kielteisinä asioina, todettiin samalla, että niihin voi sopeutua. Tehty valinta ja sopeutuminen tulevat esille useassa kohdassa tutkielmani haastateltavien puheessa. Esiin tulee, että palveluiden vähyyteen ”on asennoiduttava oikein”, ”on sopeuduttu”, ”on jo tottunut”, ja niillä ” pärjätään tänä päivänä”. Palveluiden niukkuuteen tyydytään tai osin alistutaan, jotta tilalle saadaan jotain muuta oman asumisen ja elämisen kannalta tärkeäksi koettua.

H1:[...]tietysti sillon kun muutti isosta kaupungista oikeestaan ensimmäistä kertaa poies nii kyl sitä koki, että ku täällä ei oo sitä ja täällä ei oo tätä. Mut kun oli se kokemus, niin et siihen oli jo oikeestaan varautunu, et tos ku aikasemmin kysyt niin oli valmistautunu siihen. Et tietää, et täällä välttämättä ei oo, että jos mä tartten heti jotain erikoistuotetta, niin mä tiedän et se pitää hoitaa ajan kanssa.[...]kun siihen on tottunu, niin sitten taas toisaalta on oppinu nauttii arjen tuomasta siitä henkisestä pääomasta, mitä tulee.

Haastateltavat ovat joutuneet punnitsemaan itselleen tai perheelleen tärkeitä asioita, ja tässä kohdassa vaa’assa palvelut ovat painaneet vähemmän. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan vastusta palveluja. Palveluista ja jopa yksittäisistä hyödykkeistä luopuminen ei ole välttämättä yksiselitteistä ja mutkatonta. Luopuminen jostain totutusta ja jokapäiväisestä asiasta ei ole helppoa, on kyse sitten esimerkiksi alakerran kaupasta tai kosmetiikasta. Muuttajien on täytynyt luoda itselleen uusia toimintamalleja, sillä entisen asuinympäristön mallit eivät enää päde.

Jotkin lähempää löytyvät palvelut olisivat toivottuja, sillä kyläkaupasta, jota muutoin pidetään tärkeänä, ei löydy kaikkea itselle tarpeellista. Palveluiden vähyys kuitenkin ymmärretään tietyllä tavalla ihmismäärän vähyyden vuoksi hyväksyttäväksi. Koska asutaan harvassa ja asukkaita on vähän, kaikkea ei kannata ylläpitää. Jos palveluja ei pidetä arjen kannalta välttämättöminä, niiden puuttuminen osin hyväksytään ja ymmärretään. Sen lisäksi, että palveluita on vähemmän, käyttäjien on tiedettävä tarkoin aukioloajat ja aikataulut. Paikalla on oltava oikeaan aikaan, ettei jää oven taakse tai tee turhaa ajomatkaa. Arkea on osattava rytmittää tarkemmin kuin kaupungissa.

H1:[...] täytyy sanoa, että kirjasto on ihan kohtuu hyvä, mut et kieltämättä semmosen ison kaupungin kirjastoo kaipaa. [...] isompi tarjonta ja sit myöskin, et se on paremmin auki. Mutta sitten taas täytyy muistaa se, että me ollaan oikeesti pienellä paikalla, että

ei oo järkee pitää, koska ei riitä käyttäjiä. Et kun sen ajattelee järjen kanssa niin ei se oo sit mikään ongelma, et ne vaan pitää tarkemmin tietää, että miten on. [...]

Julkisen liikenteen puute ja teiden huono kunto tulivat myös esille osana niukkaa palvelutarjontaa. Joskus arkea helpottavat asiat voivat jäädä muutaman kymmenen metrin päähän, kuten seuraavasta sitaatista ilmenee.

H4:[...]mie oon vieny nytten vielä varsinkin tuon eskarin ja talviaikkaan, että pyörällä tietysti jo tuo yheksän vuotias mennee tästä, mut se on just muutaman kymmenen metrii vajaa sen, et se kuulus siihen koulukuljetuksen piiriin, et ei.

Jos joistakin palveluista on jouduttu tinkimään, käy ilmi, että ongelmia on ollut myös lähtöpaikalla. Kaikki palvelut eivät ole toimineet kaupungissakaan vaivattomasti, vaan on esimerkiksi jouduttu jonottamaan, jolloin tarvittavaa palvelua ei ole saatu heti, vaikka se on ollut lähellä. Toisaalta pieneltä paikalta löydetään positiivisia puolia palvelutarjonnassa, sillä kun palveluiden käyttäjiä on vähemmän, niistä ei tarvitse kilpailla.

H1:[...] kyllähän se niin on että kun on vähän populaa niin sitten, kun meet joihinkin paikkoihin niin se palveluhan on tosi nopeeta, koska siel kun ei ole niitä muita asiakkaita niin paljoo, niin sehän on etu.

Pekkasen (1996, 79) haastateltavat kertoivat etsineensä palveluiden läheisyyden sijaan pienemmistä kunnista ihmisläheistä ja yksilöllistä palvelua. Myös Ahon ja Ilolan (2004, 129–130) vastaajat pitivät näitä maalla asumisen hyvinä puolina. Heikkilän ym. (2002) kaupungin ja maaseudun hyvinvointia koskeva tutkimus tuki yleistä käsitystä maaseudun heikoista palveluista. Suurelta osin palvelut koettiin maalla vähäisiksi, mutta jos palveluita tarkastellaan tarkemmin, löytyy eroja. Sosiaalipalveluiden saatavuus, kuten lastenpäivähoito ja vanhustenhuolto, on koettu parhaaksi nimenomaan harvaan asutun maaseudun kunnissa, sillä siellä tarjonta ja kysyntä lienevät paremmassa suhteessa kuin kaupungissa. Yleiset palvelut ja terveyspalvelut näyttävät huonoimmilta harvaan asutulla maaseudulla. (mt. 94, 115.)

Kaikki haastateltavani kertoivat erilaisten palveluiden käytön vähentyneen, sillä palvelut ovat entiseen asuinpaikkaan eli kaupunkiin verrattuna kauempana ja ne ovat vähäisempiä. (myös Tuorila 2006, 40.) Palveluiden käytön vähentyminen voi olla käytännön pakko, mutta se voi olla myös itsessään valinta.

H1: Onhan se [palveluiden käyttö] vähentäny ihan selvästi, mut sitten taas tilalle on saanu paljon sellasta muuta henkistä pääomaa.[...] Oikeestaan mä koen sen mieluumminkin niin, että se on helpotus, et ei tarvii olla koko aika menossa tai sillälailla.

H4:[...]Mie en käyttäny mittään, hirvveesti teatteri- enkä ooppera- enkä elokuvapalveluja enkä mittään tällasia kuntosaleja enkä muuta, et mulla on täällä sitten taas vastaavasti semmosia mitä mulla ei ois koskaan Helsingissä ollu käytettävissä tätä luontoa ja muuta[...]

Haastateltavieni puheessa luonnosta tulee palvelu, jota voidaan käyttää. Kulutuskeskeisyys halutaan jättää arjesta mieluusti pois. Myös Tuorilan (2006, 40) muuttajat pitivät hyvänä sitä, että esimerkiksi heräteostokset olivat vähentyneet. Högbäckan (2003, 265) havaintojen mukaan maalle voidaankin haluta pakoon ura- ja kulutusyhteiskuntaa. Muutto ja niukemmat palvelut ovat myös saaneet huomaamaan, mitä oikeastaan tarvitaan.

H4:[...]kyllä on selkeesti vaikeuttanu, mutta toissaalta sit oon huomannu, ei niitä tarviikkaan välttämättä, että ei ne oo semmosia asioita mitä tarviis, että mie mietin just, et en mie tarvi Kela mihinkään tai poliisilaitosta tai työttömyysvoimatoimistoa tai postia tai tämmösiä asioita mitä nyt ei ennä täällä oo, et kyl ne järjestyy ne asiat sitten muutenkin[...]

Kaikkea ei edes kaivata tai palveluiden puuttumisen vuoksi on täytynyt oppia järjestämään asiat esimerkiksi Internetin kautta.

4.2.2 Sopeutumista etäisyyksiin

Liikkuminen ja pitkät välimatkat rasittavat osin maalla asuvien arkea. Myös liikkumisessa on kaksi puolta. Etenkin niille, joilla on auto käytössä, liikkuminen on melko vaivatonta. Kuitenkin matkat lisäävät kustannuksia, liikkuminen vaatii toisinaan vaivaa, jos ajoja on paljon, ja ennen kaikkea välimatkat vievät aikaa.

Liikkumisen suhteen tämän tutkielman haastateltavat näyttävät joutuneen tekemään kompromisseja. Puhe liikkumisesta ja matkoista onkin välillä ristiriitaista. Välillä korostetaan, että liikkuminen ei ole ongelma, sillä omalla autolla pääsee paikasta toiseen: ”ei oo este”, ”ei ärsytä”, ”ei oo mikään paha matka”, ”tuosta hurrauttaa” tai ”sutjakkaastihan tästä siirtyy”. Toisaalta kerrotaan, että aina ei jaksaisi lähteä: ”pittää lähteä”, ”työlästä”, ”pitkä matka”, ”eikä kehtoo tuas lähtee autollaa ajamaan” tai ”mennee aikkaa ihan hirveesti”. Muutolla on kuitenkin haluttu etäisyyttä kaupungin hälyyn ja naapureihin. Näiltä osin pitemmät matkat on valittu, jotta on saatu etäisyyttä.

Kuten jo edellä todettiin (ks. alaluku 4.1.3), oma auto on etäisyyksistä riippuen miltei välttämättömyys. Osa haastateltavista oli autoillut päivittäin jo kaupungissa asuessaan, joten tässä suhteessa liikkuminen ei ole muuttunut. Matkojen sisältö voi kuitenkin olla erilainen.

Vaikka matkat voivat olla joskus pitkiä, liikkuminen koetaan esteettömäksi, sillä maanteillä ei ole ruuhkia, katutyöt eivät hidasta kulkemista ja poliisikin liikkuu harvoin.

H4:[...]en kaippaa niitä tietöitä ja katutöitä ja ainaista semmosta estettä sille liikkumiselle ja kulkemiselle[...]

Pekkasen (1996, 73) mukaan matkan pituudella tai kestolla ei ole niin suurta merkitystä sen sujuvuuteen nähden. Ruuhkatonta ja joustavaa matkanteko arvostetaan. Myös tämän tutkielman haastateltavat olivat tyytyväisiä siihen, että enää ei tarvitse jonottaa autossa töihin pääsyä. Se aika, mikä autossa vietetään, kuluu matkan tekemiseen, ei ruuhkissa jonottamiseen.(myös Tuorila 2006, 12.) Matka ja siihen käytetty aika eivät siis ole aina yksi yhteen.

H4:[...]Et sillon kun mie olin Helsingissä töissä, mie kävin kymmenen kilometrin päässä vähä aikkaa yhdessä työpaikassa, niin mulla meni paljon pitempään aikkaa mennessä sitä kymmenen kilometriä siellä kun mie meen täällä. Ja onhan se totta, että enhän mie pääsen siellä ku kolme kilometriä samassa ajassa ku mie meen kaksikymmentä kilometriä autolla tästä siirryn tuonne kauppaan.

H1:[...]Ottaen huomioon, että jos asuis Helsingissä, niin se et sä istut kolkyt tai nelkyt minuuttia bussissa niin, ethän sä Helsingissä pääse kovin pitkälle.[...]Et kyllähän Helsingis ruuhkaa on tosi paljon.

Esimerkiksi työmatkoihin kuluva aika on ratkaisevampi tekijä kuin matkan pituus, ja siksi liikenneyhteysien sujuvuudella on suuri merkitys asuinpaikkaa valittaessa. (Pekkanen 1996, 72; Aho & Ilola 2004, 164.) Liikkeelle on vaivatonta lähteä, jos tiet ovat hyvässä kunnossa ja reitti on selkeä. Hyvät ja nopeat liikenneyhteysväylät vähentävät etäisyyden merkitystä (Pekkanen 1996, 72), kuten seuraavasta haastattelusitaatista huomaamme.

H3:[...]tää (paikasta) tämä yhteys Joensuuhun niin se oli selkee, sit tää reittikin, ettei tarvinnu tulla monen kymmenen hiekkatien kautta.

Välimatkat eivät ole muuttaneet liikkumista ja liikkeelle lähdetään, jos on tarvetta ja halua, mutta koska liikkeelle lähteminen vaatii enemmän ponnisteluja, se voi osaltaan karsia liikkumista. Välimatkoja ei koeta esteeksi, mutta ne voivat olla toisinaan rasite. Pitkät matkat³ tuovat lisää työtä, vaativat aikaa ja voimavaroja. Vaikka kahdenkymmenen kilometrin matka kaupalle ei ole kesäkelissä ajettaessa ongelma, siitä tulee rasite silloin, kun sen joutuu

³ Haastateltavien kertoman perusteella *pitkä matka* tarkoittaa matkaa aina 10 kilometristä eteenpäin.

Tilannekohtaisesti pitkä matka voi tarkoittaa esimerkiksi noin 15 kilometrin matkaa kirkonkylään, noin 50 kilometrin matkaa lähimpään kaupunkiin tai yli 500 kilometrin matkaa Etelä-Suomeen. Myös etäisyyksien kokeminen on yksilöllistä.

taittamaan useita kertoja päivässä. Kirkonkylällä käydään kaupassa, postissa, pankissa, lapsia viedään ja haetaan harrastuksista tai koulusta. Kodin ulkopuolella työssäkäyville jo työmatkoista kertyy kilometrejä, ja tätä kautta työpäivän pituus venyy. Entisellä asuinpaikalla moni asia oli ollut lähellä. Nyt liikkuminen vaatii enemmän suunnitelmallisuutta, jotta ei tarvitsisi istua koko ajan autonratin takana.

H4:[...]Täällä pittää koko ajan viedä, tuoda ja mennä, ja pittää tehdä töitä sen arjen hoitamiseksi silleen, että tuota pittää vähän organisoi ja järjestellä, ettei tarvii ees sun taas koko ajan jottain.[...] kyllähän se on muuttunu, että siihen mennee aikaa ihan hirveesti, siihen lasten kuletteluun ja oman asioitten hoitamiseen, et kyl se on.[...] yhtenä aamuna laskin, että mulla on yheksän ajoa tänä päivänä[...]

Sama matkojen suunnittelun tarve tuli esille myös Tuorilan (2006, 40) tutkimuksessa. Pitkien matkojen takia yhdellä kerralla pyritään hoitamaan mahdollisimman monta asiaa. Toisaalta Pekkasen (1996, 78) tutkimuksessa haja-asutusalueelle muuttaneille palveluiden läheisyys ei ollut merkittävä kriteeri asuinpaikan valinnassa muun muassa siksi, että monet päivittäiset palvelutarpeet hoidettiin työmatkojen yhteydessä. Hankaluuksia tuottaa kuitenkin se, että kaikki ei aina löydy yhdestä paikasta. Näin ajoja syntyy lisää.

H3:[...]nyt tää liikkuminen on sitten, että mä joudun hirveesti liikkumaan monta kertaa aina tiettyjen asioiden kanssa[...] koko aika pitää, et ai hei mun pitää lähtee hoitaa toi, mun pitää lähtee toi. No nyt kyläkaupalta ei saakkaan sitä pitääkin lähtee sinne, okei nyt täytyy hakee mustepatruunat loppu tai jotakin[...]

Toisaalta, vaikka maanteillä ei olekaan ruuhkaa ja liikkuminen on tässä suhteessa nopeampaa kuin kaupungissa, välimatkoihin menevä aika koetaan kuitenkin yhtenä suurimpana haittana. Matkan teko sinällään ei ole ongelma, mutta se vie aikaa. Tämä koetaan rasitteena useiden ajojen lisäksi silloin, kun puhutaan pitemmistä etäisyyksistä, esimerkiksi Helsinkiin ajosta. Pitkä matka voi haitata myös sosiaalisten suhteiden ylläpitoa ja yhteydenpitoa läheisiin, jos he ovat satojen kilometrien päässä. Läheisiä ei pitkän matkan takia välttämättä nähdä niin usein kuin haluttaisiin. Se, mikä mielletään pitkäksi matkaksi, riippuu henkilöstä. Toisen kokemuksen mukaan esimerkiksi Helsinkiin lähtö vaatii järjestelyjä, kun taas toisen mielestä matka etelään tuntuu nykyisin jopa lyhyemmältä.

H3:[...]Kyllä se on kun yli viis tuntia paahdat tuolla, niin on se aikamoinen matka.[...]

H4:[...]selkkeesti on tullu semmonen olo, että ihan huommaaki nyt ku kysyitkin tätä, että en mie aattele ollenkaan, et jos myö lähettään Helsingissä käymmään, kun se oli ennen semmonen että ei lähetä kyllä Pohjois-Karjallaan, että sinne on niin hirveen pitkä matka, että mennee päivä. Niin eihän sinne mee ku neljä viis tuntia kun sen hurrauttaa tästä. Kyllä se tuntuu siltä, että voijaan myö ihan hyvin lähtee, vaikka

silleen ihan mitenkään kauheen valmistautumatta, että se on tosi pitkä matka, että ei. Kyllä selkkeesti matkat ovat lyhentynneet sillä tavalla, että ei tunnu ollenkaan.

Toisaalta voi olla, että nykytilanteessa matkat Helsinkiin koetaan tarpeellisemmiksi kuin aiemmin matkat Pohjois-Karjalaan, esimerkiksi palvelujen suhteen tai tuttavien tapaamisen vuoksi.

Työmatkoista haastateltavat puhuivat vain vähän. Tämä johtuu siitä, että kolme haastateltavaa ei ollut haastatteluhetkellä töissä (1 eläkkeellä, 2 työttömänä). Tämän lisäksi yksi haastateltava työskenteli omalla tilalla, jolloin työmatkaa ei synny, mitä hän pitikin yhtenä työnsä parhaimmista puolista: työ on lähellä. Vain yhden haastateltavan työpaikka sijaitsi naapurikunnassa, mutta haastatteluhetkellä opintovapaan vuoksi matkoja ei syntynyt. Hän kuitenkin mainitsi, että koska työpäiviin kertyy tunteja matkojen takia, hänelle on ollut tärkeää, että hän on voinut pitää muutaman pitemmän vapaan, nyt opintojen vuoksi, jolloin on saanut hengähdysketken myös pitkistä ajomatkoista.

Myös olosuhteet vaikuttavat siihen, kuinka mielekkäiksi ajaminen ja liikkuminen koetaan. Huonokuntoiset tiet, vaihtelevat ajokelit tai hirvivaara saattavat rasittaa joskus matkan tekoa. Etenkin talvikelissä liikkumista pidetään hankalana. Samankaltaisia kokemuksia oli myös Ahon ja Ilolan (2004, 137, 144) sekä Högbäckan (2003, 281) muuttajilla, jotka kokivat pitkät matkat hankaliksi ja kaipaivat julkisia kulkuyhteyksiä. Liikkumisen suhteen ollaan myös haavoittuvaisia, ja siksi julkinen liikenne tulisi joskus tarpeeseen. Monesti kaikki on hyvin niin kauan, kun auto ja ajokyky ovat kunnossa, mutta kuinka käy sitten, kun itse ei pysty ajamaan tai auto ei toimi. Tällöin on mietittävä, millä silloin liikutaan ja kuinka kauan välttämättömyydestä voidaan joustaa.

H2: [...]jouvuvuin kaks viikkoo olemmaan kun en pystyny oikein autolla ajamaan niin sillan kaipasin, että kun olisi semmonen kulkuneuvo[...]lähimmät kaverit on siellä Joinsuussa niin ei ne oo kulettamassa.

Loppujen lopuksi välimatkojen ja liikkumisen suhteen on myös tehty valinta, ja ne kuuluvat elämään harvaan asutulla maaseudulla. Matkojen viemä aika alentaa osin viihtyvyyttä ja vaatii enemmän työtä kuin kaupungissa. Lisääntyneet kilometrit vaativat arjessa tasapainoilua myös tehdyn päätöksen jälkeenkin.

H:[...]miten sie koet ite sen liikkumisen että onks se este tai onks se hankallaa? H4: Ei se este oo, eikä hankallaa, et kyllä siihen pittää vain asennoitua sillä tavalla, että täällä nyt näin on ja täällä asutaan ja tää kuulluu tähän meidän asumisseen, että meillä on pitkä matka ja kun meillä on monta lasta niin meillä on tosi paljon ajelua ja joskus

tuntuu ihan siltä, että ei tosiaan mittään muuta kerkkii tekemmäänkää. Mutta tosi sutjakkaasti ja näin, että pittää vain järjestellä sillä tavalla yrittää miettiä, että mahdollisemman vähillä ajeluilla selvittää. Että ei se hankallaa oo, mut se on työlästä ja siihen mennee aikaa, että kyl se sillä tavalla vaikuttaa, että hyvin paljon pittää aina miettiä[...]

Maaseudulle on kuitenkin monesti haluttu juuri sen takia, että saadaan etäisyyttä. Maalla ollaan poissa hälystä, ja naapuritkin ovat hiukan kauempana. Oman rauhan kääntöpuolena on se, että samalla kun saadaan tilaa, joudutaan hyväksymään, että matkaa kertyy myös palveluiden ääreen. Molempia on vaikea saada yhtä aikaa. Näin maaseudun asukkaat ovat samaan aikaan sekä lähellä että kaukana. Kaikki se, mitä maalta on etsitty: rauhallisuus, tila, luonto, ovat lähellä, mutta koska ei haluta eristäytyä, täytyy välillä lähteä hakemaan asioita kauempaa.

4.2.3 ”Semmosta kylän omaa palvelua”

Jos maallemuutto on vaatinut sopeutumista ja jossain suhteessa tyytymistä vähäisempiin palveluihin, maaseutu ympäristö tuo tilalle toisenlaisia mahdollisuuksia. Haastateltavat tuovat esille virallisten palvelujen rinnalle naapurien toisilleen tarjoaman avun, jota he näkevät esiintyvän nimenomaan maalla. Tällä naapuriavulla on myös sosiaalinen puoli.

Joitakin arkeen tarvittavia palveluita löytyy omalta kylältä, ja esimerkiksi aurauspalveluiden tai talven polttopuiden ostoa omalta kylältä pidetään tärkeänä. Myös naapurit auttavat toisiaan, ja etenkin sukulaisten asuminen samalla kylällä mahdollistaa sen, että toisia voidaan auttaa milloin töissä, milloin lastenhoidossa. Kaikki haastateltavat toivat esille jonkin naapuriapuun liittyvän kokemuksen. Näin ollen ympärillä olevasta kyläyhteisöstä on konkreettista apua arjessa.

H4:[...]jos sie tarviit, vaikka korjauspalveluja, auto mennee rikki niin löytyy autokorjaamoo ja löytyy ihmisiä, joka tulee tekemmään ja korjaamaan jonkun asian. On sähkömies joka tulee tarkistamaan, jos sulla on joku tämmönen tai putkimies, että semmoset palvelut löytyy sitten omalta kylältä heti. Se on jännä, että yhen puhelinsoiton päässä, kun mie tarviin esmerkiks kuopan keskelle pihamaata lipputankkoo varten, niin mie voin, että hetken kukas täällä nyt on, ai niin sillä on kaivuri, no miepä soitan, jos se kulkis ohi ja se on hetken päästä se kuoppa tuossa. Että semmosta palvelua on, että vaikkei meillä sitä kauppaa, niin se on just sitä semmosta tietynlaista. Semmosta kylän omaa palvelua, että toinen käypi toiselle vähän tekemässä eikä se nyt välttämättä maksakaan mittään, että se on semmosta vastapalvelua toiselle sitten jossakkiin tilanteessa. Et sitä semmosta palvelua, mikä

miusta on kaikista mukavinta palvelua, että asiat hoituu, että ei tarvii lähtee mihinkään Keltasille sivuille kahtommaan, että mistä se lähin kaivuriliike Joensuusta löytyy.

Edellä oleva sitaatti osoittaa maalla asuvien asioiden ottamisen omiin käsiin, itse tekemisen ja järjestämisen. Tämä vaatii kuitenkin sen, että naapurit tunnetaan riittävän hyvin. Jos naapurit ovat jääneet etäisiksi eikä heihin olla yhteydessä, yhteistyötä ei synny niin helposti. Naapuruussuhteiden laatu voi vaihdella kevyestä tuttavuudesta konkreettiseen huolenpitoon ja auttamiseen. Välittäminen ilmenee myös välillisesti, tietoisuutena siitä, että naapurit auttavat, jos tarvetta ilmenee. (Tuorila 2006, 31.) Sama käy ilmi Pekkasen (1996) tutkimuksesta. Vaikka maalla naapureita ei välttämättä tunneta kuin ulkonäöltä, naapuriapu toimii ainakin hätätilanteissa. Naapurit luovat turvallisuutta ja ikään kuin sanottamasta sopimuksesta toisista pidetään huolta, jolloin esimerkiksi toisten poissa ollessa taloa ja pihapiiriä pidetään silmällä vieraiden kulkijoiden varalta. Harva haluaa asua täysin syrjässä, ja muutama naapuri lähiympäristössä luo turvaa. (mt. 98 – 99.) Kyläläisten toisilleen tarjoama apu luo osaltaan yhteenkuuluvuutta. Pekkanen (1996, 103) pitää tätä yhtenä nykyaikaisen kylän yhteisöllisyyden toimintamuotona. Sosiaalisuus liittyy vahvasti elämälaatua ylläpitäviin tekijöihin, joihin palaan myöhemmin.

Toinen kylän oma palveluntarjoaja voi olla yhdistystoiminta. Yhdistys- ja järjestötoiminta on monelle harrastus, mutta se voidaan nähdä myös yhtenä palvelujentuottajana pienille kylille. Monesti kylältä löytyy ainakin kyläyhdistys tai kylätoimikunta. Myös kaikilla haastateltavien asuinkylillä toimivat kyläyhdistykset, ja osa haastateltavista on mukana toiminnassa. Kyläyhdistyksien lisäksi mainittiin muun muassa kulttuuriyhdistys, Martat, seurakunnan toiminta sekä vanhempainyhdistykset, joiden tiedettiin toimivan lähellä. Näihin otettiin itse kuitenkin vain vähän osaa.

Kyläyhdistys on monesti ainoa taho, joka järjestää toimintaa ja tapahtumia kylälle. Haastateltujen kylillä yhdistykset toimivatkin lähinnä harrastemahdollisuuksien ja kylän yhteisten tapahtumien järjestäjinä. Ne järjestävät esimerkiksi kylätapahtumia, kerhoja lapsille ja nuorille sekä urheilutoimintaa, kuten jumppapiirejä. Joissain kylissä yhdistykset tuottavat muitakin palveluja. Kyläyhdistyksiä on toiminut palvelujentuottajina esimerkiksi kotipalveluissa (Lehtola 2001, 136–140). Kolmannen sektorin osuudesta palvelujen tuottajina käydäänkin koko ajan yhteiskunnallista keskustelua, ja niiden osuus tällä sektorilla voi tulevaisuudessa laajentua.

Yhdistystoiminta tarjoaa kyläläisille mahdollisuuden vaikuttaa itse omaan ympäristöönsä. Jos jotain ei löydy, on mahdollisuus järjestää itse. Voidaan kuitenkin pohtia, että kun kaupungin tarjoamat vapaa-ajanvirikkeet ovat kaukana, joudutaanko silloin kehittämään muuta tilalle vai tarjoaako tämä aidosti mahdollisuuden luoda erilaista toimintaa, mihin kaupungissa on totuttu.

H:[...]näitä harrastus- ja virkistysmahollisuuksia niin onko niitä siun mielestä riittävästi? H4: No se on varmaan vähä kiinni siitä, että mie en ehkä kaippaakaa sitä, että eihän tietysti oo sellasia, että kuuskymmentä kilometrii on, jos sie haluat jotaki elokuvia tai teatteria tai jottain tällasta kulttuuria. Mutta sitten kun ajattelet, että minkälainen rikkaus meillä on kulttuurissa täällä, ihan tässä kylässä itsessään, et sie hirveesti tarvii oikeestaan lähtee, siun pittää vaan vähä kehitellä ja saaha sitä asiaa esille esimerkiksi nuitten vanhempien ihmisten kautta ja muuten. Niin en mie kaippaa, että kyllä miusta tuntuu, että meillä on tosi hyvin täällä, kun meillä on tuo kylätalo ja sen ympärille myö voijsaan, vaikka mitä kehitellä[...]että kyllä sitä harrastus ja tämmöstä hengen ravintoa saa täällä ihan ilman, että tarvii lähtee yhtään mihinkään.

Ainakin edellä olevan kokemuksen perusteella näyttää siltä, että vähäinen tarjonta antaa mahdollisuuden itse luoda toimintaa, jota kylällä halutaan. Tämä kuitenkin vaatii ponnisteluja, sillä tekeminen ja toiminta on luotava itse. Pienemmästä tarjonnasta voidaan kuitenkin löytää myös uusia ulottuvuuksia ja niiden kokeminen voi olla syvällisempää.

H1:[...]toisaalta et se vähäinen mikä esimerkiksi täällä on niin sitten, kun sinne menee niin sen kokee ihan eri tavalla. [...]Jota mä menin nyt sit kuuntelee, ja joka oli ihan valtavan hyvä. Et sitten, se tuo taas ihan erilaisia kokemuksia, kun on pieni tarjonta ja sitten et menee kattoo sen mitä on.

Samalla kuitenkin kerrotaan, että ongelmana tahtoo olla se, että järjestelyt jäävät usein muutamalle aktiiville. Kaikki eivät ole kiinnostuneita tai innostuneita yhdistystoiminnasta. Tämä näkyi myös haastateltavien kohdalla. Joku osallistuu järjestelyihin, toinen ottaa osaa satunnaisesti tapahtumiin ja tilaisuuksiin, kun taas osa ei ole kiinnostunut toiminnasta ollenkaan. Näin yhdistystoiminta ja siellä toimiminen tuovat vain osalle asukkaista virikkeitä. Esimerkiksi Tuorilan (2006, 32) tutkimuksen haastateltavat eivät juuri osallistuneet kyläyhdistystoimintaan kiinnostuksen tai ajan puutteen vuoksi. Tuorila epäilee ainakin työikäisillä päivätyön vievän ajan. Vapaa-ajalla kaikkeen ei riitä aika. Yhdessä tekeminen on kuitenkin merkittävä hyvinvointitekijä, ja siinä on havaittu olevan eroja kuntatyypistä riippuen. Harvaan asutulla maaseudulla osallistutaan aktiivisemmin järjestö- ja yhdistystoimintaan verrattuna kaupunkiin, ja etenkin naiset ovat aktiivisia osallistujia. Tosin kaupungeissa on monesti vähemmän esimerkiksi talkoita, joten mahdollisuuksiakin on vähemmän. (Heikkilä ym. 2002, 82–83, 113.)

4.3 Elintasosta elämänlaatuun - kiinteistö muuttuu kodiksi

Muuton taustalla vaikuttavat omalta osaltaan myös taloudelliset tekijät. Nämä näkyvät muun muassa asuinpaikan hankinnassa, asumiskustannuksissa ja muissa kuluissa, joita syntyy esimerkiksi liikkumisesta. Kiinteistöjen halvemmat hinnat ohjaavat syrjempään, mutta ylläpitokustannukset ja muut kulut voivat nousta.

4.3.1 Kiinteistöjen hinnat ja asumiskustannukset

Haastateltavien kokemusten mukaan Pohjois-Karjalan maaseudulla sekä talojen ja tonttien hinnat että asuntojen vuokrat ovat edullisempia Etelä-Suomeen verrattuina. Olin ottanut taloudelliset tekijät myös haastattelukysymyksiin, mutta usein ne mainittiin jo ennen kuin ehdin niistä kysyä. Osaltaan kiinteistöjen alhaisempi hintataso on ohjannut muuttoa syrjempään. Muutto maaseudulle on mahdollistanut isomman asunnon ja tontin hankinnan. Huomattavaa on, että kaikki paitsi haastateltava, joka on muuttanut puolisonsa tilalle, korostivat alhaisemman hintatason, talon ja tontin tai vuokran suhteen, olleen yksi merkittävä tekijä muuttokohteen valinnassa. Haastateltavat kokevat, että tämä on mahdollistanut heille paremman asumistason ja sitä kautta paremman elämänlaadun.

H1:[...]me haluttiin nimenomaan Itä-Suomeen syystä, että täällä on maaseudullakin asumiskustannukset vähä halvemmat tai aika tavallakin halvemmat kun siellä ruuhka-Suomessa [...]mää hain sieltä ruuhka-Suomen maaseudulta sitten vuokra-asuntoja [...] ne oli yllättävän kalliita, et melkein sama kun kaupungissa asuis [...]Se oli se pääasiallinen syy. Et vuokrataso on sielläkin ihan yllättävän korkea [...]

H4:[...]Kyllä, koska ei koskaan mitkään rahat ois riittänyt Helsingissä ostaa tän kokosta asuntoa tai saaha tätä asumistasoa sit siellä, ei missään tappauksessa.

Yksi muuton intressi on ollut saada lisää asuintilaa, ja maaseutu on tarjonnut tätä tilaa kaupunkia edullisemmin. Luultavasti taloudelliset tekijät eivät kuitenkaan ole kaikkein tärkein valintakriteeri maaseudun ja kaupungin välillä. Maalle tuskin lähdetään pelkästään siksi, että sieltä saadaan kiinteistö huokeammin. Näin ei ollut ainakaan tämän tutkielman haastateltavilla (vrt. Pekkasen (1996) asuntojohteiset muuttajat⁴). Hintakysymys voikin olla vaikuttamassa

⁴ Pekkanen (1996, 68–69) jakaa muuttajat asuntojohteisiin ja asuinympäristöhakuisiin. Asuinympäristöhakuiset ovat muuttaneet nimenomaan ympäristöön liittyvien tekijöiden vuoksi, kun taas asuntojohteisilla oman talon rakentaminen on asumisuran huipentuma, ja haja-asutusalue on valikoitunut asuinpaikaksi lähinnä edullisempien tonttien vuoksi.

enemmän siinä, kuinka kauas kaupungista muutetaan. Maalle siis halutaan, mutta jos syrjemmässä on halvempaa, se voi olla valinnan peruste. Esimerkiksi edellä ilmeni, että vuokrataloa on etsitty Etelä-Suomesta, mutta Itä-Suomeen on houkutellut edullisempi hintataso. Haja-asutusalueen tonttien hintoja pidetäänkin kaava-alueiden tontteja edullisempina. (Pekkanen 1996, 35.) Tämä on pitkälti kysynnän ja tarjonnan seurausta. Pääkaupunkiseudun kerrostalohuoneiston hinnalla maalle rakentaa omakotitalon ja ostaa vielä auton (Tuorila 2006, 35) tai Helsingin kaksion hinnalla saa Sisä-Suomesta jopa kaksi maatilaa maineen (Heikkilä ym. 2002, 117). Haastateltavien kokemukset vastaavat näin yleistä tilannetta.

Vaikka maaseudulle muutto olisi mahdollistanut isomman talon hankinnan, talon ylläpitämiskustannukset eivät kuitenkaan riipu sen sijainnista ja näin asumiskustannukset eivät välttämättä pienene entiseen verrattuna.

H4: No kyllä ne varmasti nousi (naurahdus), kasvo paljon tässä, että tämän talon ylläpitäminen ei ole mittään halppaa, mutta sit toisaalta ku miettii, että onhan meillä tässä tätä tilla ja lääniä olla yllin kyllin, että suhteutettuna siihen, Helsingissä lainan lyhennyksiin ynnä muihin tämmösiin, niin en usko, että sillä tavalla kuitenkin kun ruppeis verttailemmaan niin ois.

Toisaalta saadusta elintilasta ollaan valmiita maksamaan. Sama tuli esiin Pekkasen (1996, 127) tutkimuksessa, josta ilmenee, että haja-asumisen kustannukset eivät nosta poismuuttokynnystä, sillä viihtyvyys koetaan tärkeäksi. Lisäksi, vaikka kustannuksia syntyy, omakotitaloasumisessa kaikki maksettu tulee itselle. Näin halutaan keskittyä oman asuintilan parantamiseen.

H2: Ei, että tämä nyt on halavempi, päinvastoin[...] Meillä varmmaan oli semmonen vain, että ku oli se yhtiövastike, että kun se oli aika iso jo siellä, ja kun koko ajan teki remonttii ja se koko ajan nous se yhtiövastike, niin sitten vaan aatteli, että tavallaan tässä omakotitalossa se yhtiövastike tulloo meille ja [siellä]se männöö vähä toisilleki, ku siinä tavallaan, meillä oli pien asunto, kun se oli kaksio, ja meillä oli kauhheen korkkee se yhtiövastike, se mäni niihin isompien asuntojen, tavallaanhan sen jos siihen vertovvaa[...]

Kiinteistöjen ylläpidon lisäksi haastatteluissa pohdittiin myös muita asumiskustannuksia. Jos jossain kohtaa voitetaan, niin toisessa hävitään. Sähkönkulutuksen ja siitä syntyvien kulujen nähtiin nousseen entiseen verrattuina. Taajamaa kalliimmiksi mainittiin myös laajakaistamaksut. Joku säästää puulla lämmityksessä, mutta jos lämmityspuut joutuu ostamaan, tilanne voi olla toinen. Säästöä voi syntyä myös oman kasvimaan antimista.

H3:[...]en mä oo sitä ajatellu oikein sillälailla tarkkaan, et mitä se sitten olis, että ei kait siinä nyt hirveesti sinällään sillä kuukausitasolla oo mitään eroa.

Liikkuminen on yksi selkeä haastateltaville ylimääräisiä kuluja synnyttävä tekijä. Nämä kulut koostuvat pääasiassa auton tai autojen ylläpidosta. Oma auto ei ole ollut kaikille välttämättömyys entisellä asuinpaikalla. (myös Tuorila 2006, 36.) Pekkasen (1996, 125) havaintojen mukaan taajama-asumista suuremmat liikkumiskustannukset eivät ole välttämättä merkittävä tekijä asuinpaikan valinnassa, sillä esimerkiksi työmatkakulut kuuluvat verovähennysoikeuteen tai niistä saadaan kilometrikorvauksia. Nykytilanteessa on kuitenkin huomioitava esimerkiksi korkealle noussut polttoaineen hinta. Liikkumisen kustannukset voivat nousta tämän takia uudelleen pohdittaviksi.

Ahon ja Ilolan (2004, 142) tutkimuksen vastauksista puolestaan ilmeni, että myös maaseutuasumisen kalleudesta ja edullisuudesta oli vastakkaisia kokemuksia. Osa koki kulujen nousseen ja osa pienentyneen. Pekkasen (1996, 123–124) muuttajat eivät puolestaan kokeneet asumiskustannuksia omalla kohdallaan isoiksi. Asunnon käyttökustannukset olivat olleet edullisempia kuin oli odotettu. Lisäksi myös Kytö ja Aatola (2006, 63) katsovat, että harvaan asutulla maaseudulla hyödytään jonkin verran marjastuksesta, sienestyksestä sekä metsästyksestä ja kalastuksesta. Onkin muistettava, että myös kulutusmenot ovat yksilöllisiä. Tuorilan (2006, 37) haastateltavat arvioivat, että jos kulutusmenoihin oli tullut muutoksia, ne johtuivat enemmän elämäntilanteen tai perhesuhteen muutoksista. Näin oli myös muun muassa eläkkeelle jääneen haastateltavani kohdalla. Talouteen on vaikuttanut enemmän työelämästä pois jääminen kuin maallemuutto.

Haastateltavien arvioista voi tulkita, että asumiskustannukset kaikkienensa eivät ole juuri muuttuneet, vaikka niiden sisältö voi koostua nyt eri asioista kuin kaupungissa. Jos esimerkiksi lämmityksessä säästää, liikkuminen vie enemmän. Tulevaisuutta ajatellen eräs haastateltava kuitenkin miettii, saako talon myydyksi, jos itse muuttaa pois. Tämä on siinä tilanteessa merkittävä taloudellinen kysymys. Kiinteistön osto maaseudulta ei aina olekaan tuottava sijoituskohde.

4.3.2 Omakotitalo ja tontti

Maalta haetaan tilaa ympärille. Kaivattua tilaa saadaan ison tontin ja talon avulla. Isompi tontti tuo omaa rauhaa ja siirtää naapureita kauemmas.

H2:[...]myö etittiin vähän semmosta tonttia ei nyt ihan vierieretyste, vaikka meillä nyt tuossa kyllä on asukkaat ihan vieressä[...] kuitenkin tuolla keskuksessa ne oli ne talot, jos aatellaan tämän tyypistä kuuskymmentä vuotta sitten, niin ne oli aika lähekkäin ne tontit toisiaan, että en tiä se vois olla aika ahistava ollu ku myö etittiin kuitenkin tämmöistä, että saatat olla.

Yksi maaseudun etu onkin mahdollisuus suuriin tontteihin. Myös Heikkisen ym. (2003, 51) muuttajat olivat tyytyväisiä nykyiseen asunnon sijaintiin ja asuinympäristöön, mutta erityisesti tontin kokoon. Isommat tonttikoot ovat haja-asutusalueen erityisyys, ja niillä saadaan kaivattua väljyyttä. Myös rakentamaton ympäristö, metsikköjä ja peltöjä, arvostetaan oman tontin ympärillä, sillä ne luovat edelleen suojavyöhykkeen naapureilta. (Pekkanen 1996, 109–110.) Sen lisäksi, että pihapiiri ja talo luovat väljyyttä, ne mahdollistavat esimerkiksi ulkorakennukset, pihasaunat, kodat ja kukkamaat. Ympärille rakennetaan puuhasteltavaa. Vapaa-ajalla tekeminen ja harrastaminen löytyvätkin pitkälti omalta pihalta. Kun tilaa on riittävästi, omalla pihalla tapahtuva toiminta ei häiritse muita. Toimintaympäristön kerrottiin siirtyneen maallemuuton yhteydessä sisätiloista ulos. Näin omassa käytössä oleva toimintatila on kasvanut monessa suhteessa.

H2:[...]ainakkiin miehelle oli hirveen tärkeä ku tässä oli tuo ulkorakennus ja siellä on pihasauna ja tämmöiset, semmoset teki paljon. Sitten semmonen minulle oli ainakkiin tärkeitä, että minä saan kukkamaat tänne laitettua ja pieni kasvimaata ja ne oli niitä semmosia, oikeestaan sillo kaupungissa haavveilla, jotka sitten nyt toteutui.

Pekkasen (1996, 108) haastateltavat halusivat tontilta myös joustavuutta ja luonnonolosuhteiden moninaisuutta. Tontilla täytyi olla tilaa tehdä tarpeen tullen uutta ja muokata sitä vuosien saatossa tarpeiden mukaan. (myös Tuorila 2006, 27.) Haja-asuminen mahdollistaa vapauden rakentaa ja laittaa talo ja tontti sellaisiksi kuin halutaan, sillä rakentamista ei ohjata samalla tavalla kuin taajamissa. Esimerkiksi talon väriä tai ulkomateriaaleja ei ole määrätty. Tällaisen itsensä ilmaisun kautta saadaan mahdollisuus luoda omanlainen ympäristö. (Pekkanen 1996, 103.) Tätä myöten kiinteistö muokkautuu kodiksi ja kotipiiriksi.

Maallemuutto on mahdollistanut muuttaneille kaivatun omakotitaloasumisen. Kaikki haastateltavat asuvat omakotitalossa. Neljä haastateltavaa asuu ostetussa tai itse

rakennutetussa omakotitalossa, ja yksi haastateltava asuu vuokratalossa. Yksi haastateltavista oli asunut myös lähtöpaikalla omakotitalossa.

H2:[...]et haluttiin vaan että omakotitalossa ois, kuitenkin kerrostalossa ja rivitaloloissa asuttu, niin se vaan tuntu, että omakotitalo asuminen ja maaseuvulle[...]

Myös Tuorilan (2006, 18) muuttajilla yksi selkeimmistä maallemuuttosyistä liittyi asuntoon. Omakotitaloasuminen oli monen muuttajan päämäärä, ja maaseutu tarjosi tähän monesti kaupunkia edullisemman vaihtoehdon. Heikkisen ym. (2003, 49) kyselyyn vastaajista yli 80 prosenttia oli ostanut valmiin talon. Pidän tätä suurena osuutena, sillä monesti itse tehtyä tai teettämää omakotitaloa pidetään tavoitteena. Tämä näkyi muun muassa Pekkasen (1996) asuntojohteisten muuttajien kohdalla, joille oman talon rakentaminen oli keskeistä. Osuus on kuitenkin oman aineistoni pienen joukon kanssa yhtenevä, sillä aineistosta vain yhden haastateltavan perhe asui itse rakennetussa talossa. Heille oman talon rakentaminen oli yksi muuttoon liittyvistä tärkeistä tekijöistä, vaikka valmiin talon kunnostamista olikin harkittu. Uudesta talosta saadaan toiveiden mukainen ja kokoinen.

H: Niin olis sillä miten iso merkitys, että saatte just ite teettämän tai? H4: Kyllä. Minä sanoin miehelle ihan selkkeesti, että jos sie rakennat mulle semmosen kolomensaaneliön talon niin voin mie lähtee sinne (naurahdus). En mie ihan nyt semmosta saanu[...]mutta sitten tulttiin selkkeesti siihen tulokseen, että myö rakennetaan ihan oma talo tähän. Se oli kyllä semmonen ponsi, kun tiesi että sieltä pienistä tiloista päästään asumaan, että kyllä se oli ihana ajatella, että päästään kunnolla asumaan, tälleen väljästi. [...]

Haastateltavat puhuivat vain vähän omakotitaloasumisen huonoista puolista, ainakaan suoraan, vaikka näitä luultavasti löytyy. Omakotitaloista löytyy välillä korjattavaa, ja etenkin vanhempien talojen kohdalla remontoitavaa saattaa ilmetä. Seuraava sitaatti osoittaa, että jos ongelmia on ollut, ne on ylitetty, mutta niistä ei kuitenkaan kerrota sen tarkemmin.

H2:[...] ei siinä paljon kyllä varmaan muuta mietittykkään että kuhan vain se sopivuuus, että enemmänkin mie taas olin silleen et mie hirveesti harmittelin vain, että kun tämmönen vanha[talo], että onkohan tässä nyt, mitähän tässä onkelmia. Hmm, niin jotta onhan nuista aina selevinny sitten, selevinny, jos on ollukkii.

Suurella tilalla on negatiiviset puolensa, mikä tulee esille ainakin siivouspäivinä. Kaikki ei ole aina helppoa, ja ongelmiaakin löytyy. Välillä työt rasittavat. Vaikka seuraavassa sitaatissa poismuutosta lasketaan leikkiä, se osoittaa, että poismuutto ei ole täysin pois suljettu vaihtoehto. Maaseutuasumisen mielekkyyttä pohditaan arjessa.

H1: Joo, onhan sitä joskus kun on oikeesti hankalaa, talvella on ihan kauheen kylmä kun kolkyt astetta pakkasta ulkona ja sit oikeesti palelee ku ei kehtaa laittaa niitä lattialämpöjä täysille ku tietää, että ei oo vara maksaa niitä sähkölaskuja. Niin ja sitten puita kantaa ja puut on vähä märkiä ja ei meinaa saada uunia sytty, no okei kyllä sen nyt talvella saa ku sitä on lämmitetty niin paljon, niin sit et sillon on sellasia tilanteita et: Muutetaanko kaupunkiin? Mut et se on vaan vitsi, et sitä ei lähellekään tosissaan.

Kydön ja Aatolan (2006, 41) aineistossa ekologisen elämäntavan osuus korostui harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueille muutettaessa. Kaikki tämän tutkielman haastateltavat olivat valinneet modernin asumismuodon, joka koetaan itselle sopivaksi. Tästä tarkastelusta puuttuvatkin luonnonmukaisen elämäntavan edustajat.

H1:[...]on se nyt laantunu, et se [avopuoliso] kun se haluis oman talon ja mettää ja maata, totta kai. Niin se ei nyt enää tarjoille mulle sellasia paikkoja, missä on huussi. ”Käyks sulle sellanen paikka missä on kylmä vesi ja ulkohuussi?” (naurahdus) [...]et normaali oloissa menee, mutta sitten talvipakkasilla, kolkyt astetta pakkasta [...]tai et oot oikeesti kipee, niin se ei sit oo enää mun mielestä kivaa, et kyllähän sillai et kun on terve ja ei oo kauheet pakkaset, niin kyllähän se sillai menis[...] et kuitenkin ihminen on kipee ja pakkasii on varsinkin täällä idässä, on huomattu.

H4:[...]elää voi täälläkin ihan hyvin, et ihan modernistikin, että ei oo semmosta, et ei jää oikeestaan mistään paitsi.

Kaikki haastateltavat asuivat ns. moderneissa taloissa sähköineen ja vesineen, eikä muunlaisia suunnitelmia ole ollut. Nimenomaan modernin asumisen mukavuudet haluttiin, mutta nämä haluttiin yhdistää maaseutuympeistöön. Pekkasen (1996, 112) haastateltavien luontosuhde oli puolestaan luonnollisuutta korostava, mutta haastateltavat eivät kuitenkaan nähneet itseään ekoasujina. Luonnon katsottiin kuuluvan asumismuotoon, eivätkä he nähneet sitä erityisesti valittuna vihreänä elämäntyylinä. Myös oman aineistoni muuttajat pitivät luontoympäristöä tärkeänä, mutta ekologisuutta tai luonnonmukaisuutta ei korostettu tai nostettu esille.

Kaikkienensa haastateltavien puheesta nousee esiin oman elämän ja oman asuinpaikan hallinnan tärkeys. Kontrolli omasta elämästä on konkreettisempaa, kun omasta talosta ja pihasta voi tehdä oman näköisiä. Näin asuinpaikan hallinta on haja-asutusalueella vapaampaa kuin kaupungissa. Maalla asumisessa vapauden voidaankin nähdä tarkoittavan niin vapautta olla omissa oloissa kuin tehdä asioita toivomustensa mukaan. (Tuorila 2006, 47–48.) Koska haja-asutusalueelle rakentaminen on taajama-alueita vapaampaa, siinä korostuvat autonomisuus, vapauden tunne, yksilöllisyys ja oman tilan hallinta (Pekkanen 1996, 152). Pekkanen pitää haja-asutusalueelle muuttaneita individualisteina, koska he haluavat valita asuinpaikkansa vapaasti sekä rakentaa mieluisen ja tarpeitaan vastaavana asunnon. Haja-

asutusalueelle muuttaneille on tärkeää, että tontti mahdollistaa tekemisen ja vapaan liikkumisen, jolloin yksilöön ei kohdistu sosiaalisia paineita samalla tavalla kuin kaupungissa. Valinnan vapaus ja vaihtoehtojen olemassa olo ovat tärkeitä ja lisäävät omaa elämänhallintaa ja nostavat sitä kautta elämänlaatua. (mt. 67, 88.) Seuraavaksi tarkastellaan, millaisia muita elämänlaatuun liittyviä tekijöitä haastateltavat toivat esille omasta arjestaan.

5. ELÄMÄNLAATUA ETSIMÄSSÄ

Jos maaseudulle muutossa elintasoon ja arjen fyysisiin puitteisiin liittyvissä tekijöissä on jouduttu tekemään kompromisseja, valinnan positiivinen puoli korostuu elämänlaatuun liittyvissä tekijöissä. Nämä lähinnä immateriaaliset tekijät ovatkin pitkälti juuri niitä, joiden vuoksi maaseutu ympäristöön on haluttu. On tärkeää, että uusi asuin ympäristö voidaan tuntea itselle hyväksi. Oman elämäntavan ja arvojen toteuttaminen ovat osa hyvinvointia. Edellisessä luvussa tarkasteltiin oman tilan merkitystä talon ja tontin kautta konkreettisesta näkökulmasta. Tässä luvussa jatkan tarkastelua yksilöllisyydestä, omasta tilasta ja toiminnallisuudesta kokemuksellisinä elämälaadullisina tekijöinä. Toisessa alaluvussa tarkastelen oman rauhan ja yhteisöllisyyden välistä suhdetta sekä muuta maaseudun luomaa sosiaalista ympäristöä. Kolmas alaluku käsittää rauhan ja luonnon ulottuvuuksien tarkastelun ja viimeisessä alaluvussa käsittelen maalla viihtymistä sekä emotionaalisten seikkojen vaikutusta elämänlaatuun.

5.1 Oma ja itse

Tämä luku sisältää yksilön omaan asuintilaan ja toiminnallisuuteen liittyviä ulottuvuuksia. Nimitän tätä asuin ympäristön osaa omaksi tilaksi. Valinnanvapaus ja oman elämän hallinta ovat elämänlaadun tekijöitä. Nämä ilmenevät muun muassa väljyyden ja mielekkään tekemisen tarpeina ja mahdollisuuksina. Maalla on tilaa asua ja olla. Oman rauhan lisäksi kaivataan tilaa, ja juuri väljyys luo myös yksityisyyttä. Omaan tilaan kuuluvat kiinteästi myös oma talo ja tontti. Tätä omaa tilaa voidaan kutsua myös persoonalliseksi ympäristöksi, kuten Kumpulainen (1993) sitä nimittää, sillä se sisältää myös itsensä toteuttamisen ulottuvuuden muun muassa tekemisen ja toiminnallisuuden kautta. Lisäksi kaivatussa tekemisessä ja harrastuksissa, kuten kunnostustöissä ja puutarhanhoidossa, korostuvat tilan tarve ja luonnonläheisyys, joita maaseutu tarjoaa. (Pekkanen 1996, 107, 144).

5.1.1 Oma tila

Maaseudulta haetaan tilaa ja väljyyttä ympärille. Lisäksi ulkona liikuttaessa ei tarvitse väistellä vastaantulijoita. Näyttää siltä, että tilaa on kaivattu sekä yksilön itsensä ympärille

että laajemmin asumiseen. Kaikki haastateltavat kertovat viihtyvänsä hyvin omissa oloissaan, perheen kesken. Tämä osoittaa, että oma tila koetaan tärkeäksi ja että itse halutaan päättää, ketkä sinne otetaan. Maalla tähän onkin mahdollisuudet pyrkiä.

Muuttajat kokevat harvaan asutun maaseudun luoman harvuuden eduksi elintilan suhteen. Ympärillä avautuva tila nähdään väljyytenä, jota kaupungissa oltaessa on kaivattu. Väljyys tarkoittaa niin avaruuden tunnetta kuin suurempaa tonttia tai enemmän asuineliöitä. Tilan avulla saadaan myös omaa rauhaa.

H3:[...]ties että pääsee eri tavalla väljästi asumaan [...] No kaipa se on se elintila, niin se on kyllä ihan erilaista. Se on niin paljon avarampi, sä voit huolettomammin avata pihas oven ja mennä tallustelemaan pihalle[...]

Myös Högbäckan (2003) maalla asujille oli tärkeää oma rauha ja vapaus, jonka oma maatila ympäristöineen tarjosi. Oma reviiri antaa etäisyyttä muista ihmisistä ja yhteiskunnasta. (mt. 123.) Väljyys takaa riippumattomuuden naapureista ja vapauden toteuttaa omaa elämäntapaa ilman naapureiden toisilleen aiheuttamia sosiaalisia paineita (Pekkanen 1996, 144). Omalla pihalla voidaan kulkea huolettomammin esimerkiksi ilman pukeutumiskoodeja. Pihan hallinta ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Oman tontin hallinta on vaarassa etenkin silloin, jos naapurit ovat lähellä ja koetaan, että ulkona ei voi olla silloin, kun haluaa. Tällöin sosiaalisista paineista ei päästä eroon. Tämä myös alentaa viihtymistä.

H2:[...]tuntuu, että kun ne jouttaa seuraamaan ku vanhoja ihmisiä. Se on semmonen yks kyllä kieltämättä, että liikkoo seurattaan, että tuas se männöö tuolla ja kävellöö, että eikö sillä muuta oo. Mutta sitten ei oo sekkään hyvä, jos mie oon tiellä mökin sisässä. Niin, että kun tää on vähä, että mie en ossoo sitä kultasta keskitietä itelleni ottoo, että mikähän tässä nyt hyvä ois [...]

Toisaalta joku voisi muuttaa vieläkin ”korvempaan”, jos kokee, että naapurit ovat edelleen liian lähellä. Syrjäisempää sijaintia perustellaan esimerkiksi lemmikkien pidolla. Syrjäisyys toisi vielä lisää vapautta ja tilaa itselle.

H5: No onhan sitä aina joskus puhuttu, että vois olla rantaa ja vois olla vähä vielä korvemmassaki, et sit ois helpompi päästää vaan koiria pihalle, ku nyt näit ei voi oikein irti laskee, kun ne saattaa autoja jahata ja muuta että vois olla vielä korvemmassaki ku tämä.

Lapsiperheellinen haastateltava pitää nimenomaan ympäristön tarjoamaa väljyyttä myös lapsille parempana ja turvallisempana vaihtoehtona. Hän tosin myöhemmin korostaa, että ei sinällään pidä esimerkiksi Helsinkiä huonona kasvuympäristönä, sillä omatkin vanhimmat lapset ovat siellä kasvaneet. Kuitenkin esimerkiksi lasten kanssa ulkoilu on maalla

helpompaa. Maalla asuminen voi tuoda myös lapsille enemmän vapautta liikkua. Vaikka lapsia on vahdittava yhtälailla niin kaupungissa kuin maalla, maalla on helpompi antaa lapsille enemmän vastuuta omasta liikkumisesta, sillä ulkopuolista liikennettä on vähemmän. Aikuinen pystyy kontrolloimaan lastensa toimintaympäristöä paremmin.

H4: Että silleen se on harmi kyllä, kun ois tilla ja tietä ja on nähny sen esimerkiks sen purkissa elämisen tuolla Helsingissä, että kun ei oo mittään, kun pittää aina rahtautuu sen lapsen kanssa sinne jonneki puistoon ja pihalle ja aina pittää vahtii ja olla, kun siun ei tarvii ku sannoo, että mee vain ulos tai että käykää vaan pyöräilemässä ja ei tarvii miettii, että nyt hirvee määrä mittään autoja täällä ois tai tällasia asioita. Kun on selkkeesti verttailukohde ku kaks lasta on kasvanu siellä Helsingissä ja aina piti lähtee ja aina piti käyä ne pyöräilysäännöt ja aina ne kadunvarret ja ne suojatiet ja kaikki läpi ja tämmöset asiat, että et puhu ihmisille ja muistat sitten ja tällä tavalla näin. Toki tielläkkii on samanlaisia asioita, että ei nyt ihan, pittää kahtoo, mutta kuitenkin erilailla pystyy, niin se on jotenki.

Maaseutua pidetään usein lapsille ja nuorille parempana kasvu-ympäristönä kuin kaupunkia, sillä tämä tuli esille myös Pekkasen (1996, 133) muuttajilla sekä Högbäckan (2003, 123, 161, 190–191, 268) maallemuuttajien ja muiden maaseudun naisten kohdalla. Maaseutua pidetään rauhallisena ja turvallisena ympäristönä lasten kannalta. Myös omakotitaloasumista pidetään lapsille parempana kasvupaikkana (Tuorila 2006, 18–19).

Harvaan asutulta maaseudulta on etsitty ja löydetty itselle tilaa. Vieraisiin ja naapureihin halutaan pitää tietty etäisyys. Kukaan haastateltavista ei toivonut naapureita ainakaan lähemmäksi, sillä he voivat häiritä omaa olemista. Tilan rikkominen voi olla tahatonta tai tahallista.

H1:[...] että ne on ihan hyviä tyyppejä siinä naapurissa, mutta sitten että ei tarvii liiaks tupeksia.

H2: Et suoraan sanottuna on täytynyt sanoa, että voisitteko poistua meidän tontilta.[...] mut kesällä se on voimakkaampaa se tuppelehtiminen, silleen että.

Ihmisten lisäksi tilan voivat rikkoa ympäristöä uhkaavat tekijät, ympäristön pilaantuminen tai esimerkiksi uraanikaivos tai voimalaitos. Joskus nämä koetaan haitaksi jopa niin, että niiden takia ollaan valmiita muuttamaan.

H1:No joo, se uraanikaivos. Se on kyl semmonen lähtöläiskäys, ihan oikeesti.

Harvaan asutulta maaseudulta löydetään suuremman pihapiirin lisäksi enemmän tilaa yksilön ympärille. Maalle on voitu paeta kaupungin ihmispaljoutta, ahtautta ja täyteen ahdettuja raitiovaunuja.

H4:[...] en kaippaa sitä ihmistungosta, (naurahdus) ja sitä että mie jouvvun aina miettimään, että miten mie nyt pääsen tuosta[...] en mie sitä ihmispaljoutta kaipaa enkä sitä ratikassa sulloutumista enkä muuta[...]Siihen turtu jo siinä, kaksyt vuotta väisteli siellä ja aina puikkelehti niin, se oli vähän semmonen [...]

Kaupunkiin halutaan jättää sekä tunne ahtaudesta ja tungoksesta että konkreettinen ihmisten väistely. Maalta haetaankin tämän tilalle väljyyttä liikkua, sillä ihmisiä ja liikennettä on vähän. Tilan tarve on kuitenkin aina yksilöllistä.

H5:[...]Tuntuu se ahtaus ja kiire siellä Etelä-Suomessa, ja pitää pelätä ettei Helsingin keskustassa törmää ihmisiin (naurahdus)

Toisaalta maalla uskalletaan päästää ihmiset lähemmäksi. Kaupungissa omasta tilasta yksilön ympärillä on pidetty tiukemmin kiinni. Nyt, kun on enemmän tilaa, uskalletaan ihmiset laskea lähemmäksi ja tuntemattomienkin kanssa voidaan vaihtaa muutama sana.

H3:[...]aikasemmin mä en bussissa kattonukkaan, jos harvoin matkustinkaan bussissa, enkä mennä kenenkään viereen istuu, enkä puhunu junassa, enkä missään tapauksessa. Se ei kuulu, mutta täällä, niin mä juttelen jo ihan kuule aika tuntemattomien kanssa ja uskallan avautuu ja uskallan puhua.

Kaupunki voidaan nähdä tavallaan kokonaisuudessaan jaettuna tilana tai ympäristönä (jaettu piha, kerros- tai rivitalo-asunto). Näin elintila on aina osa jostain. Maalta etsitään puolestaan yksityisyyttä ja omaa tilaa, jonka rajat kaupungissa ovat hämärtyneet. Esimerkiksi kerrostalon piha on kaikkien asukkaiden käytössä eikä omaa rauhaa ole. (Tuorila 2006, 27.) Koska jo kaikki muu tila jaetaan, yksilön ympärillä oleva tila on tarkemmin vartioitu. Ympärillä olevaa tilaa ei helposti jaeta, esimerkiksi bussissa ei katsota tai puhuta tuntemattomille. Toisaalta kaupungissa tuon tilan rikkoontuminen on koko ajan vaarassa, sillä tungoksessa liikkuminen, ”törmäysvaara” ja ”ratikkaan sulloutuminen” vaarantavat tätä. Maalta haetaankin vastaavasti suurempaa reviiriä. Vähäväkisemmällä alueilla myös yksilön ympärillä oleva tila kasvaa, kun ihmisiä ei tarvitse väistellä. Oma tilaa voidaan myös raottaa, sillä sille ei ole koko ajan uhkaa, ja linja-autossa tai kaupassa voidaan jutella tuntemattomienkin kanssa.

5.1.2 Toiminnallisuus

Maallemuuttaneiden uudella asuinpaikalla korostuu toiminnallisuus. Harrastuksien ja askareiden takia ei tarvitse erikseen lähteä minnekään, vaan tekeminen on lähellä. Toiminnan ei aina tarvitse olla suurta, vaan nimenomaan kaupunkiasumisesta puuttuvia arjen askareita ja

hyötyliikuntaa on kaivattu. Myös Kumpulainen (1993, 94) liittyy persoonalliseen ympäristöön uuden asuin ympäristön tuomat virikkeet.

Asuin ympäristöltä kaivataan tekemistä, ja sitä haja-asutusalueella asuminen tarjoaa. Osa haastateltavista on tuntenut, että kaupungista ei ole löytynyt itselle mielekästä tekemistä.

H2:[...]täällä riittää sitä semmosta pientä askartelua koko ajan et sitähan meillä ei kaupungissa asunnossa ollu[...]

Maaseudulla asumiseen liittyy vahvasti toiminnallisuus jo yksin omakotitaloasumisen vuoksi. Omakotitalo tuo mahdollisuuden monipuoliseen itsenäiseen tekemiseen (Tuorila 2006, 18). Tämän aineiston kohdalla naisnäkökulma korostuu, mutta Pekkasen (1996, 106) haastattelemista muuttajista etenkin miehet tunsivat löytäneensä mielekästä tekemistä asuinalueelta. Itse tekeminen ja oman luominen ovatkin monelle maallemuuttajalle tärkeässä osassa. Tekeminen mielletään mielekkääksi niin kauan, kun se ei rasita liikaa. Askareet voivat viedä paljon aikaa, mihin palataan myöhemmin. Lisääntynyt kotitöiden määrä ei kuitenkaan ole tullut kenellekään haastateltavalle yllätyksenä, sillä ne ovat olleet jo ennalta tiedossa. Osa töistä nähdään nimenomaan mahdollisuutena, ei velvollisuutena, ja esimerkiksi puutarhanhoito on yksi itsensä toteuttamisen kanava (Tuorila 2006, 15). Asuinpaikalla pääsee toteuttamaan omaa osaamista ja taitoja.

H2:[...]sillo ei ollu vielä tuota terassiakaan, et miun mieshän teki tuon terassin tuohon.

Kodin huoltaminen ja sen ylläpitäminen ovat yksi toiminnan muoto. Omaa taloa ja pihamaata kunnostetaan, jotta viihdyttäisiin. Jo talon rakentaminen voi olla yksi itsensä toteuttamisen muoto. (ks. luku 4.4.2 Omakotitalo ja tontti)

Maalla kaikki on todella omissa käsissä, ja monesta tekemisestä päätetään itse. Samalla, kun maalla asuminen on tuonut vapautta, se on tuonut myös vastuuta. Enää tekemistä ei tarvitse etsiä.

H5: [...]Et aika paljon tää koti työllistää tässä, on sitä hommaa niin paljon että.

Omatoimisuus korostuu maaseutuasumisessa. Omakotitalossa asuvalle tämä on myös käytännön pakko. (Tuorila 2006, 48.) Omakotiasuminen vaatii kuitenkin aina omatoimisuutta, enkä pitäisi tätä yksin maaseudun erityispiirteenä. Toisaalta maaseutuasumisessa se korostuu, sillä omakotiasuminen on pitkälti ainoa asumismuoto. Tämän lisäksi palvelut ovat maalla

monesti kauempana (mt. 48). Maaseutuasuminen sekä mahdollistaa toiminnallisuuden että vaatii sitä.

Riittävä tekeminen ja puuhastelu kotona ovat erityisen tärkeitä niille, jotka viettävät päivät pääsääntöisesti kotona, haastateltavieni tapauksissa joko työttöminä tai eläkeläisenä. Myös Pekkasen (1996, 76) tutkimuksessa tuli esille, että maaseutuasuminen tarjoaa esimerkiksi työttömille heidän kaipaamaansa tekemistä, jolloin he voivat kokea itsensä tarpeellisiksi. Oma pihapiiri ja talo työllistävät, jos palkkatyötä ei ole. Toisaalta maalla on koettu, että ympäristökään ei luo paineita. Tämä tulee esiin seuraavista sitaateista.

H2:[...]kyllä positiivinen vaikutus on miusta siihen, et oon ajatellu, että huhhuijaa, mitä mie oisin siellä tehny neljän seinän sisässä siellä kaupungilla[...]

H1:[...]on siinä vissi ero, et kaupungissa siinä on enemmän ahistunu siitä omasta tilasta ja siitä et ei oo töitä. Siellä joutuu ihan oikeesti keksiä, että mitä tekis. Et siellä jotenkin kokee enemmän sen paineen siitä, että ei oo töitä, että on vaan kotona. [...]tääll on jotenkin helpompi, et kun täällä on sit sitä puuhaa muutenkin. Niin sitten ei koe sitä niin sillai pahana. Toki oishan se talouden kannalta hyvä, et sais töitä. [...]se on ehkä omalle päälle sen, et sitä kokee, et sitä tekee jotakin, et ei oo sillai ihan toimeettomana. Sitten, et se jos mä oon päivä aikaan tossa omalla pihalla, niin sitä ei kukaan kato, tai siis kokee et sitä ei katota niin pahalla, kun et jos sä meet, kaupungissa oot aina päivä aikaan jossain liikkeellä niin sitä tai varsinkin naapurit alkaa sit silleen kyttää. Ainakin mulla on sellanen kokemus sieltä.[...]Niin se rauhoittaa sitä omaa päätä ehkä eniten, et sitä ei ite koe niin negatiivisena asiana.

Sosiaalisen ympäristön muodostama kontrolli näyttää olevan paikallista, sillä jo aiemmin esille tulleet kokemuksesta ilmeni, että nimenomaan maalla koetaan olevan vaikeaa liikkua päivisin naapureiden kontrollin vuoksi.

Maatilallisen kohdalla maalla asuminen yhdistää kaikki toimimisen muodot, työn, kotityöt ja harrastukset. Arjessa nämä sekoittuvat yhteen. Muiden haastateltavien puheesta käy ilmi, että harrastukset ja kotityöt sekoittuvat. Tekeminen ja toiminnallisuus löytyvät kotoa, ja siksi järjestettyä harrastustoimintaa kaivataan vähemmän. Vaikka haastateltaville riittävät pitkälti ne harrastemahdollisuudet, joita maalta löytyy, käytetään myös joitakin naapurikunnissa tai kaupungissa järjestettäviä harrastusmahdollisuuksia. Kauempana oleviin harrasteisiin täytyy kuitenkin jaksaa lähteä joko itse tai kuljettamaan lapsia. Järjestettyä harrastustoimintaa löytyy myös kylältä tai taajamasta, jos itse vain haluaisi tai ehtisi osallistua. Tuorilan (2006) haastateltavilta löytyi samankaltaisia kokemuksia. Ulkopuolista ja ohjattua toimintaa ei niinkään kaivata, sillä vapaa-aika halutaan viettää ilman aikatauluja. (mt. 15.) Järjestetyn toiminnan suhteen ei ole edes ennakkoon odotettu kovin paljon. Jollekin on ollut yllätys, että

tapahtumia ja toimintaa on löytynyt niinkin paljon. Toki järjestetyn harrastustoiminnan tarjonta on kaupungissa laajempaa ja siellä on koettu helpommaksi lähteä liikkeelle. Järjestettyjen harrastusten lisäksi maaseutu tarjoaa kuitenkin sellaisia harrastusmahdollisuuksia, joita kaupunki ei ole voinut tarjota ja joita on nimenomaan kaivattu. Yhteistä haastateltaville oli, että vaikka joitakin harrasteita haetaan kauempaa, ollaan pitkälti tyytyväisiä siihen, mitä kotoa löytyy.

H1: No ei nyt sellasta järjestettyä harrastusta et kyllähän tossa pihassa ja eläinten kanssa riittää.

H3:[...]jos ajatellaan et sä haluat zumbaa tai rumbaa, tai mitä nää nyt onkaan nykyään, niin kyl sun pitää aina ottaa auto alle ja lähteä vähän pidemmälle. Mutta et en mä koe sitä mitenkään, et se ois ongelma, koska yksi erittäin hyvä on kävely ja pyöräily ja luonnossa liikkuminen, sienestäminen, kaikki marjastaminen, kaikki tällanen näin, niin nehän on ihan äärellään, että eihän se, niitähän voi tehdä missä vaan sitten täällä. Mutta että en mä sinällään kaipaa mitään enää.

Muuttajille juuri maaseutuympeiristöstä löytyy itselle mielekkäät harrastukset, kuten kalastus, marjastus, metsästys, sienestys, lenkkeily, kyläyhdistystoiminta. Osaa näistä vapaa-ajan harrasteista on nimenomaan etsitty maalta, mutta osasta on innostuttu maalla asuttaessa.

H3:[...]hän [aviomies] haluaa muuttaa maalle kun hän metsästää, ja minäkin metsästäin kyllä nykyään[...]

Monesti toimintamahdollisuuksia luonnonympäristössä onkin kaivattu (Pekkanen 1996, 104–105). Ulkotöitä rajoittavat kuitenkin sää ja vuodenajat. Tällöin on mietittävä vaihtoehtoja harrastuksille.

H5:[...] Kyllähän se välillä on sitten ikävä, ku on huono ilma ja ei kehtaa oikeen mökistä lähteä mihinkään niin sitten on tavallaan vaan tässä, mutta sitten pitää keksiä jotaki käsitöitä ja muuta[...]

Haastateltavani mainitsivat harrastukseen jonkin kotiympäristössä toteutettavan harrastuksen, kuten käsityöt, maalaamisen tai lenkkeilyn. Näitä on harrastettu jo kaupungissa, mutta suurempi tila on voinut parantaa puitteita. Esimerkiksi jollekin suuremmat tilat ovat mahdollistaneet kangaspuut. Högbäckan (2003) maallemuuttajat puolestaan kertoivat, että halusivat muuton alussa harrastaa maaseudun perinteisiä harrastuksia ja tapoja, kuten leivän leipomista, mattojen kutomista, kasvimaan laittoa. Nämä mainittiin haaveissa ja puheissa, mutta niitä ei ollut välttämättä vielä toteutettu, tai osa oli kokeillut ja osin luopunut. Högbäckan arveleekin, että muuttajien kohdalla monesti riittävät pelkät haaveet ja ajatukset sekä

maaseudun antama mahdollisuus toteuttaa ne, vaikka niitä ei konkreettisesti toteutettaisikaan. (mt. 256- 258.) Näin valinnan mahdollisuus luo vapautta.

Toisaalta pienet asiat voivat olla merkittäviä hyvinvoinnin kannalta, kuten se, että kaupungissa huollettujen lenkkipolkujen on koettu olevan paremmassa kunnossa ja sulavan keväisin nopeammin. Toisille koskemattomat ja vähäliikenteiset seudut voivat olla juuri sitä mitä on kaivattu, mutta toisille ne tuovat vaikeuksia. Myös tässä näkyy elämätilannesidonaisuus.

H2:[...]se tuo liikunta. Että tuota kyllähän täälläkiin on ihan oishan tässä nuo ihanat maastot tuossa (paikannimi) mut se on liian rankka nuo lenkkipolut, hiihtopolut ja hiihto talvella. Se on liian rankka minun terveydelle, kun tuolla kaupungin siellä ympäristössä oli niin, siellä oli paljon paremmat ne mahdollisuudet, että se on nyt ainakin ollu josta on joutunu luopummaan.

Näin helposti harrastettavina pidetyt lajit, kuten kävely ja hiihto, eivät olekaan samalla tavalla kaikkien ulottuvissa.

Hyötyajattelu tuli myös esille haastatteluissa. Kaikilta haastateltavilta löytyykin jokin hyötyharrastus. Tämä tarkoittaa jotakin tekemistä, jota he pitävät harrastuksena, mutta josta on etua joko taloudellisesti tai viihtyvyyden kannalta, kuten marjastus, sienestys, kasvimaan- tai puutarhanhoito. Myös hyötyliikunnan mahdollisuutta arvostetaan. Sama tuli esille myös Kumpulaisen (1993, 94) aineistossa, jossa pururadat haluttiin vaihtaa fyysiseen työhön. Konkreettisessa tekemisessä nähdään myös oman työn tulos.

H3:[...] Et siellähän se oli enemmän se kuntosali ja jossain pururadalla sauvakävely, et se oli suurin piirtein, että täällä sä voit hyötyliikuntaa harrastaa aivan eritavalla, et esimerkiksi sanotaan vaikka pihan haravointi tai mitä ikinä, risuja keräät ja hakkaat puita ja tämmöstä. Se on yllättävän miten paljon tulee tehtyyn tämmöstä hyötyliikunta sitten.[...] (H: [...]kokkeeko ne enempi rasitteena vai?) Se on ihanaa. Siis se on oikeesti niin ihanaa, että mulla on tietyt terveydelliset rajotteet ja aika pahatki[...] mä oon raijjannu hirveesti kottikärryllä sitä ja tätä ja mä oon yllätyksenä pilkkonu puita, ja siis mä rakastan tommosta. [...]

Kaiken kaikkiaan haastateltavien puheessa esille tulee itse toimimisen ja järjestämisen mentaliteetti. Ajatuksena näyttää olevan, että itse tekemällä selviydytään. Joskus puuttuvia asioita ollaan valmiita järjestämään itse. Kylälle järjestetään itse toimintaa, jos koetaan, että sellaista puuttuu. Tässä myös yhdessä tekeminen nousee keskeiseksi. Seuraavassa puheenvuorossa tulee ilmi itse tekeminen mahdollisuutena ja omana haluna toteuttaa itseään toiminnan kautta.

H4:[...]tää on mejän arkkee täällä. Myö nyt mietittään, että mejän elämä on täällä, et mie luulen et semmonen on monelle täällä se johtoajatus, että tehään täällä se asia mikä myö voijaan tehä eikä mejän tarvii lähtee hakemaan sitä mistään. Et kun paljon on kaikenlaisia taitajia täälläkin kuitenkin ja ihmisiä, joilla on kaikenlaisia taitoja ja ossaavat ja pystyvät järjestämään. [...]onkohan tää jotenki semmonen, että hyvin itseriittoset ihmiset muuttaa tänne maalle ku, joskus on naurettu sitä, että ku ei myö tarvita mittään palveluja tuolta, että myö kehitettään ite.[...]Se on varmaan semmonen tietynlainen luonteenpiirekin ihmisillä, jotka puuhaa maaseudun etteen ja näkkeevät, että sielläkkii on mahdollisuuksia, että ei tarvii olla mittään kauheen semmonen idealisti eikä mikkään kauheen semmonen vouhottaja, että ihan nähä vaan se realiteetti, että myö voijaan täällä ellää ja olla ja tehä itellemme tätä elämää täällä semmoseks ku toivottaan.

Valmiiksi järjestettyä ei kaivatakaan, vaan itse tekeminen ja aikaansaaminen ovat jo itsessään se, mitä osa kaipaa. (ks. alaluku 4.2.3) Kokemukset oman elämän hallinnasta ja vapaudesta toteuttaa itseään ovat tärkeitä. Elämä ja oleminen halutaan tehdä itsellä sopiviksi. Toisaalta itse tekeminen ja järjestäminen voidaan nähdä myös käytännön pakkona. Maalla asuminen on myös omillaan oloa.

H3: [...]ihan tulet oman onnes seppänä tänne kyllä[...]

Mielenkiintoista on myös, kuinka muuttajat pohtivat maaseudun perinteisiä toimintatapoja ja vertaavat niitä omiinsa. Maaseudulla vallitsee jossain suhteessa oma toimintakulttuurinsa sekä tavat ja perinteet. Asukkaiden vähennyttyä ja elinkeinorakenteen muuttuttua myös kulttuuri on muuttunut. Myös maallemuuttaneet voivat muuttaa perinteisiä käsityksiä. Vaikka maalta haetaan osin idyllistä maaseutukuvaa, uudet asukkaat voivat tuoda mukaan myös oman leimansa. Olemassa olevia tapoja muokataan itselle sopiviksi. Haasteltavien kertomasta näkee esimerkkejä siitä, että perinteinen toimintakulttuuri tiedostetaan ainakin kerrotulta osin ja se mainitaan etenkin silloin, kun kerrotaan, että itse toimitaan hiukan toisin. Esimerkiksi vaikka maalla on tapana herätä aamuarhain, vuorokausirytmii voi olla erilainen, jos työskennellään myöhään. Jos vuohia ei ole ennen kävelytetty, miksi niin ei voisi tehdä nyt.

H1:[...]me käydään vuohen kanssa kävelyllä, niin se on niin kauheen ihmeellistä täällä, et kun sehän on tuotantoeläin eihän sen kanssa nyt sais harrastaa niin kun koiran kanssa. Mut kun vuohi, se on niin hirveen seurallinen ja sillai [...]on tottelevaisempi kun koirat, voisinkin sanoa (nauraa)

Ainakin tässä kohtaa kulttuurin muokkaaminen käy helposti nimenomaan siksi, että vieraana koetaan olevan helpompi toimia toisin. Vaikka vallitsevat normit tiedostetaan, niiden ei katsota sitovan itseä samalla tavalla kuin syntyperäisiä asukkaita.

H1:[...]et se ehkä, että minkälainen toiminta ja käytös ja tapa on normaalia niin se on ehkä maaseudulla rajatumpi, kun taas kaupungissa sä sopeudut siihen, että siihen normaaliin, vaikka sä olisit kuinka erilainen. Se on ehkä se. Mutta toisaalta mulla ei oo sit rasitteena se, että mä olisin syntyjäni täältä, että mun on helppoo olla niin sanotusti erilainen.[...] me ollaan niit outoja kaupunkilaisia, me käydään vuohen kanssa kävelyllä, niin se niin kun menee sillai, et heh heh heh.

Joiltakin osin tavat ja perinteet velvoittavat myös uusia asukkaita. Kun kulttuuri on työteliäisyyttä arvostava, voi itsekkin olla hankala erottautua tästä, etenkin maatilalla, vaikka itse kaipaisi enemmän vapaa-aikaa.

H5:[...]että aika ahkeria on täällä ihmiset, että töitä pitäis tehdä kauheesti ja et se vapaa-aika jää vähemmälle tavallaan.

Toisaalta, jos oma työ ei liity perinteisiin elinkeinoihin, ympärillä nähtyjen velvoitteiden ei koeta välttämättä koskettavan itseä. Maalta tosin kerrotaan löytyvän paljon tekemistä, mikä osaltaan selittää työteliäisyyttä.

Muuttajat vievät maaseudulle mukanaan myös omia tapoja ja arvostuksia sekä toteuttavat omaa elämäntapaansa, joka on saanut heidät muuttamaan maalle. Näin maallemuuttajien voi nähdä uudistavan ja ylläpitävän maaseudun elinvoimaisuutta omalla henkisellä pääomallaan. (Kytö & Aatola 2006, 92.)

5.2 Yksin ja yhdessä

Maaseudulle muutto tarkoittaa usein fyysisen ympäristön muutoksen ohella sosiaalisen ympäristön muutosta. Mahdollistavatko pienemmät asukasmäärät tiukemman yksityisyyden vai etsitäänkö maalta tiiviimpää yhteisöllisyyttä ja löytyykö sitä? Sosiaalista kanssakäymistä halutaan itse säädellä. Sosiaalinen ympäristö pitää sisällään niin asuinkylän asukkaat kuin kylän ulkopuolella olevat tuttavat.

5.2.1 Oma rauha vai tiiviimpi yhteisöllisyys?

Maalta etsitään yksityisyyttä ja omaa rauhaa, mutta toisaalta kaivataan myös yhteisöllisyyttä. Yksityisyyttä ja yhteisöllisyyttä halutaankin säädellä tilanteen mukaan itselle sopiviksi. Kaikki haastateltavat kertoivat, että he viihtyvät hyvin perheen parissa tai kaksin puolison

kanssa ja näin on ollut jo lähtöpaikalla. Näin kaikkia haastateltavia voisi luonnehtia tietyllä tavalla koti-ihmisiksi. Ympäri ei kaivata muita, tai ainakin riittävä etäisyys on hyvä olla. Sosiaalisia suhteita mielletään tällöin olevan riittävästi.

H1: Jos haluis olla sosiaalisempi, niin mä uskon että täältä löytyis.[...] En mä koe, et mut se on varmasti yksilö tyyppistä et kuinka paljon kaipaa sitä, niitä kontakteja sinne ulkomaailmaan, et mä kyl viihdyn niin hyvin iteksenikin et en mä sillai niin kaipaa. [...] et me henkilökohtasesti haluttiin, tai kaivattiin sitä rauhaa, niin me ollaan sitä myöskin täältä saatu.

Myös Tuorila (2006) luonnehtii tutkimuksensa haastateltavia perhekeskeisiksi. Ihmissuhteet ovat heille tärkeitä. Toisaalta etenkin lapsiperheissä perheen tärkeys voidaan nähdä elämänvaiheeseen liittyvänä kokemuksena. Tuorila ei näe elämänvaiheselitystä kuitenkaan ainoana selittäjänä, vaan pitää perhekeskeytyä osaltaan maaseutuympäristön luomana. Maaseutu tarjoaa kaupunkia vähemmän kodin ulkopuolista toimintaa. Perheen merkitys korostuu, eikä muu toiminta vie siltä aikaa. (mt. 9-10.) Katsantokannasta riippuen tietynlainen maaseudun luoma yksityisyys tai yksinäisyys voidaan nähdä joko perhekeskeytyksen pakottavana tekijänä tai perhekeskeytyksen mahdollistavana. Toisaalta voi myös pohtia, houkutteleeko maaseutu juuri perhekeskeyttä ihmisiä.

Maalle ei haluta kuitenkaan erakoitua, joten myös sosiaalisia kontakteja kaivataan. Tämä on keskeistä etenkin silloin, jos on työelämän ulkopuolella ja sosiaaliset kontaktit jäävät tämän vuoksi vähiin. Tällöin liikutaan mielellään kodin ulkopuolella. Tämä ei kuitenkaan tarkoita välttämättä vain omaa kylää, vaan menot voivat suuntautua kauemmaksi keskuksiin tai kaupunkiin. Tällöin päästään ”ihmisten ilmoille”, mutta muut voidaan pitää tietyn välimatkan päässä, jolloin tilanne on hyvin samankaltainen kuin kaupungissa asuttaessa. Haastateltavista osa näyttää etsivän maalta omaa rauhaa ja yksityisyyttä. Kaupungissa on totuttu pitämään tuntemattomiin etäisyyttä, ja tämä sama raja halutaan säilyttää myös uudella asuinpaikalla. Naapureita tai kyläyhteisöä ei kaivata liian lähelle.

H2:[...]haluttiin semmosta yksityisyyttä rauhaa, rauhaa yksityisyyttä[...]

Joidenkin mielestä asukasmäärät voisivat olla kylällä suuremmatkin, mutta silloinkin naapureiden halutaan olevan riittävän matkan päässä. Aivan oman kodin lähelle ei kaivata uusia ihmisiä, sillä oma tila halutaan säilyttää (ks. myös Tuorila 2006, 27). Tuorilan (2006) tulkinnan mukaan maalla naapureiden kanssa ei ole pakko olla sosiaalinen. Samalla tiukan yksityisyyden pitäminen kuitenkin murentaa asuin ympäristön sosiaalisuutta. (mt. 28.)

Yksityisyyttä etsitään etenkin silloin, jos ihmispaljoutta on juuri lähdetty pakoon. Tästä halutaan myös pitää kiinni, ja liian lähelle tulevat naapurit rikkovat tätä. Ihmisten ei haluta tulevan fyysisesti liian lähelle, minkä lisäksi omat asiat halutaan pitää itsellä.

H2:[...]mut siks kai sitä lähti sieltä hölinästä hälinästä pois, kun halus tämmösseen, siks kai se on ollu vaikke, että vähä tekköö semmosta rajjoo, että ei sua tulla liian lähelle, sitte naapurikkaan, että varsinkkii jos, kippelehtii tavallaan luvatta, toisen tontille[...]

H4:[...]että mie en halluu sinne [maalle] ku siellä kaikki tietää kaikki (naurahdus) ja jotenkin semmosia asioita, että ku sitä oli niin anonyymia elämää oppinu elämään tuolla, ja kyllähän sen heti huomasi kun tuli tänne, että ei oookkaan ennää samanlaista kerrostaloelämää. Vaikka oltiin kaksyt vuotta oltu pois, mutta ku ollaan täältä kotosiin niin kaikki tiesi siitä huolimatta, että maailma ei ollu muuttunu mikskään siitä huolimatta, että se oli semmonen.

Vaikka yksityisyyden heikkenemisestä on voitu pelätä, on vastaavasti saatu kokea ja huomata pienen paikan yhteisöllisyys.

H4:[...]sen minkä on huomannu tässä ja mikä nyt ei ehkä sillon ollu taustalla, ajatuksissa, mutta että se semmonen yhteisöllisyys mikä täällä kukkii, ihan tosi voimakkaasti, mitä ei ollu olemassakaan Helsingissä, että emmehän me tuntenneet naapureitamme ollenkaan juuri[...]

Maalla asumisessa näkyvätkin samaan aikaan sekä pelko yksityisyyden menettämisestä että kaipuu yhteisöllisyydestä. Samalla kun anonyymi kaupunkielämä haluttaisiin säilyttää, on saatu kokea pienen paikan muodostama yhteisö. Sosiaalinen kanssakäyminen on näiden kahden tasapainoilua, ja raja niiden välillä on häilyvä (ks. myös Pekkanen 1996, 155).

Osin pienen kylän yhteisöä sekä yhteisöllisyyttä siis kaivataan ja sitä onkin saatu kokea. Kaupungissa koettua ”ihmiskylmyys” halutaan vaihtaa toisten huomioonottamiseen. Oman rauhan kaipuu on kuitenkin haastateltavien puheessa koko ajan läsnä. Näin voisi tulkita, että heidän toiveissaan ei olekaan konkreettinen tiivis yhteisö, vaan enemmänkin sellainen ilmapiiri, jossa voi tuntea jonkinlaista itse säädeltyä yhteisöllisyyttä.

H4: Ei oikeestaan, että aika myö ollaan silleen omissa oloissa toisaalta, mutta sitten myöskin asioissa mukana ja sillä lailla[...]

Yhteisöllisyyden ja yksityisyyden säätelyä voi löytyä yhtälailla kaupungista, mutta haja-asutusalueella näyttää olevan paremmat mahdollisuudet tuohon säätelyyn. Kun tilaa on paljon, välimatkat pitkiä ja ihmisiä vähän, on helpompi vetäytyä muista silloin, kun haluaa. Kaupungissa tämä ei onnistu samalla tavalla ellei eristäydy sisätiloihin. Toisaalta kaupungissa

ei oleteta, että otetaan kontaktia tuntemattomiin, mutta pelkkä toisten olemassaolo ja törmäily ihmisiin voivat aiheuttaa stressiä. Maalla väljyys tuo paremmat mahdollisuudet omaan rauhaan ja oman tilan ottamiseen. Ahon ja Ilolan (2004) mukaan maaseutu voikin tarjota parhaimmillaan sekä omaa rauhaa että hyvän sosiaalisen ympäristön niille, jotka näitä kaipaavat. Sosiaalinen kanssakäyminen naapuruston kanssa sekä yksityisyys ja oma rauha eivät ole toisilleen vastakkaisia asioita. (mt.133.)

Yhteisöllisyys ei ole kuitenkaan aina itsestäänselvyys maaseutukylissä. Usein tarvitaan jokin konkreettinen yhteinen päämäärä, joka saa ihmiset liikkeelle yhdessä.

H4:[...]semmonen tietynlainen yhteenkuuluvuus ja yhteisöllisyys ja välittäminen on selkkeesti täällä enemmän, vaikkakin ei ehkä niin kaukheen voimakkaasti mitä ehkä annetaan tai kuvitellaan tai tehään semmosta kuvvaa, että pohjoiskarjalalaiset ois jotenkkiin tämmösiä kaukheen semmosia, että ei miun mielestä. Miusta pohjoiskarjalaiset on välillä hyvinkii katteellisia ja hyvinki semmosia sisäänpäin lämpeneviä, mutta sit se tietty pieni yhteisö, joka esimerkiks tää (kylän nimi), niin tää on kyllä hyvin voimakkaasti. Mut se tarvitsee aina semmosen jonkun asian, semmosen ponna joka laukasee, esimerkiks tää meidän kyläkoulu[...] semmonen yhteisöllisyys, joka selkkeesti on ihan toista kun Helsingissä asuessa niin täällä sitten.

Holmilan (2001, 95) mukaan yhteisöllisyys ilmenee parhaiten silloin, kun joku tai jokin uhkaa sitä. Jos ihmisten yhteenkuuluvuutta kyseenalaistetaan, se saa ihmiset reagoimaan. Tämä puolestaan paljastaa muutoin näkymättömän yhteisötunteen. Kylän perinteitä ja identiteettiä halutaan pitää yllä (mt. 147), esimerkiksi kyläkoulun muodossa. Toisaalta juuri kyläkoulun menettäminen on yksi merkittävä sosiaalisia suhteita ja yhteisöllisyyttä syövä tekijä. Koulun lakkauttamisen myötä esimerkiksi vanhempien arkinen kanssakäyminen voi kadota. Ihmisiä yhdistäneen tilan häviäminen rikkoo luontevia sosiaalisia verkostoja, eikä jokin koulun yhteinen käyttö, kuten kerhotoiminta, pysty välttämättä korvaamaan sitä. (Lehtola 2001, 110.)

Sosiaalinen ympäristö ja sen laatu ovat fyysisen ympäristön kanssa yhtä keskeisessä asemassa hyvinvoinnin muodostumisessa. Hyväksi koetut fyysiset puitteet eivät yksin takaa viihtyvyyttä.

H2:[...] mut siinä vain kävi kuitenkin niin, että se oli kyllä hyökkäävä siinä alussa sitten se, toisten suhtautuminen ja käyttäytyminen. [...]että hei sillonhan mie olisin sanonu, että vaikka olis sata pihasaunnoo niin minä en tänne tule (naurua).

Sosiaalisuuden toimivuudella on tärkeä osa viihtyvyyden kannalta. Hyvät asumisen fyysiset puitteet eivät riitä korvaamaan sosiaalisissa suhteissa ilmeneviä ongelmia, vaan huonojen sosiaalisten suhteiden takia ollaan helposti valmiita muuttamaan edelleen. (Tuorila 2006, 29.)

Muun muassa Högbäckan (2003, 282) muuttajilla oli ollut odotuksia idyllisestä maaseudusta yhteisöineen. Nämä odotukset eivät kuitenkaan aina olleet toteutuneet, ja muuttajilla oli ollut vaikeuksia päästä osaksi maaseutuyhteisöjä. Ulkopuolisuus aiheuttaa yksinäisyyttä, joka voi korostua silloin, kun muutolta on odotettu juuri yhteisöllisyyttä. (mt. 270.)

Maalla voi olla paremmat mahdollisuudet vetäytyä omaan rauhaan, mutta entä jos rauha muuttuu rasitteeksi. Kun ihmisiä on vähän ja etäisyydet ovat pitkiä, voi jäädä yksin. Haastateltavat eivät puhuneet omalla kohdallaan yksinäisyydestä tai sen tunteesta. Tätä en myöskään kysynyt erikseen. Se, että yksinäisyyttä ei mainittu, voi osaltaan johtua haastateltavien perhetilanteista, sillä kukaan heistä ei asunut yksin eikä kertonut, että olisi viettänyt pitempiä aikoja yksin. Yksikin läheinen lähellä riittää. Kuitenkin eräs haastateltava mainitsi, että jos miehelle sattuisi jotain, hänen olisi ehkä muutettava. Yksin asuminen saakin maalla asumisen uudelleen tarkasteluun. Yksinäisyyden teemaa lähimpänä oli puhe ystävien ja etenkin samanikäisten puutteesta omalla kylällä. Lähimmät ystävät voivat olla kaukana. Tämä voi synnyttää tietynlaista yksinäisyyttä, vaikka täysin yksin ei olisikaan.

H5:[...]tietysti onhan niitä päiviäki sitten joskus millon kaipais, että ois enemmän [ihmisiä], mutta aika vähä kumminki.

Sen lisäksi, että haja-asutusalueilla on asukkaita vähän, sosiaalisten suhteiden määrää voivat kaventaa myös ikäerot. Ikärakenne on ongelma silloin, jos koetaan, että samanikäisiä ihmisiä ei löydy, vaikka heitä kaivataan.

H3: Mut ei oo sellasta, että ois muodostunu, että me vietettäisi joskus viikonloppuja tai jotain tällasta, et ei oo, ja sit ei oo ehkä tavallaan samanhenkisiä, että on joko vähän, aika paljon nuorempia tai sitten on tosi paljon vanhempia, että se on ehkä siitäkin[...]

Etenkin lasten ja nuorten kohdalla on tärkeää, että samanikäisiä ystäviä löytyy läheltä. Näin on perheellisen haastateltavan kohdalla, sillä perheen lapsille löytyy samanikäisiä ystäviä, vaikka lapsia onkin kylällä vähän.

5.2.2 Ihmiset lähellä ja kaukana

Kylän asukkaiden ja naapureiden suhtautumisella on vaikutusta muuttaneiden kokemukseen viihtyvyydestä. Pääosin haastateltavat ovat kokeneet olevansa tervetulleita kylälle, mutta joukkoon on mahtunut myös epäilyjä ja pettymyksiä vastaanotossa. Naapurisuhteet ovat viihtyvyyden kannalta yhtä tärkeitä, olipa kyseessä taajama tai taajaman ulkopuolinen

asuinalue. Taajamassa haasteena on tonttinaapureiden läheisyys ja haja-asutusalueella puolestaan se, että koko kylä on tavallaan naapurina. On myös huomattava, että jos naapureita on vähän, kuten haja-asutusalueella yleensä, korostuvat nämä vähäiset suhteet. Kokemukset ovat kuitenkin aina yksilöllisiä, sillä vaikka osa kokee tiiviit suhteet naapureihin rikkaudeksi, voivat ne osalle olla ahdistavia (Tuorila 2006, 31). Tärkeitä ovat myös kylän ulkopuolella asuvat läheiset ja ystävät. Myös oman perheen hyvinvointi kulkee etusijalla.

Vastaanotto kylällä ja naapuruussuhteet

H1:[...]et mä koen, et on sillai hyvin, että morjestetaan ja tervehditään ja tiedetään, että ne on ihan hyviä tyyppejä siinä naapurissa[...]

Kaikki haastateltavat kertoivat jonkin positiivisen kokemuksen naapureistaan ja vastaanotosta uudella paikalla. Muut kyläläiset ovat ottaneet heidät hyvin vastaan, tietäväthän muuttajat kylälle uusia asukkaita tai esimerkiksi uusia oppilaita kouluun. Vastaanotto on ollut ystävällistä ja asumisen alkuun on neuvottu. Hyvät välit naapureihin koetaan tärkeäksi osaksi asumisviihtyvyyttä, ja jos välit olisivat huonot, oltaisiin valmiita jopa muuttamaan muualle. Hyvinvointia parantaa se, että kanssaihmiset koetaan mieluisiksi ja mukaviksi.

H3: Ehdottomasti helposti lähestyttävämpiä. Ihmiset alkaa puhumaan, vaikka kaupankassalla. Että täällä vaan puhutaan, vaikka kommentoidaan toisen ruokakoria, että jaahas sä meinaat sitten tehdä tänään lihasoppaa, (naurua) tai tää nyt oli vaan tämmönen vain [esimerkki]. [...]hirmu helposti täällä ihmiset puhuu ja se että kaupassa katsotaan toisia, kun taas on tottunu [...] tää on aivan erilaista.[...] Mutta kyllä täällä puhuu ihan tuntemattomatkin, joo.

Maaseudun parhaina puolina pidetään sitä, että ihmiset tuntevat toisensa, tervehtivät toisiaan sekä ovat ystävällisiä ja auttavaisia (Ahon & Ilolan 2004, 129). Sosiaaliset suhteet nähdään kaupungissa usein ahdistaviksi, ärsyttäviksi ja pakonomaisiksi. Niiden tunnetaan loukkaavan tai uhkaavan yksityisyyttä. (Kumpulainen 1993, 88–89.) Kumpulainen (1993) tulkitsee sosiaalisuuden olevan maalla harkinnanvaraisempaa ja yksityisyydelle on enemmän tilaa. Sosiaalisuus koetaan maalla positiivisena ja antoisampana. (mt. 88–89.)

Muuttajat ovat kuitenkin joutuneet kohtaamaan myös varauksellisen ilmapiiriin. Paikalliset ovat välillä kartoittaneet tietyn etäisyyden päästä, kuinka uudet asukkaat sopeutuvat uuteen asuinpaikkaansa. Tutustumisen jälkeen yhteinen sävel on löytynyt.

H4:[...]Hittaasti lämpeneviähän nää ihmiset on täällä, mut sit ku ne huomaa, että myöki ollaan hyvin silleen helposti lähestyttävissä ja ulospäin suuntautuneita niin sit

kyllä rupes porukkaa tulemaan rakennustyömaalle ja muuta. Oli kyllä ihan, et ihan tosi positiivisesti, ei mittään.

Joskus on vasta jälkeenpäin huomattu, että muuttaneita kohtaan löytyy ennakkoluuloja ja heidän soveltumistaan maalaiselämään epäillään. Sama tuli esille myös Kumpulaisen (1993, 88 – 89) vastamuuttaneilla.

H5: No olihan siinä varmaan vähä ennakkoluuloja kaupunkilaisia kohtaan, et aika isotki ennakkoluulot on näillä maalaisilla. Mutta ihan hyvin sitte, ku tutustu ja muuta ni. [...] Sitten no olihan se vähän ku navetalla olit ensimmäisiä kertoja töissä ja jos siellä sattu joku käymään niin: ”Eiks sun mielestä haise täällä pahalle?” Ja semmosia että.

Maaseudulle muuttaneiden voi olla hankala luoda suhteita paikallisiin erilaisten kulttuuritaustojen ja ennakkoluulojen vuoksi (Lehtola 2001, 195). Holmilan (2001, 95) mukaan epäluulo uutta kohtaan on yhteisön puolustuskeino mahdollisia uhkia vastaan. Vaikka haastateltavien kohdalla vastaanotto on ollut pääasiassa hyvää, on kuitenkin koettu myös kielteisiä kokemuksia. Häiritseviksi on koettu sekä liian innokkaat kyläyhdistyksen toimijat kuin kielteisesti suhtautuvat naapurit. Eräs haastateltava kertoi, että kylän toimintaan olisi pitänyt olla osallistumassa jo ennen kuin ehti purkaa muuttokuormaakaan. Hän koki suhtautumisen jopa hyökkääväksi. Naapurit ovat puolestaan saattaneet aiheuttaa haastateltaville pahaa mieltä joko puheillaan tai käytöksellään. Ongelmia syntyy herkästi etenkin silloin, jos asutaan haja-asutusalueesta huolimatta lähekkäin. Viihtyvyys kärsii, jos koetaan, että naapurit puuttuvat asioihin tai vierailevat liian usein ilman asiaa.

H2:[...]ei tarvii tulla liian henkilökohtasia kysymyksiä ja tulla sanommaan mielipitteitä, aika tiukasti sannoot aina oman mielipitteensä, jos myökkii muutoksia tehhään tai jottain, tullaan sanommaan, et ei saa silleen tehdä, vaikka myöhän ollaan omalla tontilla. Puututtaan vähän liian paljon, miten minä osaisin sannoo, et liian paljon, ku ei kehtois puhuu koko näistä.

H3:[...]tää on ihan vellujuttu, mutta tuota naapurit, no okei vähän paljastuu, mut ne on vähän semmosia toislaitasia asukkaita, mut nehän ihan kiroili ja noitu ja (kuiskaa) painukaa helvettiin, ja kaikkee sellasta, ja stadilaiset ja näin. Mutta se ei, ne saa jäädä omaan arvoonsa. [...]

Osittain kielteistä suhtautumista myös vähätellään. Erimielisyyksistä ei mielellään puhuta, joten haastatteluissa ei välttämättä tuoda kaikkea esille. Tunnetusti positiivisista asioista on helpompi puhua vieraalle haastattelijalle.

Kateus on yksi asia, jonka useampi haastateltava kertoi huomanneensa asuinpaikallaan tai työpaikallaan. (Nostan tämän esille siksi, että kolme haasteltavaa toi asian esille puhuttaessa

sosiaalisista suhteista, vaikka en tätä erikseen kysynyt.) Esille tullut kateus oli ollut yllätys, sillä kaupungissa vastaavaa ei ollut koettu. Tämä johtunee pitkälti maaseudun yleisesti tuttavallisemmista ja tiiviimmistä sosiaalisista suhteista kaupunkiin verrattuna. Täysin tuntemattomien kesken kateutta tuskin ilmenee.

H2:[...]oon huomannu jonkun asian jo tässä, että kateus on sitten se yksi (naurua) tällä kylällä. [...] vaan mie en sitten hirveesti huutele näille naapureille [asioita]

Kateus aiheuttaa kitkaa väleihin ja saa aikaan sen, että omista asioista ei uskalleta puhua niin avoimesti ja jopa omaa liikkumista ja tekemistä joudutaan miettimään, koska ajatellaan, että se synnyttää puheita. Sama tilanne tulee esiin Högbäckan (2003) maallemuuttajilla, jotka olivat kokeneet olevansa kylissä tarkkailun alla. Kateus ja juoruilu ovat eräitä sosiaalisia kontrollimekanismeja. (mt. 271.) Lisäksi juoruilu koetaan maalla syvällisemmäksi kuin kaupungissa, sillä maalla asukkaat ja heidän taustansa tunnetaan yleensä paremmin (Tuorila 2006, 32). Holmilan (2001, 85) havaintojen mukaan kylän sosiaalinen säätely ja kontrolli ovat kuitenkin vähentyneet sitä mukaa kun työikäinen väestö on muuttanut pois ja liikkuminen ja teknologia ovat helpottaneet maaseudun ja kaupungin välisiä yhteyksiä. Högbäckan (2003) muuttajat tunsivat, että omista asioista ei kannata puhua liian avoimesti. Toisaalta omalta kylältä haluttiin ystävyyssuhteita, mutta toisaalta oli pidetty välimatkaa ja näin syvällisiä suhteita oli ollut vaikea luoda. (mt. 271.)

Joskus tuttavuussuhteiden solmiminen voi olla pitkien etäisyyksien vuoksi hankalaa (Kumpulainen 1993, 45). Pintatason tutustuminen voidaankin kokea maalla helpoksi, mutta todellisten ystävyyssuhteiden luominen vaikeaksi, kuten jotkut Ahon ja Ilolan (2004, 135) muuttajista olivat tuoneet ilmi. Seuraavasta sitaatista käykin ilmi, että pienellä paikkakunnalla ihmisiä voi kohdata eri tavalla kuin kaupungissa, sillä sosiaalinen kanssakäyminen on tuttavallisempaa.

H3:[...] sanotaan näin, että täällä kun on se sosiaalinen kanssakäyminen niin erilaista, että kun se menet kauppaan tai sä menet johonkin niin, ainahan sä jonkun kanssa juttelet. Ihan joka mutkassa sä saat ne päivän kuulumiset ja sitä tätä, ja juurutkin siinä samalla[...]

Toisaalta puolittuttujen kanssa keskustelu voi jäädä pinnalliseksi. Tähän vaikuttaa yhtenä tekijänä se, että kun itse ei tunne vielä ihmisiä ja heidän taustojaan, saa olla puheissaan tarkka, jotta ei loukkaisi tietämättään.

H3:[...]pienen paikkakunnan semmoset, miten mä nyt sanoisin, niin pitää hirveästi varoa, mitä sanoo. Aivan hirveesti, että se on yks kyllä sellanen, ainakin jos ei mitään niin joku on sukua sille, veli, sisko tai kummin kaima tai ihan mitä tahansa. Niin ei passaa muuta, kun puhua vaan niin kun yleismies, tai sillälaila, että hyvin semmosta pinnallista. [...]sitten jälkeenpäin kuulen, että no aha se onkin kauppiaan sisko tai jotain muuta vastaavaa (naurua).

Joskus omalla kylällä on koettu olevan oma toimijoiden joukko. Tämä tuli esille myös Högbäckan (2003, 270) muuttajilla, jotka kokivat kylät sisäänpäin lämpiäviksi ja kuppikuntaisiksi. Ulkopuolisen voi olla vaikea päästä sisälle kyläyhteisöön varsinkin, jos ei ole kiinnostunut osallistumaan yhteiseen toimintaan. Loukkaavaksi koetaan myös se, että jos ei ole osallistuttu, toiset ovat loukkaantuneet.

H2:[...] Mut en mie silleen tuo kylätoimikunta, niin myö ei sitten ruvettu niihin mukkaan [...]että niillä on semmonen oma sisäpiiri, johon nyt ei kyllä piäse, kun ei ruvennu mukkaan[...]

Uudella asukkaalla, tuntemattomana ja vieraana, on omat haasteensa päästä mukaan paikkakunnan toimintaan ja tutustua ihmisiin. Tämä voi näkyä myös palveluiden saannissa.

H2:[...]vai tunttuuko se nyt minusta, kun minä oon vielä niin uusi ihminen ja sitten ne on jo tuttuja kasvoja kun, jos mie kuuntelen kun on tämmönen palvelualankin ihminen, niin se on suattanu sanoa, että minä kun mänin ja piäsin kun vain soitin sitä summeria. Ja mie suan haavi auki kahtoo, että miten sie niin voit päästä, kun en minä pääsisi, jos minä mänisin sinne summeria, että tekekö siinä tämä tuttavuus, että se on ikäsä ollu[...]

Perinteisenä maaseudun pienen piirin muotona haastatteluissa esille tuli perheen ja lähisukulaisten muodostama yhteisö. Tämä voi olla voimavaran lisäksi välillä rasitteena.

Sosiaalinen ympäristö näyttää olevan erilainen eri alueilla. Alueilla on erilainen kyky ottaa vastaan uusia ihmisiä. Lisäksi kokemukset ovat henkilökohtaisia: jos toinen tuntee kotikylän turvalliseksi ja ihmisläheiseksi, toinen voi kokea saman ilmapiirin ahdistavaksi ja suvaitsemattomaksi. (Aho & Ilola 2004, 142.) Muuton yhteydessä sosiaalisten suhteiden toimivuutta ei voi tarkastaa etukäteen, fyysiset puitteet sen sijaan voi, esimerkiksi talolle voi teettää kuntokartoituksen. Ennakko-odotukset sosiaalisten suhteiden suhteen voivat siis tuottaa pettymyksiä. (Tuorila 2006, 22.)

Kyläilykulttuuri

Myös kyläilykulttuuria kaupungissa ja maaseudulla vertailtiin keskenään. Vaikka on puhuttu paljon siitä, kuinka vierailukulttuuri on häviämässä, näkyy seuraavasta sitaatista kokemus maaseudulla edelleen vallitsevasta kyläilykulttuurista. Samalla nähdään, että kaupungissa ja maaseudulla vallitsee osin erilainen kulttuuri kyläilyssä.

H1:[...] Mut siis meillä on aina ovet auki, että normaalisti sen tietää ku joku tulee kylää, et siinä eteisestä kuuluu: Moi.[...] Ei sillai kaupungis toimita.[...] Kaupungissa niin et sä voi mennä sinne kylään ilman et, et sä voi mennä vain suoraan soittaa ovikelloa, et hei mä tulisin kylään. (H: Ni. Onnistuaks se täällä maalla sitten?) No siis jos sää soitat niin sähän oot täysin epäkorrekti.

Kyläilyn helppous riippuu siitä, kuinka hyvin naapurit tunnetaan. Jos naapurit ovat jääneet vieraammiksi, ei kyläilyäkään synny. Jos sukulaiset asuvat lähellä, kyläily on luontevaa perheen kesken. Spontaanit vierailut ovat helppoja myös silloin, jos hyvä ystävä asuu lähellä. Myös Pekkanen (1996, 98) toteaa, että lähellä asuviin sukulaisiin pidetään helpommin yhteyttä kuin muihin naapureihin. Kyläily voi olla myös pienimuotoisia tervehdyskäyntejä osana arkipäivää.

H5:[...] No jonkun verran aina joskus, kun sattuu koirien kanssa lenkkeilee ja näkee et on vaikka siellä pihalla touhuamassa niin sitten voi mennä vaan juttelee ja kysyä kuulumiset [...]

Haastateltavien arjessa esiintyy vielä kyläilyä. Toisaalta heidän puheestaan ilmeni, että he itse eivät juuri lähde ilmoittamatta vierailulle, mutta muut tulevat kyllä heille. Kyläilyssä ja kanssakäymisessä on myös alueellisia eroja. Esimerkiksi Högbäckan (2003, 263–264) maallemuuttajista osa ei ollut löytänyt kaipaamaansa yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyys ja sosiaalisuus kylissä riippuvat paikasta, mutta siihen vaikuttaa osaltaan myös asukasrakenne. On havaittu, että juuri harvaan asutun maaseudun muuttajat ovat enemmän yhteydessä muihin kyläläisiin ja heillä on läheisemmät suhteet naapureihin kuin muilla alueilla. Tähän vaikuttavat asuinpaikan sijainnin lisäksi ikä ja kotitaloustyyppi. Harvaan asutulla maaseudulla etenkin vanhimpiin ikäluokkiin kuuluvat yksin asuvat henkilöt, kuten paluumuuttajat, pitävät tiiviisti naapuruussuhteita yllä. (Heikkilä ym. 2002, 79; Kytö & Aatola 2006, 62.)

Kun toiset näkevät maaseudun kyläilykulttuurin parhaiksi puoliksi sen, että vierailut eivät ole aikatauluihin sidottuja, toiset kokevat tämän hankalaksi. Vaikka vierailukutsuja olisi saatu ja tiedettäisiin, että kylään voi tulla, kyläilykulttuuria ei oteta helposti osaksi arkipäivää. Jos

kaupungissa on totuttu siihen, että vierailusta on kohteliasta ilmoittaa hyvissä ajoin, tavoista pidetään kiinni. Uusiin toimintamalleihin ei ole vielä ainakaan itse totuttu.

H3:[...]vaikka meille vähän väliä sanotaan tai on sanottu: ”Tulkaa käymään, tulkaa kahville.” Niin se on vieläkin selkärangassa, että ethän sä mene kenenkään kotiin niin, ettet sä sovi, tai soitat, että hei, että no jos me tullaan. Mä en tajuu, että mikä siinä on se kynnys, mutta ku siihen ei oo koskaan tottunu. Ei saanu mennä, että sitä, se oli aivan hirveetä, jos sä meet jonnekin soittamatta.

H1:[...]Et siis kyllä me nyt sen verran kaupunkilaisia ollaan, et ei me nyt mennä yht’äkkiä: ”Terve, me tultiin kylään!”

Vaikka kyläilykulttuuria on pidetty yhteisöllisyyden ja sosiaalisen rikkauden merkinä, se saatetaan kokea myös häiritseväksi ja stressaavaksi. Tuolloin vieras rikkoo yksilön oman tilan. Yllätysvieraat voidaan kokea jopa ahdistaviksi.

H3:[...]eihän tietenkään täällä mennä että, koputella oveen, ja mennä vaan, että hei mä tuln käymään, siis me emme tee sitä, me ei totuttu. Kellon tarkkuudella pitää ilmoittaa, jos tulee tai menee jonnekin kylään, mut kyllä meille tultiin, joka oli ihan hirveetä. Siis se tuntu aivan karseelta alussa, että mitä toi tulee eikä oo soittanu. Niin se oli ihan semmonen hirvee juttu. [...]

Vierailutilanne voidaan kokea jopa häiriöksi. Tilannetta pahentaa vielä se, jos vieraan tulo keskeyttää esimerkiksi talonväen seuraavan työpäivän valmistelut. Tässä on samankaltaisia piirteitä Högbäckan (2003) maallemuuttaneiden uranaisten kokemusten kanssa, sillä he arvostivat omaa rauhaa. Syrjässä asumisen ansiosta naapurit eivät ole koko ajan oven takana, mitä pidetään hyvänä, sillä työn jälkeen halutaan rauhoittua (mt. 226). Sen lisäksi, että aika haluttaisiin käyttää muuhun, haluttaisiin vieraan tuloon valmistautua laittamalla koti edustuskuntoon ja sitä myöten myös itse valmistautua vieraan saapumiseen. Alun jälkeen vierailuihin on kuitenkin alettu tottua.

Omat kokemukset häiritsevistä yllätysvierailusta voivat osaltaan vahvistaa sitä, että omasta tulosta mielellään ilmoitetaan etukäteen. Jos toisten tulo ilmoittamatta koetaan yksityisyyden häiritsemiseksi, ei itsekään haluta lähteä häiritsemään toisten tilaa. Muuttajien oma ”*kaupunkilaisuus kyläilyssä*” voi olla osoitus siitä, että omasta yksityisyydestä halutaan pitää kiinni.

Samaan aikaan, kun haastateltavat toivat esille kyläilyn hyviä ja huonoja puolia, he kertoivat huomanneensa tai kuulleen vierailujen vähentyneen kylillä. Spontaani kyläilykulttuuri on katoamassa. Osa toivoikin enemmän vapaata aikataulutonta kyläilyä, jolloin ohi kuljettaessa pysähdyttäisiin vaihtamaan kuulumiset. Haastateltavat myös pohtivat kyläilykulttuurin

muutoksen syitä ja syitä siihen, miksi ihmiset ovat ”lokeroituneet”. Haastateltavat näkivät tämän johtuvan joiltakin osin ajanpuutteesta, mutta myös siitä, että kylään ei haluta lähteä vain kohteliaisuuskäynnille. Näyttääkin, että vierailut tehdään mieluummin nimenomaan läheisten ystävien luo. Osa haastateltavistani kertoi lähempien ystävien löytyvän läheisestä kaupungista.

H3:[...]kyllä kait se on siitä viitsimisestä tai halusta tai että ei sitten ehkä synkkaa sillä tasolla tai jotain sellasta, koska eihän se missään tapauksessa oo siitä kiinni, etteikö muka heillä olis aikaa tai myös meillä, että kyllä sitä aikaa on, jos on vaan halua ja näin.

Maaseudun elinkeinorakenteen muutoksen nähdään myös vaikuttaneen osaltaan kyläilykulttuuriin.

H4:[...]ihmiset käypi muualla töissä, ei oo enää maanviljelijöitä, jotka vaan täällä ois paljo. Et ihmisillä mennee jo hirveesti aikaa, että ne on tuolla jossakin, niin kukkaan jaksa enää eikä kehtaa lähteä mihinkää, mie luulen et se on paljon sitä. Että kyllähän se tuntuu työpäivän jälkeen ku oot viijen jälkkeen kotona, että nyt tästä ei enää kylätellä eikä niin kun hirveesti jaksa[...]

Maaseutu on muuttunut pitkälti niin kutsutuksi asumismaaseudeksi, jolloin usean maalaisen työpaikka löytyy taajamista ja keskuksista. Matkat keskuksiin ja takaisin vievät sekä aikaa että voimia, jolloin päivän päätteeksi jäädään mieluusti kotiin. Lisäksi sosiaalisia kontakteja on saatu päivän mittaan töissä, sillä työ ei rajoitu samalla tavalla kotipiiriin, kuten maanviljelijöillä. Pekkanen (1996, 101) näkee sosiaalisten suhteiden muutokseen vaikuttaneen asuinkylän ulkopuolella työssäkäynnin lisäksi naisten työssäkäynnin, vähälapsiset perheet sekä harrastusten suuntautumisen keskuksiin. Sosiaalisuuden kiintiö tulee täyteen päivän aikana asuinalueen ulkopuolella. Etätyön yleistyminen voisi kuitenkin nostaa sosiaalisten kontaktien tarvetta naapurustossa (mt. 103). Myös muun muassa teknologian on katsottu heikentäneen maaseudun yhteisöllisyyttä, sillä tuttaviiin ollaan monesti yhteyksissä Internetin tai puhelimen välityksellä (Tuorila 2006, 28).

Edellisen perusteella, kun kyläilykulttuuriin yhdistetään vahva oman tilan ja rauhan etsiminen, voidaan kysyä, onko omasta tilasta tullut niin vahva, että se hävittää kyläilykulttuuria ja sitä kautta sosiaalisuutta. Tuorila (2006, 48) arvioi, että tiukkarajainen omaa rauhaa arvostava elämäntapa hävittää sosiaalisuutta. Maaseudulla esiintyy edelleen sille perinteisenä pidettyä sosiaalisuutta, mutta enää ei kuitenkaan esimerkiksi naapureitten kanssa ole pakko olla sosiaalinen.

Vaikka on havaittu, että kyläyhteisöt ja maaseudun sosiaalisuus ovat ohentuneet, ne eivät ole hävinneet kokonaan, vaan ne ovat muuttaneet osin muotoaan (mm. Holmila 2001, 91; Lehtola 2001, 195; Tuorila 2006, 28). Tuorilan (2006) mukaan muutos on luonnollista muuttuvassa yhteiskunnassa. Sosiaalisuutta ja yhteisöllisyyttä löytyy, mutta se ei ole välttämättä koko kylää kattavaa. (mt. 28–34.) Lehtolan (2001, 195) ja Holmilan (2001, 34) mukaan sosiaalisuus ja sidokset asuinympäristön ulkopuolisiin yhteisöihin ovat lisääntyneet sitä mukaa, kun naapurissa kyläily ja kontaktit kylän sisäisiin yhteisöihin ovat vähentyneet. Kanssakäymisen merkitys ystäviin ja sukulaisiin kylän ulkopuolella on kasvussa. Myös Högbäckan (2003) mukaan etenkin maallumuuttajien läheiset ystävyys-suhteet löytyvät usein maaseudun ulkopuolelta, ja monesti myös sukulaiset ovat muualla (mt. 281). Vaikka osa muuttajien sosiaalisista suhteista katkeaa muuton myötä, lähtöalueelle jää usein tuttavuuksia, joihin pidetään yhteyttä. Muuttajilla sosiaalisissa suhteissa tapahtuu muutoksia sekä lähtö- että tuloalueella. Tämä näkyy myös oman aineistoni maallumuuttajien kohdalla, mitä tarkastellaan seuraavaksi.

Läheiset ja ystävät kauempana

Muuttaneiden hyvinvointiin vaikuttavat myös entisille asuinpaikoille tai muualle kauemmas jääneet perheenjäsenet ja ystävät. Lähtöpaikalla muuttoon oli usein suhtauduttu myönteisesti ja siihen oli kannustettu. Huolta oli aiheuttanut lähinnä pitkä välimatka, ei niinkään maallumuutto. Kahdella haastateltavalla on omia tai puolison sukulaisia muuttopaikalla. Kolmella haastateltavalla ei puolestaan ollut muuttopaikalla ennestään tuttuja, tai oli vain muutama.

H4:[...]on kyllä ollu tosi mukava, ku on tässä ollu niitä harvoja sukulaisia mitä on, niin on tässä lähipiirissä.

Maallumuuttoa ja siellä asumista ei yleensä päätetä yksin, vaan huomioon otetaan myös puolison ja muun perheen mielipiteet. Näin yksilön hyvinvointi on kiinni myös läheisten hyvinvoinnista. Läheisten ja perheen mielipidettä (esimerkiksi aikuisten lasten) on kysytty jo ennen muuttoa ja sen kerrotaan vaikuttavan vastaisuudessaakin. Esimerkiksi, vaikka yksi haastateltava olisi itse valmis poismuuttoon, hänelle on tärkeää, että päätös tehdään yhdessä puolison kanssa ja molemmat ovat valmiita muuttoon. Lapsiperheiden kohdalla lasten ja nuorten viihtyvyys on koko perheen kannalta tärkeässä osassa.

H4:[...] Mie en esmerkiksi ollenkaan eppäilly sitä, että lapset ei soppeutus, koska he olivat niin kovasti tulossa tänne[...]

Jos osa läheisistä asuu kauempana, voidaan välillä kokea, että heitä ei nähdä tarpeeksi. Ikävä voi vaivata puolin ja toisin. Näin viihtymiseen vaikuttavat myös asuinympäristöstä riippumattomat asiat. Hyvinvointia ei laske niinkään maaseudulla asuminen, vaan nimenomaan se, että matkat läheisten luo ovat pitkiä. Muutto voi olla tasapainoilua oman ja läheisten tuntemusten (hyvinvoinnin) kanssa.

H1:[...]tietyt naispuoleiset sukulaiset (naurahdus) niin ne oli sitä mieltä, että: ”Ette muuta sinne, ette! Ei niin kauas, ei! [...]tietysti ku sielt tuli niin voimakasta, et: ”Me ei sitten nähdä tarpeeks usein”, ja sillai, niin kyllä se kieltämättä tuntu vähän pahalle. Mut sitten ku mäkin olin asunu yhtä kaukana kaikista kavereista ja sukulaisista niin ei se sillai sitten. [...]että on kummilapsia ja sitten ne oli, että: ”Mitenkäs sä sitten pystyt et, kun sä oot kummi, et sä voi lähtee niin kauaks.” Et se oli ehkä se, et niin kauaks. Et ei se, että nimenomaan maaseudulle, vaan että niin kauks[...]

Todellisiin ystävyssuhteisiin välimatka ei vaikuta, mutta jos lähtöpaikan ystäviin on välimatkaa useita kymmeniä kilometrejä, häviää yhteydenpidosta monesti spontaanisuus. Kyläily vaatii silloin monesti enemmän suunnitelmallisuutta. (Tuorila 2006, 31.) Kumpulaisen (1993) tutkimuksen suurin jatkomuuttoaikeita nostanut tekijä oli sukulaisten ja tuttavien tapaamisen vähentyminen. Näin aiemmat sosiaaliset suhteet ovat painava tekijä muuttosyynä. (mt. 48.) Toisaalta läheisten kaukana olo ja ikävä eivät ole vain maaseudun ongelma. Tilanne voi olla sama, vaikka asuisi eri kaupungeissa, jos matka on pitkä. Kulkuyhteydet kuitenkin määrittävät sitä, kuinka helppoa liikkuminen on. Tällöin julkisen liikenteen toimivuus on tärkeässä osassa. Syrjemmästä on vaikeampi lähteä matkustamaan.

5.3 Luonto, hiljaisuus ja rauha

Maaseudulta haetaan pitkälti luonnonympäristöä ja sen myötä rauhaa ja hiljaisuutta. Kaikki haastateltavat mainitsivat luonnon yhtenä parhaista asioista maaseudulla. Luonto halutaan ympärille, siellä kuljetaan, sitä seurataan, sitä katsellaan ja kuvataan. Luonnosta ei juuri mainittu negatiivisia asioita. Rauhallisuuden kokemusta vahvistaa myös se, että melun lisäksi on haluttu pois kiireestä.

5.3.1 Luontoa lähellä

Maallemuuttajien kokemuksista ilmenee, että luonto halutaan lähelle, yksilön ympärille. Luonto halutaan tuntea ja nähdä ympärillä. Kaupungista tällaista tilaa ei ollut löydetty, vaan ympäristö on pitkälti rakennettua ja kaikki on asfaltin peitossa ja täynnä. Kaupungissa oltaessa luonnon ympäristöä on täytynyt lähteä etsimään erikseen, mutta nyt se on lähellä ja käytettävissä harrastuksiin ja vapaa-ajanviettoon.

H2:[...]se luonto on hyvin tärkeä, ku myö tykättiin kaupungissa olleessakkii, että myöhä reppu pakattiin ja lähetettiin. Nyt ei tarvii pakata reppuu sen kummasemmin, jos ei halluu lähtee tuonne tosiaan kahville, mut meijän ei tarvii enää kulutoo penssaa[...]

H3: No ainakin se, että oli ihanampi lähteä ulos, ku se oli niin paljon helpompi, ku sä meet ovesta ulos niin sulla on luonto lähellä. Että kaupungissahan täyty oikeesti jonnekin lähteä, että sä pääset lenkille, ja varsinkin sitten, et se luontoharrastus, joka on oikeesti lähellä sydäntä, niin se jäi aina kesään, kesälomiin tai anopin tai jonkun mökillä sillon tällön. Niin nyt se on paljon enemmän mahdollista, että se on ihan kiva, ja samoin koirien kanssa, niin on aivan ihana, että ei tarvii tuhatta kilometriä mennä et ne pääsee vapaana metsään ja näin pois päin.

Luonnon voisi nähdä olevan muuttajille toiminnan lisäksi tietynlainen asuinpaikan taustaympäristö. Se on peruspuite ja sen halutaan olevan lähellä ja näkyvillä sekä käytettävissä nopeasti. Tilanne on koettu kaupungissa päinvastaiseksi. Kaupungissa luonto on jäänyt kauas, ja sinne on täytynyt hakeutua erikseen. Haastateltavista toiset haluavat toimia luonnossa aktiivisemmin kuin toiset. Osa harrastaa metsästystä, vaellusta, marjastusta tms. Toiset pitävät enemmän luonnon seuraamisesta ja siitä, että luonto on nähtävillä. Haastateltavien luontosuhteet ovat yksilöllisiä. Nykyisellä asuinpaikallaan he kaikki kuitenkin saavat toivomansa luonnon lähelle.

Luontoa ja sen tapahtumia halutaan tarkkailla arkipäivässä. Haastateltavat kertoivat pitävänsä siitä, että ympärillä olevaa maisemaa, kasveja ja eläimiä saa seurata kotoa käsin. Ympäristöstä huomioidaan niin pieniä yksityiskohtia, kuten vanhoja lehmäpolkuja, puolukkavarpuja tai jäkälämättäitä, kuin laajempia maisemakokonaisuuksia. Ympärillä olevat maisemat koetaan merkittäviksi itselle katsella sekä kuvata. Samalla pieniin asioihin on myös opittu kiinnittämään huomiota. Kun luonnossa liikutaan enemmän, sitä opitaan havainnoimaan enemmän (Pekkanen 1996, 93). Myös vuodenaikojen vaihtelua pidetään tärkeänä tekijänä. Tämä mahdollistaa vaihtelevuuden luonnon havainnoinnissa.

H2:[...] Minähän istun, mie otan aina kahvin termariin ja mänen ja istun vaikka tuolla kivellä ja kahtelen vain ku kevät tulloo. (naurua) [...] sitten oravathan käypi, pupu

juoksoo.[...]kyllä sitä tuli kaupungissaki katottuun, mutta ei niin, kyllä tiällä tulloo paljo enemmän. [...]

Toisaalta luonnon koskemattomuudella on myös toinen puoli. Esimerkiksi luonnonolosuhteet voivat joskus rajoittaa tekemistä. Sään ja luonnontilan vaihteluille ei voi mitään. Tämä korostuu silloin, kun toiminta on suuntautunut sisätilojen sijaan enemmän ulkoilmaan. Ympäristön luonne on myös koettava ennen kuin ymmärtää kaikki sen vaihtelevuudet ja erovaisuudet kaupunkiin nähden. Esimerkiksi pimeys on yksi konkreettinen tekijä, joka maalla tulee vastaan (ks. myös Aho ja Ilola 2004, 138).

H5: Niin no, ei tullu kauheesti mietittyä, että ehkä sen jälkeen on tullu sitten, et se on aika kova se pimeys mikä tulee syksysin, kaupungissa jos on tottunu katuvaloihin ja muihin ja et ne on tullu sen muuton jälkeen semmoset asiat.[...] Niin tai en tiää huonoina, mutta siihen on ollu tottuminen ja sopeutuminen.

Myös Pekkasen (1996) muuttajille oman tontin sijoittuminen luonnon lähelle oli tärkeää. Lähimetsien merkitys oli suuri, ja niiden katsottiin olevan osa omaa reviiriä. (mt. 145.) Sama tuli esiin myös omassa aineistossani. Vaikka metsää ei itse omistettaisi, se on merkityksellinen.

H2:[...]eihän meillä mehtää tässä oo, että nuo on vierraitten mehtee mitä tuossa ympärillä on, mutta (H: Mutta kuitenkin ympärillä.) Kuitenkiin nii, ja miust on niin ihana tuossa justinsa ku lähtöö tuossa sellanen vanha lehmäpolku ja päässee tuonne mehtäautotielle ja tuntuu ku se ois satumetsä[...]

Högbackan (2003) maallemuuttajat näkivät luonnon lähinnä maisemana. Etenkin maataloustaustaisilla luonto puolestaan mahdollistaa ensisijaisesti mielekkään tekemisen, ja näin suhde luontoon oli vahvasti toiminnallinen. (mt. 122, 160–161, 268.) Myös tätä tutkielmaa varten haastatelluille luonto tarjoaa maiseman lisäksi toimintaympäristön. Jos luonnossa liikkumisesta pidetään ja luonnosta löytyy itselle mielekkäitä harrastuksia, luonnon lähelle muutto voi parantaa hyvinvoinnin tunnetta.

Asumismuoto voi osaltaan vaikuttaa siihen, että maalla luontosuhde on sekä toiminnallinen että esteettinen. Luonto voidaan kohdata niin maisemana kuin hyötykäytössä. (Pekkanen 1996, 94.) Holmilan (2001) haastatteleminen kylän asukkaiden luontosuhde oli myös moninainen. Maalla asuvat kokevat olevansa osa luontoa. Sitä kunnioitetaan, ja suhtautuminen luontoon on yleensä käytännöllistä. Myös paikkaan kuuluvuus sekä jatkuvuus ovat tärkeä osa heidän luontosuhdettaan. (mt. 128–132.) Muuttajille paikkaan kuuluvuudella ja jatkuvuudella on erilainen merkitys kuin syntyperäisille asukkaille. Maallemuuttajilla suhde

paikkaan on nostalginen ja paikalla voi olla symbolinen merkitys, mutta jos paikkaan ei ole henkilökohtaisia tai emotionaalisia siteitä, poismuutto on mahdollinen (Högbacka 2003, 267). Lisäksi Kumpulainen (1993) havaitsi, että luontosuhteeseen vaikutti se, kuinka kauan maalla oli asuttu. Äskettäin muuttaneet olivat kuvanneet luontoympäristöä enemmän maisemana ja suhtautuneet siihen objektiivisesti (mt. 92). Luonto oli tavallaan jäänyt heistä irralliseksi. Kauemmin asuneiden luontosuhde oli syvällisempi, ja luonnon kuvailussa oli mukana myös toiminnallinen puoli (mt. 92). Myös tämän tutkielman haastateltavien kohdalla oli nähtävissä se, että kauemmin asuneiden ja enemmän luonnossa liikkuneiden luontosuhde oli syvällisempi.

Luonto on monesti se, mitä maalta ensisijaisesti haetaan. Yllättävää ei olekaan, että kaikki haastateltavat mainitsivat luonnon, kun kysyin heiltä maaseudun parhaimpia puolia.

H:[...]Tai parhhainta? H5: No ehkä luonto ja rauhallisuus ja semmonen [...]se hiljassuus ja sitte pystyy just aika paljon lintuja on tuossa pellolla ja muualla niin semmosta elämää seuraamaan [...]

Luonto voi toimia myös henkisenä voimavarana ja antaa tunteen paremmasta jaksamisesta. Se koetaan elämää tasapainottavana tekijänä (Pekkanen 1996, 95).

H2:[...]joku sano vaan, että sie oot niin pirtteen olonen, et tai olinko minä muuttunu ihan jo tästä luonnon[...]

Pekkanen (1996, 145) näkee, että luonnon lähellä asuminen syventää luontosuhdetta ja vaikuttaa asukkaiden elämäntapaan, joka kehittyy tätä kautta ekologisempaan suuntaan. Kun luontoa käytetään, sen säilymistä arvostetaan. Luonnon lähellä toimiminen ohjaa asukkaita myös pitämään ympäristöstä huolta (mt. 95). Tuorilan (2006) haastateltavat pitivätkin tärkeänä ympäristön siisteyttä, kaupungissa roskia näkee yleisemmin. Siisteyttä selitetään omistusasumiselle, sillä omat pihat ja tiet halutaan pitää siisteinä. Maalla asuttu ympäristö koostuu pitkälti omistusasunnoista. (mt. 23–24.) Toisaalta syrjemmässä saatetaan ottaa eri vapauksia siisteyden suhteen tai asukkailla on erilaiset käsitykset siitä.

H2:[...]tää oli hirvveen outtoo miulle ku tänne tulttiin, kun meijjän tuossa rajalle, miten paljon oli pantu kaiken maailman roskia tuohon rajalle. [...] Et mie en usko, että kirkon- tuolla suapi toisten tonttien pistee niin epäsiistiksi ja kanttoo roskia. Vieläkkii tapahtuu kyllä, että nuija puun oksia tuohon rajalle, että minnuu ihan ärsyttää. [...]vaikka se ois muuten heinänen ja tuommonen, mut sit kun sinne kannettaan kaiken maailman puun oksia niin näkyyhän ne nyt tuolta vielä ja siinä on toisen raja. Vaikka kuinka meijännii pieniä mäntyjä tuossa eissä, mutta siitä huolimatta, miun mielestä sitä

ei sais tehdä kyllä. Mut mie luulen että, tiellä on semmonen näkyy tapa tällä kylällä, että kasataan ympäri ämpäri niitä ihme kasoja. [...]

Voi olla, että luonnonjätteen, oksien tai lehtien, kohdalla osa ajattelee niiden hajoavan ajan mittaan, mutta näkyvillä olevat kasat voivat häiritä toisia. Joka tapauksessa siisteys on merkittävä tekijä viihtyvyyden kannalta, oli kyse sitten roskista tai luonnonjätteestä.

5.3.2 Rauhallisuus ja kiireettömyys

Maalta haetaan hiljaisuutta ja rauhaa. Nämä myös mainittiin parhaimmiksi puoliksi maaseudulla asumisessa. Edellä käsiteltiin oman rauhan merkitystä yksityisyytenä yhteisöllisyyden vastakohtana (ks. alaluku 5.2.1 Oma rauha vai tiiviimpi yhteisöllisyys), jolloin oma rauha tarkoittaa yksityisyyden lisääntymistä pienemmän ihmismäärän ansiosta. Rauhallisuudella tarkoitetaan niin hiljaisuutta, pienempiä ihmismääriä kuin pakoa tungoksesta.

H1:[...]sitä oli kyllästynyt siihen kaupungin siihen meteliin ja hälyyn[...]sitä vaan toivo, et ei herää kello viis siihen, että bussit alkaa jyräämään ikkunan alla, ja sitten perjantaina ja lauantai iltana on kauhee älämölö siinä, jengi valuu baarista ja menee baariin ja sit sitä. [...]plus se, että kun täällä on vähemmän populaa niin täällä on myöskin rauhallisempaa.

Hiljaisuus syntyy luonnon ympäristöstä ja siitä, että liikennettä ja ihmisiä on paljon vähemmän. Liikenne aiheuttaakin kaupungissa paljon melua, josta halutaan pois. Pienempien asukasmäärien ansiosta ruuhkaa syntyy harvoin, mikä lisää rauhallisuuden lisäksi sujuvuuden tunnetta.

H3:[...]enkä [kaipaa]sitä ruuhkaa, enkä sitä hirveitä jonotusta joka paikkaan.

Maalta haetaan tilan lisäksi omaa rauhaa. Tila osaltaan mahdollistaa oman rauhan. Harva asutus puolestaan luo tilaa. Myös muun muassa Tuorilan (2006, 24) muuttajat korostivat maaseutuasumisessa omaa rauhaa, joka tarkoittaa myös vapautta elää omien arvojen mukaisesti.

Rauhallisuudella tarkoitetaan myös kiireettömyyttä. Kaupungin luoma ilmapiiri on koettu liian hektiseksi. Nykyinen asuinpaikka mahdollistaa rauhoittumisen, sillä ympärillä ei ole niin paljon ulkopuolista liikettä.

H1:[...]täällä niin kun asiat tapahtuu omaa tahtia, et ei oo mihkään kiire[...]

H5:[...]Tuntuu se ahtaus ja kiire siellä Etelä-Suomessa[...]

Entisen asuinpaikan kiirettä halutaan korostaa vielä puhumalla siitä ruuhka-Suomena.

H: Ootko sie syntysin mistä? H1: Etelä-Suomesta tai siis ruuhka-Suomesta isosta kaupungista

Jotkut haastateltavista ilmaisivat, että on helpottavaa, kun maalla ei tarvitse liikkua kellon ja aikataulujen mukaan. Toisaalta tämä on mahdollista lähinnä niille, joiden työ on omassa pihapiirissä tai jotka viettävät muuten päivät kotona. Aikatauluttomuus ei onnistu kaikilta esimerkiksi silloin, jos työpaikka on kodin ulkopuolella.

H5: Niin tai jotenki on päässy siitä oravanpyörästä eroon et ei tarvii kellon kanssa juosta[...]

Uudella asuinpaikalla asuttaessa on huomattu, että ilmapiiri on kiireettömämpi, asiat tapahtuvat ajallaan ja kiire on hellittänyt. Maalla ei koeta samanlaista suorittamisen tunnetta kuin kaupungissa. Maaseudun elämänrytmiä kuvataan erilaiseksi, sillä koko ajan ei tarvitse olla menossa jonnekin. Ympäristö ei pakota liikkeeseen samalla tavalla kuin kaupungissa. Kaupungissa kiire on koettu niin kaupassa kuin työpaikalla. Kiirettä ei ole kuitenkaan päästy pakoon maallakaan, jos esimerkiksi työn sisältö on pysynyt yhtä kiireisenä kuin entisellä asuinpaikalla. Kaupungin kiireen kuvailtiin kuitenkin eroavan maaseudun kiireestä. Kiireen tuntu tulee siellä ulkopuolelta.

H4: No ehkä mie en kaippaa sitä semmosta tietynlaista elämäntyyliä, joka siellä on se kauhhee kiire ja pittää suoriutua ja joutua. Et se on varmaan semmonen asia mitä en kansa yhtään kyllä kaippaa. Toki täälläki omat kiireensä ja suoriutumisesa on ja muut, mut se on niin erilaista, se ei oo semmosta, ehkä ei niin semmosta urasuuntautuneisuutta oo siinä täällä olemisessa[...]

Tuorilan (2006) tutkimuksessa ilmeni, että maallemuuttajien ajankäyttö oli muuttunut laadullisesti parempaan suuntaan muuton jälkeen. Kaupungissa kiire on koettu ympärillä, vaikka itsellä ei kiire olisikaan. Maaseudun rauhallisempi elämä on tuonut tunteen, että kiire on helpottanut. Vaikka aikakäsitys on muuttunut, tekemisen määrä ei ole välttämättä vähentänyt. Pikemminkin maalla asumiseen liittyy enemmän työtä ja tekemistä. Myös liikkuminen, kuten työmatkat vievät vapaa-aikaa. Maalle muuttaminen ei siis itsessään muuta ajankäyttöä, vaan enemmänkin yksilölliset elämäntilanteet (perhe, työssä käynti ym.). (mt. 13.) Edellä mainitut seikat kuvaavat hyvin myös tämän tutkielman muuttajien kokemuksia.

Kiireettömyyttä ja rauhallisuutta voidaan pitää idyllisenä maaseudun kuvana. Tätä maalta on myös lähdetty hakemaan. Vaikka haastateltavat korostivat maaseudun kiireettömyyttä, tuli ilmi, että myös maalla elämisessä on omat ajankäytölliset ongelmat. Kiireen kokeminen voikin olla maaseudulla erilaista. Kiireestä ei puhutakaan, vaan kerrotaan, että moni asia vie arjessa paljon aikaa ja kaikkea haluttua ei aina ehditä tekemään. Aika kuluu maallakin joskus haluttua nopeammin. Aikaa vievät niin kotityöt, pihamaan hoito kuin liikkuminen paikasta toiseen. Kerrotuista kokemuksista tulee esille ristiriita kiireettömyyden kokemuksen ja ajan riittämättömyyden välillä. Näyttää, että nämä käsitteet eivät tarkoita samaa muuttajien kokemusten perusteella. Kiire ilmaistaan negatiivisemmin kuin ajan puute. Se, että moni asia vie paljon aikaa, ei ilmeisesti tuo samanlaista suoriutumisen tunnetta kuin mitä kiire on tuonut, tai sitten maaseudun kiire ilmaistaan ajan puutteena.

Maaseutuympäristössä on syntynyt myös omia aikakäsitteitä oman elämänrytmin ympärille. Tällaisia ovat maatilalla asuvan ja työskentelevän haastateltavan käyttämät käsitteet *aamulypsyn ja iltalypsyn jälkeen*. Nämä työt rytmittävät pitkälti hänen ja perheen arkea. Asioita voidaan tehdä joko ennen tai jälkeen lypsyjen. Esimerkiksi haastatteluajankohta sopi aamulypsyn jälkeen, koska silloin löytyi sopivaa aikaa eikä se näin häirinnyt päivän pakollisia töitä. Maatalouden parissa työskentelevä kertoi vielä yhdeksi hyväksi puoleksi sen, että työ ja eläminen kulkevat maalla luonnonrytmissä, jolloin työt rytmittyvät vuodenaikojen mukaan.

H5:[...]sit se rytmitys, tavallaan luonnon mukaan tehään, että kesät on kiireempiä ja talvet on rauhallisempia [...]Tuntuu, että ku kesällä on valosampaan nii sitten jaksaa paremmin tehdä, että talvella kun on pimeempää niin tuntuu, että on enemmän sisällä ja nukkuu enemmän ja että on vähän semmosessa talvihorroksessa että ei tarvii koko ajan mennä ja tehdä.

Elämän rytmittyminen luonnon mukaan kuuluu perinteisen maatalouselinkeinon harjoittajan elämään. Vaikka haastatteluissa ei mukana ollutkaan luonnonmukaista elämäntapaa harjoittavia, edellä oleva sitaatti tuo myös tämän piirteen esiin maalla asumisessa.

5.4 Tunteet ja turva

Tunteet ja turvallisuus tuovat tarkasteluun mukaan emotionaalisen ympäristön. Asuinympäristöstä muodostuu myös henkinen tila. Turvallisuus ja terveys olivat aiheita, joista en suoranaisesti kysynyt haastateltavilta, vaan he itse ottivat aiheet puheeksi. Terveys ja henkinen hyvinvointi ovatkin vahvasti kokonaishyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Esille

tulee, että oma terveys määrittää osin kokemuksia itselle sopivasta asuinpaikasta. Terveyttä tarkastellaankin tässä haastateltavien omien kokemusten ja tunteiden sekä niiden vaikutusten kautta, ei fysiologisesta näkökulmasta. Turvallisuuteen liittyvät tekijät tulivat esille lähinnä silloin, kun haastateltavat pohtivat maaseudun ja kaupungin eroavaisuuksia. Viihtymisen kokeminen asuinpaikalla puolestaan määrittää pitkälti asuinalueella pysymistä.

5.4.1 Turvallisuudesta turvattomuuteen

Turvallisuuden tunnetta pidetään yhtenä hyvinvoinnin tekijänä. Toisinaan maaseutu mielletään kaupunkia turvallisemmaksi asuinympäristöksi. Tätä kokemusta vahvistavat muun muassa pienemmät ihmismäärät ja vähäisempi liikenne. Turvallisuuden tuntua osoittaa esimerkiksi se, että ulko-ovea ei pidetä aina lukossa. Kaukainen sijainti ja palveluiden puute voivat puolestaan luoda turvattomuutta, ja ympäristö voi aiheuttaa vaaratilanteita.

Maaseudulla turvallisuuden tunnetta nostaa se, että kyläläiset tuntevat toisensa. Tällöin pystytään ennalta arvioimaan tilanteita ja ihmisiä (ks. myös Tuorila 2006, 23). Kontrolli voi tarkoittaa myös jo naapuruussuhteiden pohdinnassa esille tullutta toisista huolehtimista.

H4:[...]tietysti semmonen turvallisuus näkökulma joka on. Myö täällä aika pitkälti tiäämme ja tunnemme toisemme ja pystyttään silleen vähän ”kontrolloimaan”, mitä täällä niin kun, mutta että ku ei oo sitä väkkee paljon niin pystyy silleen, et ehkä semmonen turvallisuus on[...]

Sen lisäksi, että asuinpaikka tunnetaan paremmin, maalla on turvallisuutta uhkaavia tekijöitä kaupunkia vähemmän. Myös rauhallisuus lisää turvallisuuden tunnetta. (Tuorila 2006, 23.) Rauhallisuutta luovat puolestaan vähäisempi asukasmäärä ja väljyys.

Vaikka maaseutu nähdään osin ”lintukotona”, tunnistetaan sieltä myös vaaranpaikkoja. Virkavallan ollessa kaukana toiset voivat ottaa vapauksia omiin käsiinsä. Tämä laskee silloin kaikkien turvallisuutta ja luo ainakin turvattomuuden tunnetta.

H4:[...]onhan meillä omat kylähullumme ja rattijuoppomme täälläkin, et silleen kun. Just oli tuo meidän (pojan) kaverin äiti ei laskenu Helsinkiin sitä yhtenä kesänä tuossa, ja mie sanoin että kuule suurempi todennäköisyys se on täällä jäähä tuossa rattijuopon alle ku Helsingissä, että laske vaan[...]

Turvattomuutta voi aiheuttaa se, että kylillä ei näy kovin usein virkavaltaa ja heidän tulonsa vie enemmän aikaa kuin keskuksissa. Toisaalta Holmila (2001, 38) arvelee, että tiiviit

naapuri- ja sukulaissuhteet myös nostavat kylillä kynnystä kutsua virkavaltaa paikalle. Näin voi olla myös näiden haastateltavien kylillä, jos vaaratilanteet eivät ole hävinneet kyläteiltä.

Vaaroista huolimatta on koettu, että kaupungissa lapsia on kuitenkin täytynyt valvoa tarkemmin kuin maalla oltaessa. Jos lapsille annetaan maalla enemmän vapautta, voisi olettaa, että maaseudun koetaan olevan turvallisempi. Tätä ei ehkä itsekkään ole aktiivisesti harkittu, vaan käytäntö on osoittanut näin olevan.

H4: Meidän isot pojat aina sannooki joskus, että nuo [nuoremmat sisarukset] saa niin jotenki, mut sitä ei ajattelekkaan, että ne on ollu niin kovan kontrollin alla siellä keskellä Helsinkii, että on pakko ollu pittää tietyt niin kun, vaikka rajat ja säännöt on selkeet nykyä täällä, mutta jotenki, että erilaista se on.

Virkavallan lisäksi joskus tarvitaan myös pelastushenkilökuntaa. Kaukainen sijainti on saanut muuttajat pohtimaan, löytääkö apu perille ajoissa, jos sitä tarvitaan. Jos etäisyydet ovat pitkiä, myös ambulanssilla on pitkä matka tulla. Muuttajien kokemukset ja näkemykset ovat tästä erilaisia. Huomattavaa on, että myös tätä pidetään osin valintana. Tällöin jollain tapaa koetaan, että myös oman terveyden ja sairasavun saamisen kohdalla on täytynyt tehdä valinta.

H2:[...]Ainut mikä minä nyt hankaluutena pien tai ite vaan tuntuu hankalammalta eihän se sen hankalampi tietysti oo, eikähän tuo ollu ku se ambulanssi, kyllähän tuo tul aika äkkii sillo (naurahdus). Ku minä ajattelin tätä terveyttäni sitä vain ajattelin, että se ambulanssi [...]miten tännekin piässäö ylleensäki, jos sattuu talavella ja onkkii kauhee, mutta piässäöhän ne tietysti ja eihän tässä[...]

H4:[...]että toki Helsingin keskustassa jos sie saat jonkun kohtauksen niin sie saat heti apua ja sie toivut ja muuta, jos sie saat täällä (kylällä) sen jonkun kohtauksen niin et sie välttämättä siitä ikinä selevii. Että kyllähän me sillä lailla ollaan, mutta se on meidän valinta sit varmaan ja varmaan jokin ihminen vähä sitä joutuu miettimään valitessaan, että mitkä on ne tärkeet asiat mitä sitten painottaa, että toki ei myö voija sitä vaatia sitä valmiutta tänne meitä vahtimaan. Kyllähän se on, et kyl myö sillä lailla ollaan eriarvosessa asemassa tietysti sitten [...] mutta mie luulen et se on meidän valinta, että jos sitä nyt pelkäis hirveesti ettei saa jotaki vaikka terveydenhoitopalvelua niin ei sitä sitten lähtiskään tänne.

Siinä missä vähäiset liikennemäärät voivat tuoda turvallisuutta, turvattomuutta voi tuoda teiden heikko kunto. Teiden kunto korostuu silloin, kun etäisyyksien vuoksi täytyy liikkua paljon. Kapeat tai liukkaat tiet mainittiinkin haastatteluissa. Koska syrjäisyys voi luoda turvattomuutta, kontaktit ja niiden mahdollisuus maaseudun ulkopuolelle koetaan turvallisuutta edistäviksi tekijöiksi. Tässä muun muassa sähköinen viestintä nähdään keskeisessä roolissa.

Terveysten heikkeneminen on selvästi eräs painava syy poismuutolle. Sairaana maalla asuminen koetaan vaikeaksi, vaikka muuten oman tulevaisuuden nähtäisiinkin olevan maalla.

H4:[...]jos vaan pystyy elämään ja olemaan niin kyl se tää on se viimeinen paikka missä sitä ollaan, et uskon näin.[...]No varmaan sitten vanhemmiten voi olla sit joku tämmösiä et jos ei kykene olemaan tai pittää jotenki olla autettavissa tai muuten niin sitten ne on tietysti varmaan semmosia asioita. Mutta tuota, en mie oikein muuta nää syytä, että pitäis muuttaa, pois täältä.

Kuten edellisestä sitaatista ilmenee, sairaana maalla toimeentuleminen koetaan heikoksi. Terveyttä pidetään tärkeänä arvona. Se toimii resurssina, joka mahdollistaa muun muassa työnteon. Lisäksi heikentynyt terveydentila uhkaa sosiaalisia suhteita ja taloudellista tilannetta. Kaikkinensa terveys antaa mahdollisuuden elää haluttua elämää. (Tuorila 2006, 10.) Haja-asutusalueella asumisessa korostuu oman elämän hallinta. Näin ollen terveyden säilyminen on edellytys hyvälle elämänlaadulle etenkin asumismuodossa, jossa moni asia on asukkaiden omasta tekemisestä riippuvainen, esimerkiksi liikkuminen. (Pekkanen 1996, 136.) Terveysten heikkenemisen pelko näkyikin pohdittaessa, miten liikkuminen ja kulkeminen järjestyvät, jos itse ei pystytä ajamaan. Terveystilan heikkeneminen alentaa aina elämänlaatua asuinpaikasta riippumatta, mutta maalla juuri muun muassa pitkät matkat voivat tuoda hankaluutta, sillä liikkuminen on pääasiassa omalla vastuulla.

H2:[...]siinä teki ehkä minunkii terveydentila, et mie pelekäsin, et jos mie en täältä sitten pysty kulukemmaan[...]niin mulla on kato jäänyt krooninen kipu niin se vähän rajottaa joskus mulla autolla ajoo[...]

Terveys ja toimintakyky korostuvat maalla asuttaessa. Lisäksi muiden apu korostuu, joten keskeinen tekijä on myös se, asuuko yksin vai kuuluuko talouteen muita. Sairaana myös terveyspalveluiden merkitys kasvaa, joten niiden läheisyys ja nopea hoitoon pääsy korostuvat.

H2: Ainut on tietysti jotta, jos miehelle sattuu jottain, ja siinä samalla minulleki sattuu, jotta männöö liikuntakyky niin sillohan se on pakko.[...] Niin ei siinä muuta mahdollisuutta, jos männöö tervveys silleen. Tai sitten pitäis ne terveydenpalvelut olla todella, että ne tuopi siihen kottiin.

Maalla asumisella koetaan kuitenkin olevan kokonaisuudessaan positiivinen vaikutus terveyteen ja mielenvirkeyteen. Tässä luonnolla on oma osuutensa, kuten edellä näimme (luku 2.3.1 Luontoa lähellä).

5.4.2 Viihtyminen

Kun haastateltavat puhuivat muutosta ja siihen liittyvistä motiiveista, muuttoa perusteltiin pitkälti konkreettisilla ja käytännöllisillä asioilla. Muuton yhteydessä ei suoranaisesti puhuttu siihen mahdollisesti liittyvistä emotionaalisista syistä, vaan muuton intresseiksi kerrottiin muun muassa tila, edullisuus, luonto ja hiljaisuus. Näihin liittyvät myös tunnesyyt, sillä rauha ja luonto sekä väljyys vaikuttavat emotionaalisella tasolla. Kukaan ei kuitenkaan suoraan perustellut muuttoa sillä, että yksinkertaisesti tuntisi maaseudun itselle hyväksi. Kuitenkin myös emotionaalinen taso vaikuttaa muuton taustalla, sillä muutolla itsessään pyritään parantamaan elämän eri osa-alueita ja haetaan näin parempaa oloa. Tunteet ilmenevät haastatteluissa eri kohdin sivuten konkreettisia perusteluja. Tunneilmaisut painottuivat kuitenkin haastattelujen loppupuolelle, mikä on haastatteluissa tavanomaista.

Monesti asuinpaikan valintaan vaikuttaa lapsuuden ajan asuinympäristö (Lauronen 1991 Pekkasen 1996, 65 mukaan). Pekkanen (1996, 65) arvelee, että jos lapsuuden kokemukset saavat muuttamaan samantyyppiseen asumismuotoon myöhemmin, voisi maaseudulle hakeutua erityisesti maaseututaustan omaavia. Jokaisella tämä tutkielman haastateltavalla onkin jonkinlainen maaseututausta. Myös Kumpulaisen (1993) mukaan elämähistoria vaikuttaa muuttoon esimerkiksi niillä, jotka ovat viettäneet lapsuutensa maalla. Muistot ja kokemukset voivat toimia muuton motiiveina. Lapsuudenmaisemien vaikutus voi olla tiedostettua tai tiedostamatonta. Muistoilla ja nostalgisilla tunteilla on myös vaikutusta sopeutumiseen (mt. 93, 99.) Lapsuuden- ja nuoruudenmaisemien vaikutus ilmenee myös haastateltavieni puheessa. Tutulla maisemalla tai ympäristöllä näyttää olevan vaikutusta asuinpaikkaa valittaessa. Toisinaan halutaan juuri tutulle paikalle takaisin. Tämä näkyy paluumuutoissa. Joskus riittää, että ympäristö on samankaltainen aiemmin koetun maiseman kanssa.

H2:[...]tämä asunto hyvin paljon muistuttaa minun mieheni kotipaikkaa, kun taas minun kotipaikkaa (naurua) [...] et tässä on hirveen paljon sellast tuttu. Et se oli jännä jonka mie laitoin heti ku tultiin tänne kattomaan, niin mie heti katoen et tässä on hirveen paljon semmosta (H: Samoja piirteitä?) niin, että ku tässäkin on tehty tämmöstä uutta, miehen kotona on tehty uutta, ja sitten meillä oli tuommonen avoyläkerta[...]ihan kun myö oltas tultu lapsuuden, semmonen itellekkiin tuli että lapsuuden maisemiin. (naurua) [...] Niin, on hyvin semmosta tutun turvallisen tuntusta.

Toisaalta hyvää oloa luovat rauhan ja väljyyden tuntu, ystävälliset ihmiset sekä se, että tuntee itsensä tervetulleeksi. Maallemuutto voi olla pitkällinen haave omasta kodista tai unelmien

ympäristöstä. Seuraavassa näkyy, kuinka tällainen unelma voi käydä toteen, kun haluttu asuinpaikka löytyy.

H2: Niin se oli vähän sellanen tunne mullakkiin sillo ku tuolta kahto tieltä, että ku satupiha, nyt tää on minun satupiha, (naurua) ku aina vähä ollu semmonen haave, että satupiha satumetsä[...]

Vaikka uuden asuinpaikan valintaan vaikuttavat niin rationaaliset kuin tunneperäiset syyt, lopullinen asuinpaikan valinta tehdään tunteen perusteella. Taustalla vaikuttavat rationaaliset syyt ja tekijät, kuten työmatkan pituus, palveluiden etäisyys, lastenkoulumatka, mutta lopullinen asuinpaikan sijainti voi olla sattumaa, kun ”oikea” paikka lopulta löytyy. (Tuorila 2006, 20.) Näin ollen valinta tehdään, kun muuttajan oma *satupiha* osuu kohdalle.

Asumista puolestaan varjostaa esimerkiksi ikävä lähtöpaikalle jääneitä läheisiä kohtaan. Myös paluumuutto voi herättää epäilyksen tunteita.

H3:[...]Tykkään kodistani, tykätään molemmat asua ja voisin kuvitella, että kaikesta huolimatta ollaan paljon tasapainosempia ku me olemme täällä. Mutta, jos jätetään pois se ikävä lapsiin, joka on mulla se suurin kynnyskysymys[...]

H4:[...]Mutta aika sellanen vaikee prosessi oli kyllä mulle ainakin tää muutto alun pittäin, tänne lähtee kahenkymmenen vuoden jälkkeen takasin[...]

Muuttoon voivat sekoittua myös pelot ja epäilykset uudesta asuinpaikasta ja siitä, saako töitä tai kuinka naapurit suhtautuvat uusiin asukkaisiin. Näitä ei ole kuitenkaan pidetty muutettaessa kynnyskysymyksinä. Myöhemmin naapuristossa ilmennyt kateus tai kontrolli on kuitenkin voinut aiheuttaa ahdistusta. Vaikka muuton myötä on jouduttu kohtaamaan myös negatiivisia asioita ja tunteita, pidetään uuden asuinpaikan mukanaan tuomia tekijöitä kaikinensa parempina. Jos asuinalueella viihdytään, ollaan joitakin huonojakin puolia valmiita sietämään.

H5:[...]Mutta aika vähä on niitä huonoja puolia ku täällä kerran viihtyy.

Kaikkinensa viihtyminen asuinympäristössä on tärkeää hyvän elämänlaadun kannalta. Viihtyminen on myös yhteydessä jatkomuuttoaikeisiin. Ahon ja Ilolan (2004, 121) mukaan maaseudulla viihtyvät parhaiten ne, jotka ovat kaivanneet nimenomaan maaseutumaista elämää ja joiden muuttoon ovat liittyneet useat asuinympäristöön liittyvät tekijät, niin fyysiseen, toiminnalliseen kuin sosiaaliseenkin ympäristöön liittyen. Asuinpaikkaan ja -ympäristöön erittäin tyytyväiset pitivät poismuuttoa erittäin epätodennäköisenä. Jatkomuuttoaikeisiin vaikuttavat, samoin kuin maalle muutettaessa, monet syyt ja

elämätilanteet, joten esimerkiksi työn takia muuttaneet olivat todennäköisimpiä muuttajia.
(mt. 146.)

H3: Sanotaan näin, että kyllä kotiutuu, mutta kyllä minulle henkilökohtaisesti koti tuntuu olevan edelleenkin Helsingissä, et siitä ei pääse yli eikä ympäri, että nyt kun viime viikollakin siellä kävin niin aattelin näin, että: Voi voi, ihan kun tulis kotiin.[...] Sinne me ei muuteta se on selvä, että ei koskaan, mutta kyl-, mullahan on vähän kaipuu tuonne vähän muualle, pikkusen alemmas sitten. Nyt kun työ ei sido niin sen takia.

H2:[...] se on siis niin käsittämätön tunne mikä se oli kun tosiaan tää paikka nähtiin ja tähän juurtuminen täydellä sydänmellä[...]

Toisaalta vaikka uudella asuinpaikalla viihdytään, jatkomuuttoaikeita voi olla. Lisäksi, jos yksi kokee juurtuneensa uudelle asuinpaikalle, toinen voi kokea kuulumista enemmän entiseen asuinpaikkaan.

6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tutkielmalla halusin selvittää, mikä maalla asumisessa koetaan hyväksi ja mikä puolestaan mahdollisesti vaikeuttaa arkea. Hyvinvoinnin ulottuvuudet ilmenevät näissä kokemuksissa. Tarkastelin tätä haastattelemalla harvaan asutulle maaseudulle muuttaneita. Maalla asumisen mielekkyyttä punnitaan arkea heikentävien ja parantavien tekijöiden kautta. Näitä on punnittu jo ennen muuttoa, mutta tasapainoilu jatkuu myös tehdyn valinnan jälkeen. Maallemuuttajien kokemukset maallemuutosta, muuton intresseistä ja etenkin arjen kokemuksista tuovat esiin yleisesti elämää maalla. Maalla asujina he kertovat seikkoja, jotka koskettavat kaikkia maalla asujia. Teoreettisessa yleistettävyydessä on kuitenkin huomioitava, että kaikki informantit ovat naisia. Yleistettävyyteen vaikuttaa myös se, kuinka maaseutualue on rajattu.

Hyvinvoinnin voidaan nähdä ilmenevän niin elintasoon liittyvien materiaaalisten kuin elämänlaatuun liittyvien immateriaaalisten tekijöiden kautta. Tässä tarkastelussa elintason tekijät ilmenivät muuttajien puheessa arjen kannalta välttämättöminä, pääasiassa fyysisinä ja materiaalisina, tekijöinä tai puuttuviin tekijöihin sopeutumisena. Elämänlaatua kuvaavat puolestaan oman tilan ja toiminnan tarpeen täyttyminen, sosiaaliset suhteet, luonnon muodostama ympäristö sekä muun muassa turvallisuuden ja viihtymisen kokemukset. Aiemmista tutkimuksissa (esim. Kainulainen 2001, Heikkilä, 2002) esille tullut seikka siitä, että harvaan asutulla maaseudulla hävitään elintasoon liittyvissä tekijöissä, näyttää olevan yhteneväinen tämän tutkielman tulosten kanssa, muun muassa palveluiden ja liikkumisen suhteen. Sen sijaan elämänlaadulliset tekijät koetaan maalla paremmiksi. Näitä ovat muun muassa luonto, oma rauha ja tila, väljyys, hiljaisuus ja haja-asumisen vapaus. Nämä ovat monesti myös muuttointressejä. Tätä päätelmää vahvistavat myös muun muassa Kumpulaisen (1993), Pekkasen (1997), Ahon ja Ilolan (2004) sekä Tuorilan (2006) tutkimukset.

Vaikka yksilön hyvinvointi ohjautuu osin ulkopuolisten seikkojen ja sattumien kautta, yksilö vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa pitkälti elämänsä suhteen tekemiensä valintoja ja päätösten kautta. (Allardt 1976, 329). Näin on myös maallemuuton kohdalla. Silloin kun maallemuutto on tavoitemuuttoa, se on valinta. Tällöin joistakin asioista ollaan valmiita luopumaan, jotta tilalle saadaan jotain muuta hyväksi koettua.

Maallemuuttaneet ovat valmiita joustamaan elintasoon liittyvistä tekijöistä saadessaan paremmaksi koetun elämänlaadun. Kortteisen (1982) maalta lähioon muuttaneisiin

kohdistuvassa tutkimuksessa tilanne on puolestaan päinvastainen. Maalta on muutettu kaupunkiin työn ja sitä kautta paremman elintason saavuttamiseksi. Lähiöön muuttaneet asuivat kaupungin laidalla, vaikka eivät olleet omaan tilanteeseensa täysin tyytyväisiä; kiire, työn ja uran asettama kierre heikensivät hyvinvointia. 2000-luvulla kaupungin tarjoama elintaso ja maaseudun elämänlaatu halutaan yhdistää. Maalla olo voi olla vaativan työelämän vastakohta, kuten juuri ilmestyneestä Sitran julkaisusta ilmenee (Nieminen-Sundell 2011, 9). Maamerkit-barometriin vastanneista lähes 90 prosentin mielikuvan mukaan maalla on hyvä elää ja maaseutu on viihtyisä asuinympäristö. Maaseutu antaa elämänhallinnan ja onnen tunteen sekä edustaa vapautta. Kiire ja kulutuskeskeisyys muuttavat hyvän elämän käsityksiä. Maaseutu voi tuottaa kaivattua hyvinvointia. (mt. 9.) Nämä elementit tulevat esille myös tämän tutkielman tuloksissa.

Asuinympäristö vaikuttaa siis vahvasti hyvinvointiin. Materiaalisten tekijöiden kohdalla pohditaan, pystyykö ympäristö täyttämään yksilön tarpeet. Jos oman arjen kannalta välttämättömät asiat eivät löydy, on pois muutto mahdollinen (esim. työpaikan etsiminen, Internetin puuttuminen tai liikkumisen estyminen). Monen puuttuvan asian kohdalla korostetaan muuttoa valintana, eikä kaikkea kaivata. Valinnan ja sopeutumisen korostaminen saa kuitenkin miettimään, miksi maalla on lähtökohtaisesti vähemmän, jotta tarvitsee tehdä valintoja.

Palveluiden kohdalla maallemuutto vaatii sopeutumista ja osin tyytymistä totuttua vähäisempään. Toisaalta kauppaa tai koulua ei kaivatakaan oman tontin viereen, sillä maalta haetaan niiden sijaan omaa tilaa ja rauhaa. Matka välttämättömäksi koettujen palveluiden luokse ei saa kuitenkaan nousta kohtuuttomaksi. Sen lisäksi, että joitakin supistettuja palveluita kaivataan, on oltava tietoinen muun muassa aukioloajoista, jotta saa tarvittavaa palvelua eikä aja turhaan kirkonkylälle. Uudessa ympäristössä täytyy opetella uusia toimintamalleja, ja esimerkiksi arkea on osattava järjestää ja rytmittää. Tämä ilmenee myös liikkumisessa, sillä välimatkat ovat monesti pitkät. Lisäksi liikkuminen nojautuu pitkälti omaan autoon, jolloin autottomuus voi rajata yksilön itsenäisyyttä ja vapautta.

Yksittäisenä palveluna Internet koetaan välttämättömäksi arjen auttajaksi. Kaukana olevia palveluja voidaan korvata Internetillä, jolloin asioita voidaan hoitaa kotoa käsin. Tätä kuitenkin varjostaa välillä epävarmuus yhteyksien pysymisestä. Toisaalta kaikkialla yhteyksiä

ei vielä ole. Tietoteknisten yhteyksien toimiminen muodostaa yhden hyvinvointitekijän 2000-luvun yhteiskunnassa, myös maaseudulla.

Haja-asutusalueiden alhaisempi hintataso mahdollistaa muuttajille tilavamman talon ja tontin kuin kaupungissa. Merkittävää on myös, kuinka ostettu kiinteistö muuttuu muuttajien puheessa kodiksi. Ostohetkellä talo ja tontti ovat näyttäneet keskusta halvempaan vaihtoehtona, mutta nyt niihin liittyvät oman tekemisen kautta kiinnittyminen ja tunne omasta. Taloa ja tonttia on kunnostettu ja ehostettu tai ne on rakennettu omien toiveiden mukaisesti. Niitä myös muokataan koko ajan, ja siksi piharakennuksilla, puutarhalla ym. on omat, asujille tärkeät, merkitykset. Tekeminen, toimiminen ja oman luominen ovat tärkeässä osassa, ja tätä maalla asuminen tarjoaa. Toiminnallisuutta vahvistaa vielä maaseudulla vallitsevana koettu ahkera työnteon kulttuuri.

Maalla on mahdollisuus omaan tilaan, mikä voi tarkoittaa suurempaa tonttia tai taloa tai väljyyden ja avaruuden tunnetta itsensä ympärillä. Kun tilaa on yksilön ympärillä enemmän, uskalletaan ihmiset laskea lähemmäs, jolloin myös tuntemattomien kanssa voidaan vaihtaa muutama sana, mitä kaupungissa ei niin herkästi tehtäisi. Sosiaalisesta ympäristöstä tulee näin rikkaampi. Toisaalta hyvinvointi näyttää oman rauhan ja tiiviimmän yksityisyyden tasapainoiluna. Maalta haetaan yhtäältä omaa rauhaa, toisaalta tiiviimpää yhteisöllisyyttä. Yksityisyyden säätely onkin keskeistä. Kaikkea maaseudun tarjoamaa ei oteta suoraan vastaan vaan siihen lisätään joitakin piirteitä entiseltä asuinpaikalta. On mukava tietää, ketä naapurissa asuu ja että apu on tarvittaessa lähellä, mutta tietty välimatka halutaan säilyttää.

Maaseudulla luonto on lähellä. Luonnossa halutaan toimia, seurata sitä ja tuntea se ympärillä. Lisäksi koskematon luonto voi luoda osaltaan tilan tuntua ja avaruutta. Luonto muodostuukin yhdeksi palveluksi, jonka maaseutu tarjoaa. Maalla elämänlaatuun vaikuttavat myös rauha ja hiljaisuus ilman kaupungin melua ja sankkoja ihmisjoukkoja, ilman ruuhkaa ja jonotusta. Yleinen ilmapiiri maalla on rauhallisempi ja kiireettömämpi. Elämänrytmin koetaan olevan suorituspainesta vapaampaa. Kiire saa kuitenkin toisenlaisen sisällön, sillä tekemisen lisääntyneenä ja liikkumisen viedessä aikaa ajan riittämättömyys näkyy maallemuuttajan arjessa. Näyttää siltä, että maalla kiire ilmaistaan ajan puutteena. Toisten tunteminen ja tutuus sekä hiljaisempi ja vähäliikenteisempi ympäristö luovat puolestaan turvallisuutta. Maaseutu mielen tilana ja maisemana luo kaikinensa hyvinvointia.

On kuitenkin muistettava, että asuinpaikan muutos on harvoin irrallaan muista elämän osa-alueista. Muutossa monet asiat kietoutuvat toisiinsa. Esimerkiksi työpaikka ja sen sijainti, kiinteistöjen edullisuus tai jopa sattuma vaikuttavat lopulta asuinpaikan muotoutumiseen. Prosessina muutto on aina yksilöllinen ja monisyinen tapahtuma. (Kumpulainen 1993, 101.) Tämä elämäntilannesidos tuli vahvasti esille myös tässä tutkielmassa. Asuinympäristön tilanne ei ole kuitenkaan muuttumaton. Myös yksilön elämäntilanteet vaihtuvat. Elintason kohdalla lähinnä palveluiden siirtyminen kauemmas tai työmahdollisuuksien etsiminen ovat tekijöitä, jotka muuttavat olemisen tilannetta niin, että asuinpaikan mielekkyyttä on harkittava uudelleen. Yksilön omat elämäntilanteet vaikuttavat näihin samoihin seikkoihin, sillä esimerkiksi palvelujen tarve voi muuttua. Elämäntilanteiden vaikutus näkyy myös elämänlaadullisissa tekijöissä, esimerkiksi terveyden heikkeneminen tai yksin jääminen tuovat maalla elämisen uudelleen tarkasteluun.

Yksilöllisyys on keskeisessä osassa hyvinvoinnissa ja sitä kautta maallemuutossa. Aiemmista maallemuuttotutkimuksista on käynyt ilmi, että muuttajien joukko on melko heterogeeninen. Tämä näkyy myös tässä tutkielmassa, sillä jokaisen muuttajan taustat ja elämäntilanteet ovat erilaisia. Oman aineiston ja osin aiempien tutkimusten pohjalta voikin havaita, että maaseutu pystyy tarjoamaan ”hyvän elämän” kokemuksia erilaisille ja eri elämäntilanteissa oleville ihmisille.

Maalla asumisessa korostuvat näin yksilöllisyys ja elämäntilannesidonnaisuus. Maalla asuminen sopii niille, jotka kaipaavat luonnonympäristöä, väljyyttä ja ovat valmiita tinkimään kaupungin tarjoamista palveluista. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan yksilöllä täytyy olla myös mahdollisuus tähän esimerkiksi elämäntilanteen tai taloudellisen tilanteen puolesta. Maalla asuminen näyttääkin olevan mahdollista niille, jotka pystyvät itse toteuttamaan ja järjestämään asumisensa. Tämä tarkoittaa monessa asiassa omatoimisuuden korostumista ja jollain tavoin osin irtautumista vallitsevasta yhteiskunnan toiminnasta esimerkiksi palveluiden suhteen. Maalla asumiseen täytyy olla sekä halu että mahdollisuus.

Kaikkiaan harvaan asutulla maaseudulla yksilötasolla hyvinvointi voidaan kokea hyvänä, vaikka elintason liittyvien tekijöiden kohdalla jouduttaisiin tinkimään, sillä elämänlaadun seikat painavat viihtymisessä enemmän. Elintason kohdalla ollaan valmiita sopeutumaan joissain asioissa niin kauan kuin arjen kannalta välttämättömät asiat toteutuvat. Myös elintason liittyvissä tekijöissä vaaditaan minitasoa, ja tämän tason jokainen asuja määrittää

omalta kohdaltaan itse. On yksilöllistä, mitä lopulta haetaan ja mikä koetaan itselle hyväksi. Sekä elämänlaatuun että elintasoon liittyvissä seikoissa yksilölliset kokemukset ovat keskeisiä. Eri ihmiset tarvitsevat tai ovat valmiita luopumaan eri asioista ja samalla kaipaavat eri asioita. Kaikkinensa yksilöt etsivät omalta ja perheen kannalta parasta ratkaisua. Maallemuutolla, kuten muutolla yleensä, haetaan parannusta omaan elämään.

Lähdekirjallisuus

Aho, Seppo & Ilola Heli (2004) Maaseutu suomalaisten asenteissa, toiveissa ja kokemuksissa. Lapin yliopiston kauppätieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja, B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 2. Lapin yliopisto, Rovaniemi.

Ahonen, Sirkka (1994) Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, Leena, Syrjäläläinen, Eija, Ahonen, Sirkka & Saari, Seppo (1994) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjayhtymä, Helsinki. s. 113 – 160.

Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere.

Allardt, Erik (1976) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY, Porvoo.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2001) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001, Ikkunoita tutkimusmetodeihin I Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus, Jyväskylä. s. 24–42.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2009) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus, Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara Paula (2009) Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki.

Heikkilä, Matti, Rintala, Taina, Airio, Ilpo & Kainulainen, Sakari (2002) Hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa. Stakes, Tutkimuksia 126, Helsinki.

Heikkinen, Timo, Hirvonen, Jukka & Maijala Olli (2003) Tarjolla maaseutu. Tutkimus maallemuuton tarjonnan toimijoista ja maallemuuttajamielikuvista. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 85, Espoo.

Holmila, Marja (2001) Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus. Suomen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Högbäck, Riitta (2003) Naisten muuttuvat elämänmuodot maaseudulla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Kainulainen, Sakari, Rintala, Taina & Heikkilä, Matti (2001) Hyvinvoinnin alueellinen erilaistuminen 1990-luvun Suomessa. Stakes, Tutkimuksia 114, Helsinki.

Karvonen, Sakari & Kauppinen, Timo (2009) Kuinka Suomi jakautuu 2000-luvulla? Hyvinvoinnin muuttuvat alue-erot. Yhteiskuntapolitiikka, 74 (2009):5, s. 467–486.

Keränen, Reijo, Malinen, Pentti & Aulaskari, Olli (2000) Suomen maaseututyypit. Suomen aluetutkimus, Selvityksiä:20, Sonkajärvi.

Kortteinen, Matti (1982) Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava, Helsinki.

Kumpulainen, Mikko (1993) Maallemuuttajat. Tutkimus Joensuusta ympäristökuntiin suuntautuvista muutoista. Kulttuuri- ja suunnittelumaantieteen tutkimuksia, Joensuun yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Joensuu.

Kytö, Hannu (1998) Muuttajan muuttuvat motiivit eräissä suomalaisissa kaupungeissa 1980- ja 1990-luvuilla. Muuttoaikeet hyvinvoinninteoreettisesta näkökulmasta. Suomen kuntaliitto, Helsinki.

Kytö, Hannu & Aatola, Leena (2006) Muuttuva maallemuuttaja. Maallemuuttajien elämäntavat ja maallemuuton mukanaan tuomat muutokset. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 3:2006, Helsinki.

Laine, Timo (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomemologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) (2001) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus, Jyväskylä. s.26–43.

Lehtola, Ilkka (2001) Palvelujen muutos ja syrjäkyläläisen arki. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, N:o 50, Joensuu.

Malinen, Pentti, Keränen, Reijo & Keränen, Heikki (1994) Rural Area Typology in Finland - A Tool for Rural Policy. University of Oulu, Research Institution of Northern Finland, Research Reports 123, Oulu.

Malinen, Pentti, Liisa Kytölä, Keränen, Heikki & Keränen, Reijo (2006) Suomen maaseututyypit 2006. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 7/2006.

Moilanen, Pentti & Räihä Pekka (2001) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) (2001) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus, Jyväskylä. s.44–67.

Nivalainen, Satu (2002) Maallemuuttajat – Millaisia he ovat? Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita, N:o 59, Helsinki.

Oksa, Jukka (1992) Regional and Local Responses to Restructuring in Peripheral Rural Areas in Finland. Urban Studies. Vol. 29, No. 6, s. 991–1002.

Oksa, Jukka & Rannikko, Pertti (1995) Maaseudun muuttuvat merkitykset. Hyvinvointikatsaus, Tilastollinen aikakauslehti, 1995:2, s. 2–4.

Pekkanen, Johanna (1996) Kaavoihin kangistumattomat. Asukkaiden haastattelututkimus haja-asumisen eduista ja haitoista. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Julkaisu A-sarja nro 25, Espoo.

Pratt, Andy C. (1996) Discourses of Rurality: Loose Talk or Social Struggle? Journal of Rural Studies, Vol. 12, No. 1, s. 69–78.

Robinson, Guy M. (1990) Conflict and change in the countryside. Rural society, economy and planning in the developed world. Belhaven Press, London.

Rouhiainen, Vesa (2000) Suomalaisia mielikuvia maaseudusta. Maaseudun Uusi Aika, 3/2000, s. 32–37.

Rosenqvist, Olli (2000) Hegemoninen kamppailu maaseudusta. Maaseudun Uusi Aika, 3/2000, s. 8–21.

Söderling, Ismo (1988) Maassamuuton ulottuvuudet. Yksilö-, alue- ja yhteiskuntatason tarkastelu Suomessa vuosina 1977–1978 maassamuuttaneista. Turun yliopiston julkaisuja Sarja C, osa 65, Turku.

Toimiva maaseutu (1996) Maaseutuohjelma. Maa- ja metsätalousministeriön asettaman työryhmän ehdotukset ja perustelut. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/1996.

Tuorila, Helena (2006) ”Täällä maalla on hyvä asua” Kokemukset maaseudusta uutena asuinympäristönä. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 4:2006, Helsinki.

Elektroniset lähteet:

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Eno>, luettu 14.12.2010.

<http://hosted.kuntaliitto.fi/skriptit/tilastot/kuntakortti2.asp?knro=607>. luettu 14.12.2010.

<http://www.polvijarvi.fi/>, luettu 14.12.2010.

<http://www.jns.fi/Resource.phx/sivut/sivut-eno/index.htx>, luettu 14.12.2010.

<http://www.jns.fi/dman/Document.phx?documentId=sx12610143822727&cmd=download>, luettu 15.12.2010.

[http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/files.nsf/files/C0BF2954BE9BDCD4C225753E001F07D2/\\$file/081231.htm](http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/files.nsf/files/C0BF2954BE9BDCD4C225753E001F07D2/$file/081231.htm), luettu 14.12.2010.

[http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/files.nsf/files/808C5717566D776DC22577F900332C8C/\\$file/20101130.htm](http://www.vaestorekisterikeskus.fi/vrk/files.nsf/files/808C5717566D776DC22577F900332C8C/$file/20101130.htm), luettu 14.12.2010.

<http://www.ely-keskus.fi/fi/ELYkeskukset/pohjoiskarjalanely/Documents/TKlokakuu.pdf>, luettu 14.12.2010.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, MYTR (2008) Harvaan asutun maaseudun toimenpideohjelma 2008–2013.

http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/523/HAMA_toimenpideohjelma_28.5.2008.pdf, luettu 4.4.2011.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, MYTR (2009) Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupolitiikan kokonaisuohjelma 2009–2013. http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/976/YTR5_2009_Maaseutupoliittinen_kokonaisuohjelma_2009_2013.pdf, luettu 1.4.2011.

Nieminen-Sundell, Riitta (2001) Maisema on, työ puuttuu. Sitran tutkimuksia 5/2011, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Maisema_on_työ_puuttuu.pdf, luettu 11.6.2011.

Haastattelurunko**1. Taustatiedot:**

- perherakenne
- koulutus ja ammatti
- sosioekonominen asema, mitä teet tällä hetkellä?
- syntymävuosi, kotikunta (maalla vai kaupungissa)

2. Muuttaminen maalle, syyt, muuttokohteen valinta ja odotukset

- Mistä mihin muutit?
- Milloin muutit?
- Kun pohdit mahdollista muuttoa, mihin seikkoihin kiinnitit huomiota? Mitkä asiat kannustivat, mitkä seikat arveluttivat?
- Oliko sinulla ennakko-odotuksia paikan ja muuton suhteen? Ovatko nämä ennakko-odotukset pitäneet paikkansa ja missä määrin?
- Koetko, että olet luopunut jostakin muuton vuoksi? Kaipaanko jotakin entisestä asuinpaikasta? Mitä et kaipaa?
- Liittykö muuttoosi maalle jokin ideologinen perustelu?

3. Muuton vaikutukset elämään ja arkeen

- **arki:** Onko arki muuttunut muuton jälkeen? Mikä on muuttunut tai säilynyt? Kuinka arki sujuu kaikinensa, millaisista asioista se koostuu?
- **vapaa-aika:** Onko vapaa-ajanvietto on muuttunut muuton jälkeen? Miten? Millaisista asioista vapaa-aika koostuu, miten se sujuu?
- **sosiaaliset suhteet:** Kuinka tuttavasi/perheesi/ystäväsi suhtautuivat muuttoon? Kuinka sinut (ja perheesi) otettiin ja on otettu vastaan muuttopaikalla? Minkä verran kyläilet? Entä käykö teillä vieraita kylässä?
- **liikkuminen:** Onko liikkuminen muuttunut, ja jos niin miten?
- **palvelut:** Onko tarvittavat palvelut saatavilla? Jos on, niin kuinka ne sujuvat? Jos ei, niin, mitä puuttuu? Mikä tekisi sinun arjesta sujuvamman? Onko muutto vaikuttanut palveluiden käyttöön? Onko käyttö lisääntynyt vai vähentynyt, pysynyt ennallaan? Mitä puolestaan et haluaisi asuinalueelle? Mitä ei tarvita, mitä ei toivota? Miksi? Mitä pitäisi säilyttää?

- **taloudelliset tekijät:** Kuinka arvioit omaa taloudellista tilannetta muuton jälkeen? Kasvoiko vai pienenikö kulut asumisessa, liikkumisessa ym.? Oliko muutto taloudellisesti edullinen ratkaisu ja kuinka paljon tämä painoi muuttopäätöksessä? Työpaikan vaikutus: vaihtuiko työ, säilyikö vanha, jäitkö vaille työtä, mikä oli tämän vaikutus?
- **asuinympäristö:** Mikä on parasta asuinympäristössä? Mikä on huonointa?

4. Yleistä maaseudun elämästä ja oloista maaseutuymppäristössä

- Näetkö maaseudun asukkaiden olevan jossain asioissa eriarvoisia (huonommassa asemassa) keskuksissa asuviin nähden?
- Entä näetkö maaseudulla asuvien olevan jossain asioissa paremmassa asemassa keskuksissa asuviin nähden?
- Onko asioita, jotka eivät ole tulleet esille julkisessa keskustelussa esille maaseudun arkeen liittyen? (arkea vaikeuttavat tai arkea parantavat asiat)
- Mihin tekijöihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota?

5. Viihtyminen ja tulevaisuus

- Viihdytkö nykyisellä asuinpaikalla?
- Onko ollut helppo sopeutua ja kotiutua? Mitkä tekijät ovat helpottaneet tai vaikeuttaneet kotiutumista?
- **tulevaisuus näkymät:**
- Millaisena näet oman tulevaisuuden asuinympäristön suhteen?
- Mikä saisi muuttamaan pois?
- Entä millaisena näet harvaan asutun maaseudun tulevaisuuden?
- Muuta lisättävää? Vapaasana

Liite 2

Haastateltavien asuinpaikkojen kuvaus

Tutkielman haastateltavat tulevat Polvijärven ja Enon alueilta. Molemmat alueet luetaan harvaan asutuksi maaseudeksi vuoden 2006 maaseututyypittelyn mukaisesti (Malinen ym. 2006). Tyypittely pohjautuu kuntapohjaisen kolmijakoon. Seuraavassa esitellään, millaisen asuinympäristön kyseiset alueet lähtökohtaisesti tarjoavat. Ensin muutamia lukuja alueista:¹

	Polvijärvi	Eno
asukasluku	n.4800 (tilanne 30.11.2010)	n.6500 (vuonna 2008)
pinta-ala	958 km ²	1088 km ²
asukastiheys	6 as/km ²	6,9 as/km ²
ikä rakenne 0 -14-vuotiaat 15 -64 -vuotiaat yli 64-vuotiaat	(tilanne 31.12.2009) 14,4 % 63,3 % 22,3 %	(tilanne 31.12.2007) 14,5 % 63,2 % 22,3 %
työttömyysaste	16,5 % (tilanne 29.10.2010)	15,3 % (vuonna 2008)

Eno²

Eno on entinen kunta, joka sijaitsee keskellä Pohjois-Karjalan maakuntaa. Enon kirkonkylältä lähimpään kaupunkiin Joensuuhun on matkaa noin 36 kilometriä. Enossa on kaksi taajamaa: Enon kirkonkylä ja Uimaharjun taajama. Eno liitettiin Joensuuhun yhdessä Pyhäselän kanssa vuonna 2009. Tätä ennen se oli itsenäinen kunta vuodesta 1871 lähtien. Kuntaliitos ja sen vaikutukset nousevat esiin myös aineistossa etenkin palveluista puhuttaessa.

Enon alueelta löytyvät peruspalvelut. Perusterveydenhuollon palveluja löytyy kirkonkylän lisäksi Uimaharjun taajamasta. Erikoisterveydenhuolto sekä yö- ja viikonloppupäivystys sen

¹ Taulukon tiedot ovat Väestörekisterikeskuksen, Joensuun kaupungin, ELY-keskuksen ja Kuntaliiton Internet-sivuilta sekä Wikipedia -sivustolta (ks. lähdekirjallisuus). Koska Eno ei ole enää itsenäinen kunta, sen tilastotiedot ovat ajalta ennen kuntaliitosta.

² Tiedot Joensuun kaupungin Internet-sivuilta: <http://www.jns.fi/Resource.phx/sivut/sivut-eno/index.htx>, luettu 14.12.2010.

sijaan toimivat Joensuussa. Kirkonkylän ja Uimaharjun taajaman peruskoulujen lisäksi Enosta löytyy Louhiojan koulu, jossa annetaan ala-asteopetusta ja esiopetusta. Lisäksi Enossa toimii lukio.

Joukkoliikenteen palvelut koostuvat lähinnä bussiliikenteestä. Sekä Enossa että Uimaharjussa pysähtyy juna, mutta asemat ovat kuitenkin tyhjinä. Jatkoyhteydet löytyvät Joensuusta. Joukkoliikenteen lisäksi on järjestetty koululaisliikenne, kutsutaksi sekä kimppakyyti, joiden avulla myös syrjäkyliltä olisi mahdollisuus liikkumiseen. Muuten taajamien ulkopuolella ei juuri ole joukkoliikennettä, joten esimerkiksi työmatkoja ei pysty kulkemaan julkisen liikenteen turvin.

Molemmissa taajamissa tarjotaan kirjastopalveluja, joiden lisäksi kirjastoauto liikennöi taajaman ulkopuolella. Liikuntamahdollisuuksia tarjoavat muun muassa koulujen liikuntasalit, Uimaharjun kuntosali, urheilukentät, Enon liikuntahalli ja jäähalli sekä hiihtoladut. Myös Joensuun seudun kansalaisopisto tarjoaa harrastusmahdollisuuksia Enossa. Lisäksi taajamissa toimii useita yhdistyksiä ja järjestöjä.

Enon alueella on useita kyliä, joista suurimmat ovat Louhioja, Ukkola, Paukkaja, Ahveninen ja Karhunsalo. Kyläyhdistystoiminta on Enon alueella virkeää. Kyläyhdistys tai taajamayhdistys löytyy yhdestätoista kylästä ja taajamasta.

Molemmista taajamista löytyy useampia ruokakauppoja, pankki, huoltoasema ja apteekki sekä muita kaupan- ja palvelualan yrityksiä. Lisäksi Enossa toimivat Kelan ja Työ- ja elinkeinotoimiston toimistot sekä poliisin lupahallintopalvelut. Uimaharjussa toimiva Stora Enson Enocellin sellutehdas ja Stora Enso Wood Products Oy Uimaharjun saha ovat merkittäviä työnantajia alueella.

Polvijärvi³

Polvijärven kunta sijaitsee Pohjois-Karjalan länsireunalla, ja se on perustettu vuonna 1876. Polvijärjeltä Joensuuhun on noin 40 kilometriä. Myös Polvijärven kirkonkylältä löytyvät peruspalvelut.

³ Tiedot Polvijärven kunnan Internet-sivuilta: www.polvijarvi.fi, luettu 14.12.2010

Polvijärven kirkonkylällä on terveydenkeskus sekä vuodeosasto, mutta erikoisterveydenhuolto löytyy Joensuusta. Polvijärvellä toimii kahdeksan koulua, joista kuusi on kyläkouluja, joissa annetaan opetusta 0-6 luokkaan. Useat kyläkoulut ovat kuitenkin lakkautusuhan alla. Polvijärven kirkonkylällä sijaitsee koulukeskus, jossa toimii ala-aste, yläaste ja lukio.

Kunnan keskustassa on vapaa-aikatalo ja jäähalli. Kunnassa toimivat kirjastopalvelut: kirjasto ja kirjastoauto. Muita harrastusmahdollisuuksia tarjoavat muun muassa Keski-Karjalan Musiikkiopisto ja useat urheiluseurat sekä Joensuun seudun kansalaisopisto. Joukkoliikenne rajoittuu bussiyhteyksiin muun muassa kirkonkylältä Joensuuhun.

Kirkonkylältä löytyvät tavallisimmat ruokakaupat, pankki, huoltoasema, apteekki sekä muita kaupan- ja palvelualan yrityksiä. Myös muutama kyläkauppa toimii edelleen. Muita palveluja ovat muun muassa Kelan ja Työ- ja elinkeinotoimiston Polvijärven toimistot. Polvijärven kunnan lisäksi Polvijärven suurimpia työnantajia ovat Lomakeskus Huhmari ja talkkikaivos Mondo Minerals Oy. Lisäksi maatalous on Polvijärvellä vahvassa asemassa.

Polvijärvellä toimii kylätoimikuntia tai kyläyhdistyksiä kaikkiaan kahdessatoista kylässä. Suurimpia kyliä ovat Horsmanaho, Hukkala, Kinahmo, Kuorevaara, Martonvaara, Ruvaslahti ja Sotkuma.

Polvijärvi ja Enon ovat luonteeltaan melko samankaltaisia asuinympäristöjä niin sijainnin, koon kuin palveluidenkin suhteen. Näin tutkielman haastateltavien lähtökohdat muuttopaikan suhteen ovat melko yhtenevät. Tulevaisuudessa kuitenkin se, että Enon ei ole enää oma kuntansa, voi tuoda muutosta Enon ja enolaisten tilanteeseen.